

15—16 november

Debatter m. m.

Torsdagen den 15 november

Sid.

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition 3

Fredagen den 16 november

Svar på fråga av fröken Nordström ang. tågresenärernas önskemål om kupéer för rökare och icke rökare 61

Torsdagen den 15 november

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Justerades protokollet för den 9 innevarande månad.

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

Föredrogs Kungl. Maj:ts proposition nr 190, angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1962/63.

Herr TALMANNEN yttrade:

Höstens remissdebatt, till vilken ett flertal talare anmält sig, har anknutits till remissen av Kungl. Maj:ts proposition nr 190. Anförandena må avse även frågor som ej direkt beröres i propositionen.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Den utrikespolitiska arenan har under de senaste månaderna erbjudit ett växlande spel. Även om vad som skett i allmänhet inte direkt berört oss här i Sverige, är dock världen numera i så hög grad en sammanhängande enhet, att knappast några mer betydande förändringar på en del av jordklotet kan undgå att få verkningar också på andra håll.

Tillspetsningen av Kuba-krisen — den är ju ännu långt ifrån avvecklad — kom världen att ett tag hålla andan och föranledde vårt eget land till vissa ställningstaganden. Dessa gällde givetvis inte den politiska tvistefrågan mellan USA, Kuba och Sovjetryssland utan en mellanfolklig rättsprincip, som vi inte kunde gå förbi. Efter utrikesnämndens hörande avgav den svenska regeringen en deklaration, bakom vilken fullständig enighet mellan alla partier kunde noteras. Det är med tillfredsställelse detta konstaterande göres. Att den folkrättsliga principen om havens frihet upprätthålles, är av vital

betydelse för vårt land, så beroende som vi är av kommunikationerna över haven.

Kuba-krisen har på ett tydligt sätt än en gång visat den vikt, som existensen av FN har i ett för världsfreden kritiskt läge. Även om FN:s uppgift skulle inskränkas till endast ett debattforum för berörda parter, så är redan detta av enormt värde, därför att vad som där sker, det sker under trycket av en samlad världsoption.

Det förefaller mig desslikes som om Kuba-krisen måste vara en tankeställare för de småstater utanför allianserna, som med eller utan egen förskyllan kan riskera att i ett visst läge bli brickor i stormakternas spel. Det bör sålunda vara ganska naturligt, om den pågående utformningen av det framtida svenska försvaret röner ett visst inflytande av aktuella händelser i Indien och kring Kuba. Ett land utanför storpakter och militära allianser över huvud har att tillse inte endast att landet ej åt något håll ger intrycket av militärt tomrum, utan därtill att vilja och förmåga till försvar kan upprätthållas utan främmande inblandning i landets egna försvarskrafter. Den nationella enigheten kring en sådan försvarslösning är av så stor betydelse både inåt och utåt, att den icke kan uppvägas av en politiskt betingad oenighet om några tiotal miljoner kronor.

Så länge drömmen om nedrustning inte blir verklighet, nödgas vi alltså även i vårt land vidmakthålla ett starkt försvar. Detta är ju en ovillkorlig förutsättning för vår alliansfrihet och vår neutralitetspolitik. Men naturligtvis ser vi med förhoppningar på de försök som oförtruttet pågår för att finna en användbar uppslagsända i nedrustningssträvandena. Vissa uttalanden, som från svensk sida gjorts i FN under debatten om stopp med kärnvapenproven, gav tillfälligtvis intrycket att vårt land vore villigt biträda en linje som bortsåg från behovet

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

av internationell kontroll. Detta missförstånd har nu undanröjts, och det är sålunda klart fastslaget, att den svenska ståndpunkten i denna fråga icke undergått någon förändring. Det är tillfredsställande att detta klart utsagts. Att träffa nedrustningsavtal utan att nedrustningen kan kontrolleras bör enligt min mening vara otänkbart.

Innan jag lämnar detta mer utrikespolitiskt betonade avsnitt i mitt anförande, skulle jag också, herr talman, önska säga några ord i anledning av skiftet på utrikesministerposten. När herr Undén nu lämnat regeringen vill jag begagna detta tillfälle att uttala min aktning och respekt för hans sällsynt långa statsråds-gärning. Det är ju ingen hemlighet att vi i folkpartiet inte så sällan haft en annan mening än herr Undén och även kritiserat hans ståndpunkter. Men vi har samtidigt uppskattat den konsekvens och fasthet varmed han hävdat Sveriges alliansfrihet och förmått vinna respekt och förståelse för denna utanför vårt lands gränser. Därför vill jag bringa den av-gångne utrikesministern en honnör.

Utfallet av årets kommunalval blev för folkpartiets vidkommande gott, men för den samlade oppositionen innebar det ett bakslag. Detta är beklagligt, eftersom det måste betraktas som betydelsefullt att de regeringsstödjande partierna, socialdemokrater och kommunister, trängs tillbaka. Därmed ökas möjligheterna för en större andel av folket att få inflytande, genom att stigande hänsyn måste tas även till dem som inte tillhör regeringsunderlaget.

Nu fick regeringspartiet framgång och kunde öka sin andel av väljarkåren till över 50 procent. I betraktande av att röstökningen för socialdemokraterna från 1960 års val dock endast utgjorde drygt 11 000 röster, medan minskningen för övriga partier tillhoppa uppgick till mer än 200 000, torde valresultatet genomsnittligt för riket icke innebära några väsentliga opinionsförskjutningar inom väljarkåren.

Som gammal valmakare kan jag inte låta bli att uttrycka en — om en något motvillig — beundran för det socialde-

mokratiska valmaskineriet, som även efter årets tämligen tama valkampanj så starkt mobiliserade sina väljare. Att socialdemokraterna därvidlag kunnat tillgodogöra sig inte bara den egna valapparatens utan därtill den som levererats av de starkt kollektivanslutna fackliga organisationernas personella resurser är ju ingen nyhet för året, tvärtom. Men det har nu som tidigare givit regeringspartiet ett utgångsläge, som övriga partier saknat, och den tillgången har det socialdemokratiska partiet tydligen i år utnyttjat effektivare än någonsin. Denna regelbundna hjälp från fackligt håll förklarar tämligen väl varför socialdemokratien fortsätter att blunda för orimligheten i att obetydliga majoriteter på klen besökta fackföreningsmöten utan vidare kan kollektivt ansluta mångdubbla antalet medlemmar till det socialdemokratiska partiet.

Parlamentariskt sett innebär valutfallet, att regeringspartiet 1964 får egen majoritet vid de gemensamma voteringarna. Huruvida det förhållandet sedan kan bestå någon längre tid får vi väl se efter nästa andrakammarval. Under alla förhållanden föreställer jag mig att regeringen för närvarande känner sitt underlag bland väljarna stärkt. Det är därför en naturlig fråga, som man från oppositionshåll kan rikta till regeringen: *på vilket sätt ämnar den utnyttja sin stärkta ställning?* Skall regeringen finna den 1948 borttappade skördetiden nu inne för att aktualisera socialiseringssträvandena? Eller skall regeringen nu själv anse sig tillräcklig, jag höll på att säga, fullvuxen eller tillräckligt stor för att våga överge sin hittillsvarande rädsla för att i riksdagen tillåta bifall på motioner och yrkanden från ett oppositionsparti? För närvarande är det ju som bekant så, att hellre än att låta betydelsefulla förslag från oppositionshåll genomföras direkt, ser regeringspartiet till att dessa förslag avslås i riksdagen för att sedan framföras och genomföras som regeringsförslag.

Det finns en hel rad exempel på denna regeringens ängsliga självhävdelskritik. Det mest närliggande exemplet är

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition vårriksdagens avslag på oppositionens gemensamma yrkande om lätnader i de ensamstående barnförsörjarnas beskattning. I går biföll riksdagen ett regeringsförslag i denna fråga. Skillnaden mellan gårdagens riksdagsbeslut och vårriksdagens utskottsreservation förefaller mig vara så obetydlig, att den utan vidare bort kunna överbryggas i våras, om man från regeringssidan inte visat sig direkt negativ härtill.

Andra exempel, som kan nämnas, är ratificeringen av likalönskonventionen — i årtal påyrkad från vårt håll men år efter år avslagen. Och på utredningsplanet kan jag erinra om folkpartiets flera gånger framförda krav på utredning om samhällets service för barnfamiljerna, eller om de tio år gamla kraven på en utredning om administrativ rättssäkerhet. I båda dessa fall har utredningar nu tillsatts, och båda är säkerligen klart inspirerade av tidigare förslag i riksdagen från oppositionens sida. Så nog finns det skäl för den fråga jag nyss framförde.

Som vanligt ingick i valrörelsen — fastän det var ett kommunalval — starka rikspolitiska inslag. Folkpartiet fäste härunder uppmärksamheten på sådana markanta brister i samhällets service, som konstituerar uttrycket »kösamhället». Regeringspartiet kunde givetvis inte förneka förekomsten av sådana brister av olika slag, bostadsköerna, sjukhusköerna, vårdköerna i övrigt av olika slag, köerna framför skolportarna och andra utbildningsanstalter o. s. v. Socialdemokraterna valde i detta läge att ge löften: Nu skulle det bli annat av, sades det i valrörelsen. Visst fanns det brister, men de skulle nu bort, det skulle regeringen och socialdemokraterna se till.

Jag kan försäkra regeringen och regeringspartiet att vi i folkpartiet med stor uppmärksamhet skall följa regeringens handlingskraft på detta område. Det är många och mångåriga underlåtenhetsynder som den har att reparera, främst underlåtenheten att följa befolkningsutvecklingen och planlägga därefter. När regeringen i valrörelsen, sedan folkpartiet har dragit upp frågan, ger löften om

friska tag, må det vara ursäktligt om man undrar, varför inte den beslutsamheten hade infunnit sig tidigare. I min ungdom kallade socialdemokraterna sig för planhushållningens parti. Vad är det för slags planläggning som lett till att sådana brister har uppstått på områden, där befolkningens ålderssammansättning skapat de allra bästa förutsättningar för en tillförlitlig planering?

I de frågor jag nyss nämnde har folkpartiet framlagt väl underbyggda förslag för att få bättre förhållanden till stånd. Det gäller bostäder, skolbyggnader och inte minst de personalproblem som varit och är ett av de väsentligaste hindren för en tillfredsställande lösning av vård- och undervisningsfrågorna.

Beträffande bostäderna har konjunktursvackan nu medfört en igångsättning, men inte av de 75 000 lägenheter som regeringen planerade i början av året utan av cirka 90 000 lägenheter. Från regeringssidan var man mycket stolt under valrörelsen över att man skulle överträffa folkpartiets förslag om byggande av bostäder. Nu tycker jag att detta var bra litet att skryta över, eftersom det ju inte var regeringens ursprungliga planer som föranledde denna ökning utan konjunkturerna. Jag förutsätter att regeringen ändå inte menar, att den också åtar sig ansvaret för att utsikterna på arbetsmarknaden mörknade.

Bostadsfrågan är emellertid inte bara en fråga om antal. Bostadskostnaden har undan för undan blivit ett mycket besvärande problem. I Stockholms stads ytterområden — där man i allmänhet har långa och dyrbara resor till arbetsplatsen — kostar nu en nybyggd familjelägenhet i ett helt statsbelånat hus 50 kr. per kvadratmeter och mer plus värme. Det gör för en ordinär trerumslägenhet, inklusive värme, en årshyra på mellan 4 000 kronor och 5 000 kronor. Det är ju väldigt tunga hyror för en familj med medelmåttiga inkomster. Här tycker jag nog att statsmakterna inte på ett tillfredsställande sätt har skapat förutsättningar för de rationaliseringar i kostnadssänkande syfte som vore önskvärda. Det borde vara rimligt att staten in-

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

om ramen för sina nuvarande engagemang på bostadsmarknaden gör en del för en rationellare bostadsproduktion. Jag tror att det finns åtskilligt som kan göras. En sådan omläggning av belåningsreglerna, som verkligen uppmuntar till billigt byggande, har folkpartiet föreslagit i flera motioner utan framgång. Till sådana åtgärder hör också skapandet av sådana lånevillkor som möjliggör en konkurrens på lika villkor mellan olika slag av byggnadsföretag.

Den år från år ökande bristen på utbildad personal inom vårdområdena är ett så komplicerat och långsiktigt problem att det med nuvarande omfattning säkerligen inte går att komma till rätta med i rippet. Desto viktigare är det att varje onödig försening av möjliga åtgärder undviks. I anledning av en motion från folkpartiet skrev riksdagen i våras till Kungl. Maj:t och förordade snara åtgärder för att öka läkarutbildningen. Med nuvarande utbildningsmöjligheter beräknas läkarbristen inte komma att minska utan i stället komma att tillta allt mer under 60- och 70-talen. Likaså har bristen på sjuksköterskor och barnmorskor samt vårdpersonal av olika slag inom socialvården föranlett förslag från vårt håll i syfte att förbättra rekryteringen. Efter regeringspartiets utfästelse i valrörelsen frågar man sig *vad* som skall ske och *när* de verkningsfulla initiativen skall komma. Här gäller det ju både ett långsiktigt problem och att lätta den akuta krisen. De mera långsiktiga problemen på vårdpersonalens område kommer vi ju att senare diskutera här i höst. Men när det gäller de akuta krisproblemen liksom frågan om läkarutbildningen väntar vi alltjämt på initiativ från regeringen.

Eftersom vi redan om ett par månader möts här i kammaren till en ny remissdebatt — då i anslutning till den nya statsverkspropositionen — finner jag nu ingen anledning att gå in på konjunkturläget och därmed sammanhängande spörsmål. Något aktuellt budgetmaterial föreligger inte heller. Att dagens debatt formellt anknyts till propositionen om tilläggsbudget ändrar inte detta förhållande.

Däremot vill jag göra några kommentarer till de åtgärder regeringen nyss har vidtagit rörande den långsiktiga ekonomiska planeringen. Förutom att en organiserad samverkan inom regeringskretsen ordnas mellan finans-, handels- och inrikesministrarna, skall till deras förfogande stå ett ekonomiskt planeringsråd under finansministerns ledning. Det skall utgöra ett organ för kontinuerligt samråd mellan regeringen, näringslivet, arbetsmarknadsorganisationerna och den samhällsekonomiska forskningen. Planeringsrådet skall ersätta de hittillsvarande intermittenta s. k. långtidsutredningarna.

Att den bristande kontinuiteten i den långsiktiga ekonomiska planeringen varit en avgjord svaghet, erkännes av alla. Ur denna synpunkt är givetvis en kommitté som arbetar permanent att betrakta som ett framsteg. Inte heller finns det i och för sig något att anmärka, tycker jag, mot den av regeringen preciserade uppgiften att rådet skall kartlägga tendenser och problem och ange möjliga åtgärder, som underlättar en snabb och balanserad expansion av det svenska näringslivet. I dessa avseenden kan man oreserverat önska arbetet all framgång.

Emellertid föreligger, såvitt jag förstår, en annan betydande skillnad mellan den nya och den tidigare typen av planeringsorgan. De tidigare kommittéerna har haft en från regeringen relativt fristående ställning — mer fristående, tycker jag, än vad fallet är med det nya rådet. De har också haft en annan konstruktion och icke varit direkt ledda av regeringsledamöter. Här tillskapas nu ett organ i direkt kontakt med regeringen, avsett att med denna rådgöra om inriktningen av den ekonomiska planeringen. Frånsett de positiva sidorna av en sådan ordning — jag är fullt medveten om att sådana finns — får man inte blunda för att den också kan inbjuda till förhandlingar vid uppläggnings av ekonomiska planer. Men framför allt tror jag att man har all anledning att vara tveksam om möjligheterna för riksdagen att med det införda arrangemanget kritiskt och sakligt granska regeringens uppläggning av den ekonomiska politiken utifrån det

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition material som riksdagen kommer att ha till förfogande.

I sitt detta år antagna partiprogram har folkpartiet förordat ett ekonomiskt-socialt råd med delvis de funktioner som det tillsatta planeringsrådet skall få men med en annan och från kanslihuset mer fristående ställning. I detta råd skulle ingå representanter för regeringen, näringsorganisationer, löntagare och expertis men också företrädare för kommunförbunden och för riksdagen, alltså för partierna. Det skulle sålunda utgöra ett helt fritt och självständigt arbetande organ med vidare uppgifter än det nu tillsatta planeringsrådet. Uppgifterna skulle i första hand avse åtgärder för att trygga full sysselsättning, försvara penningvärdet, stärka näringslivets konkurrenskraft, dryfta arbetslivets utbildnings- och forskningsproblem och verka för en utveckling av företagsdemokratien.

Ett fristående råd av den här arten skulle säkerligen tillföra regeringen värdefulla synpunkter på den ekonomiska långtidsplaneringen, men det skulle samtidigt ge den offentliga politiska debatten ett omedelbarare och fyligare material än vad fallet torde bli med det nu inrättade planeringsrådet. Ett absolut krav måste nu vara att det material som framarbetas inom detta råd eller ställes till dess förfogande blir i så god tid offentligen tillgängligt, att även oppositionen och den offentliga debatten i övrigt har detta material till förfogande och därigenom ges tillfälle att göra sin bedömning. Även under sådana förhållanden befarar jag emellertid att den allmänna ekonomiska debatten blir fattigare, och riksdagens möjligheter till realprövning av regeringens ekonomiska politik kommer att vara svårare än om man hade haft ett mer fristående och självständigt arbetande råd.

Regeringen säger sig nu hoppas att planeringsrådets arbete skall resultera i en förbättrad samordning av verksamheten inom såväl den privata som den offentliga sektorn. Jag tycker att det mot bakgrunden härav är oförklarligt att re-

presentanter för kommunförbunden, såväl primärkommuner som landsting, har utestängts från rådet. Den kommunala verksamheten utgör dock en avsevärd del av den offentliga sektorn. Även inom den enskilda sektorn så viktig faktor som den s. k. mindre företagsamheten saknar, såvitt jag kan se, representation. Man frågar sig om och i så fall vilka särskilda skäl som kan ha förelagat till dessa diskrimineringar. Eller har det bara skett ett beklagligt förbiseende? I så fall tycker jag att det är en fadäs som har begåtts och som naturligtvis måste repareras.

Vad till slut beträffar Kungl. Maj:ts proposition nr 190 om utgifter på tilläggsstat I till riksstaten, måste jag som stockholmare uttala tillfredsställelse över att arbetet med Järvafältets frigörelse för bostadsbebyggelse nu äntligen ser ut att komma i gång. Men jag vill tillägga att det sätt varpå detta beslut gavs offentlighet under valrörelsen måste ha varit svårt vilseledande för de många människor i Stockholms-trakten som går och hoppas på att få bostad. De och även människor som har bostad — ja, stockholmare över huvud taget — fick nog den uppfattningen att det bara var fråga om en kort tid innan fältet skulle vara fritt för bebyggelse. Så är naturligtvis inte fallet.

Jag kan inte heller underlåta att uttala förundran över den form som meddelandet om de nya förläggningsplatserna fick. Enligt uppgifter som varit synliga i pressen togs ingen förhandskontakt med fastighetsägarna inom de berörda områdena, utan i varje fall åtskilliga av dem tycks ha fått kännedom om planerna först genom tidningarna och i radio. Det är ett förfaringsätt som måste kritiseras. Det skall väl ändå inte gå till på det sättet i en sådan här angelägenhet.

Jag ber, herr talman, att få yrka remiss till vederbörliga utskott av proposition nr 190.

Herr VIRGIN (h):

Herr talman! Jag ber först att för vår del få instämna i den honnör, som herr

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

Lundström nyss riktade till den nyligen avgångne utrikesministern herr Undén för en offentlig gärning som imponerar i fråga om både format och innehåll.

Vid den första allmänna debatt som äger rum i kammaren efter ett val brukar man ju i någon mån kommentera detta val, vilket herr Lundström nyligen ur sina synpunkter har gjort, och det är väl särskilt naturligt, om man gör det vid ett tillfälle när valet direkt påverkar sammansättningen av denna kammar.

Ur borgerlig synpunkt innebär höstens kommunalval föga av framgång. Socialdemokratien står som dess segerherre, och jag må väl hövligt framföra en gratulation, även om jag inte anser mig kunna lyckönska så många.

Det finns ett talesätt, ständigt bestyrkt av erfarenheten, som säger att intet är så skadligt som stor och långvarig makt. Det finns nog en del i dagens samhällsmaskineri som bestyrker detta talesätt, och det förhållandet stärker angelägenheten av en samlad och bestämd opposition, som verkligen kan bjuda ett alternativ. De missräkningar som höstens val måste ha inneburit för alla de tre oppositionspartierna vill jag gärna tro skall föra oss närmare samman, och jag vill för vår del uttrycka en villighet till förtroendefullt samarbete på alla de punkter, där borgerlig uppfattning ställs emot socialdemokratisk.

Nu är det emellertid naturligtvis långt ifrån alla områden som det finns anledning söka strid på. När det gäller utrikes- och försvarspolitiken är det tvärtom ur många synpunkter viktigt att alla de demokratiska partierna står eniga på ett sätt som vi — åtminstone i stort — länge har gjort. Jag hoppas detta skall bli möjligt också i fortsättningen, men det kräver naturligtvis ett realistiskt bedömande och ett lika realistiskt handlande. Man tror gärna vad man vill tro, och vi vill gärna tro att förbättringar som inträder i de internationella relationerna skall vara ett tecken på en ny tendens och ett bevis på en varaktig avspänning. Den verkliga händelseutvecklingen korrigerar oss dock ofta, och inte minst den

senaste tiden bör ha lärt oss en del, nämligen:

1. Att förhållanden mycket snabbt kan inträda, som kan göra krigsrisken överhängande.

2. Att konfliktområdena rent geografiskt sett växlar mycket fort och att även avlägsna oroshärdar på kort tid kan påverka tillståndet också i vår omedelbara närhet.

3. Att Sverige med sitt utsatta läge på gränslinjen mellan de två stormaktsblocken aldrig kan undgå att starkt beröras av konflikter mellan dessa stormakter.

4. Att vi bara med hänvisning till vår alliansfria hållning lär ha små möjligheter att skaffa oss en gynnad särställning. Ett litet land som vårt, som strävar efter att föra en självständig utrikespolitik och som valt till metod att hålla sig fritt från allianser med andra makter har i alla lägen bara sig självt och sin egen försvarsförmåga att lita till.

Den dag kan komma då denna förmåga ställs på prov. Är vårt försvar då så modernt, så slagkraftigt och så starkt att en eventuell angripare bedömer det som alltför kostsamt i fråga om tid och resurser att angripa oss? Kan vi med hopp om framgång resa motstånd mot alla angrepp av den art som rimligen kan insättas mot oss? Att dessa frågor ställs får inte tolkas som ett bevis på överdriven oro. Men det är frågor som vi har anledning att hålla levande för oss, även om det kalla krigets klimat tillfälligt växlar till det bättre.

Det är min förhoppning att den försvarsöverenskommelse som inom de närmaste dagarna skall träffas, skall kunna bli godtagbar och att det skall bli en överenskommelse i enighetens tecken. Jag hoppas att vi inom ramen för en uppgörelse skall kunna skapa garantier — så långt som nu sådana garantier över huvud taget kan skapas — för landets säkerhet och för att ingen del skall behöva uppges utan kraftigt motstånd. En uppgörelse av det slaget skulle också då utåt ge ett bestämt uttryck för vår fasta vilja att ge vår utrikespolitiska handlingslinje ett innehåll som väger tyngre än bara allmänna talesätt.

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

Försvarets effekt bestäms inte bara av den rent tekniska utrustningen, alltså av vad vi ekonomiskt och på annat sätt kan vilja offra för det. Den beror också i hög grad på den beslutsamhet med vilken vi handlar inför påtryckningar utifrån. Och denna beslutsamhet påverkas i sin tur av tilltron till vår egen förmåga. När man i dagens läge diskuterar denna förmåga, kan man inte komma förbi frågan om kärnvapen, och jag tror för min del, att det är i hög grad angeläget att debatten härom inte avstannar och framför allt att den hålls på ett sakligt plan. Det finns intet att vinna på att skjuta undan problemen bara därför att de är svåra och kanske eldfångda, men det kan vara i hög grad riskabelt att göra det.

Utvecklingen rörande kärnvapnen har gått snabbt liksom all teknisk utveckling i dagens sambälle. Man kan kanske med någon förenkling säga, att vapnen nu kan uppdelas i två ganska klart skilda grupper. Det är dels kärnvapen av terrortyp, alltså stora laddningar med förödande verkningar, dels vad man brukar kalla för taktiska vapen, som direkt är avsedda att användas i de stridande förbanden mot militära mål och som mer och mer börjar likna andra hittills konventionella stridsmedel — utom naturligtvis i det avseendet att de har starkare verkningar.

Det är sannolikt att vapen av denna senare typ redan nu i viss mån ingår i stormakternas ordinära militära utrustning. Man anser från expertisens sida — och såvitt jag kan förstå på goda grunder — att det är föga sannolikt att kärnvapen av terrortyp kan tänkas bli använda mot oss. Uppenbarligen kan en angripare hota med detta, men han skulle i övrigt ha föga att vinna, och man måste också hålla i minnet, att i terrorbalansens tidevarv är resurserna begränsade för alla, alltså dyrbara även för en stormakt. Det ligger i själva balansens natur.

Saken ligger annorlunda till i fråga om de taktiska kärnvapnen. Där är sannolikt föga återhållsamhet att vänta från en angripare, om han intet har att förlora på ett höjande av krigsnivån —

om detta alltså inte ökar hans egna risker eller kostnader. Det är därför som det ur rent svensk synpunkt är så utomordentligt angeläget, att den handlingsfrihet i atomvapenfrågan, som i princip beslöts 1958, verkligen skall bibehållas och inte tillåtas bli urholkad.

Det kanske i sammanhanget bör understrykas, att det enda som kan vara aktuellt och bli aktuellt för oss är vapen av en utpräglat defensiv karaktär, vilkas främsta syften, ja, jag tror man kan säga helt dominerande syften, är att öka försvarets fredsbevarande effekt.

Just nu pågår nedrustningsförhandlingar, i vilka svenska delegater aktivt deltar. Möjligheterna måste emellertid bedömas som ytterst små att finna en gemensam form för en nedrustning som skulle kunna ske utan förändringar i den maktbalans som i dagens läge utgör den sköra grund, på vilken freden vilar. De internationella nedrustningssträvandena kan knappast förväntas ge konkreta resultat inom överskådlig tid. Alltför ofta, och inte minst under den senaste tiden, har tilltron gäckats till den uppriktiga viljan hos berörda parter att lösa frågorna. Intresset koncentrerar sig för närvarande omkring möjligheterna att få till stånd ett kärnvapenprovstopp. Skulle ett sådant kunna åstadkommas, skulle det utan tvekan vara värt att hälsas med stor tillfredsställelse, inte minst naturligtvis som ett bevis på en vilja att åtminstone åstadkomma någonting. Ur vår synpunkt skulle dock värdet vara begränsat.

Ännu för något år sedan pågick utvecklingsarbetet på framställandet av mindre, taktiska kärnvapen, och ett provstopp då hade kunnat förväntas innebära ett försvärande av sådana vapens konstruktion. Läget i dag är ett annat. Taktiska atomvapen är redan ett faktum. Ett provstopp, vilka gynnsamma verkningar det än skulle ha i andra avseenden, kan inte göra det ogjort som redan är färdigt. Nu kan bara en avveckling och ett förstörande av befintliga kärnladdningar under betryggande internationell kontroll bedömas ha ett verkligt värde för reducering av ris-

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

kerna. Men inte ens detta skulle helt lösa problemen. Även om man bortser från alla de svårigheter som skulle uppstå i fråga om maktbalansens vidmakthållande vid en så radikal förändring i stormaktsblockens nuvarande militära system, skulle man ändå inte kunna suda ut kunskapen om hur atomvapen tillverkas, och det torde vara svårt att tänka sig en allvarlig konflikt, som inte förr eller senare skulle dra med sig ett utnyttjande av den kunskapen.

Våra möjligheter att driva en självständig utrikespolitik och att handla efter våra egna önskemål är också i hög grad beroende av vår ekonomiska styrka. Vi har efter allt att döma besvärliga omställningsprocesser framför oss, detta alldeles oavsett om vi lyckas vinna anslutning till EEC eller om vi på grund av olyckliga omständigheter eller kortsynt politik hamnar utanför. Vidare gör samhällets alltmer invecklade struktur det svårare att förstå och överblicka de ekonomiska sammanhangen. Samtidigt har kunskapen om olika ingrepps verkan liksom möjligheterna att göra sådana ingrepp ökat.

Det är kanske inte så underligt att planering har blivit dagens lösenord. Det går en våg av planeringslust över världen. Det alldeles nyligen — efter mönster från England — inrättade nya planeringsorganet fäster man uppenbarligen stora förväntningar vid. Jag avser inte att rikta någon kritik mot dess tillkomst, det skall väl först få visa vad det duger till. Vi måste dock från oppositionens sida bestämt kräva en kontinuerlig information rörande organets arbete, prognoser och förslag. Detta är nödvändigt, om vårt parlamentariska system skall kunna fungera riktigt. Organet får inte bli ett institut för att före riksdagsbehandling av ekonomiska frågor låsa fast berörda parter i positioner som kanske skulle ha blivit andra vid en mera allsidig belysning av problemen och en friare åsiktsbildning.

En viss skepsis mot värdet av planeringsorganet är nog också motiverad. Planering måste utgå från prognoser och antaganden, som det ofta är svårt att

göra rätt, men vilkas riktighet är av avgörande betydelse för planeringens vederhäftighet. Man behöver ju bara peka på finansdepartementets svårigheter att få sin prognosverksamhet att stämma med verkligheten, och den prognosverksamheten ligger ändå till grund för en mycket viktig ekonomisk planering. Det är också anledning att vara tveksam ur den synpunkten, att en fullständig planering logiskt leder till en fullständig dirigering, d. v. s. till statliga ingripanden långt in i sektorer som ännu är fria. Vi tror för vår del inte på fördelen av att ersätta den enskilde företagarens omdöme och risktagande med samhällseliga ingrepp. All planering har ett optimum, som det kan vara ogynnsamt att överskrida.

Konjunkturutvecklingen sedan i våras har i stort sett följt det mönster som då ansågs sannolikt. Läget är dock i dag oklart, och bedömningar som görs från olika håll är starkt skiftande mellan å ena sidan bestämda varningar för en deflationistisk utveckling och å andra sidan tilltro till en fortsatt stark expansion. Om vi ser på förhållandena här i vårt land, finner vi att den alltför snabba utbyggnaden i vissa sektorer och den kraftiga expansionen över huvud taget inom industrien förorsakat utnyttjandessvårigheter på vissa håll, främst inom massaindustrien och järnhanteringen. Industrien är emellertid inte ensam utslagsgivande eller ens dominerande i ett land med så hög levnadsstandard som Sverige. Här svarar industrien för en betydligt mindre del än hälften av den totala produktionen. Resten äger rum inom servicesektorn, i form av produktion av tjänster, bostäder, vägar o. d.

Inom servicesektorn råder som bekant ingen överkapacitet. Man behöver bara peka på det förhållandet — som är något av en skandal — att vi i Sverige, som är Europas rikaste land, inte kan tillhandahålla bostäder åt alla.

Överkapacitet inom industrien bör självfallet minska dess lånebehov. Kreditmarknaden är nu också lättare än den varit på länge. Det finns inte längre

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

några köer av industrier som väntar på rätt till obligationslån. Den anledningen till att staten bör hålla sig undan från låne marknaden är alltså inte längre för handen.

Jag sade nyss att konjunkturbedömningen framöver är vanskelig att göra. Uppenbarligen bedömer regeringen emellertid att deflationsrisker föreligger och har därför vidtagit penningpolitiska åtgärder av skilda slag för att motverka dessa risker. Jag skulle då bara vilja peka på en åtgärd som förefaller naturlig, nämligen skattesänkning. När omsättningsskatten infördes och man alltså på en gång gjorde en våldsam skattesärpning, anfördes från dess tillskyndare som ett viktigt motiv skattens starkt konjunkturdämpande effekt. Om detta var sant då, är det väl sant nu också, och då bör väl ett så gott instrument användas också i ett motsatt konjunkturläge. Nu är det naturligtvis ur konjunktursynpunkt likgiltigt vilken skatt som sänkes, och jag anser för min del att det finns skatter som det är ännu angelägnare att sänka. Med den inkomstutveckling vi haft här i landet blir det allt angelägnare att gå längre upp med den proportionella beskattningen än vad som nu är fallet och att alltså göra en avsevärd höjning av det skiktet. En sådan åtgärd skulle vara gynnsam även ur andra samhällsekonomiska synpunkter.

Kungl. Maj:ts proposition nr 190 är den formella bakgrunden till denna debatt. De tilläggsanslag som där äskas är av måttlig storlek och kanske inte så mycket att säga om.

Jag ber att få yrka på remiss till vederbörliga utskott.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp):

Herr talman! Får jag också börja med att helt och oreserverat instämma i de erkännansamma ord som ägnats den avgångne utrikesministern. Jag vill för min del tillägga att det är en gärning som har präglats mycket av god vilja och mycket av ärlig strävan.

Sedan vill jag, herr talman, säga att denna debatt på visst sätt är litet märklig. Jag har tittat på talarlistan och funnit att den innehåller sex högermän, fyra folkpartister, tre centerpartister, en enda representant för regeringspartiet och två kommunister. Vi kan väl utgå ifrån att talarlistan kommer att påspädas av representanter för regeringen, men ändå tycker jag att utgångsläget är ganska märkligt. Det kanske bottnar i att det mig veterligt egentligen inte är mer än en här i huset, som har velat ha denna debatt.

När det emellertid nu finns tillfälle att ta till orda finns det ändå anledning att säga ett par saker. Det är väl också så att innehållet i denna remisdebatt mer kommer att präglas av rent personliga intressen än i andra remissdebatter.

Här har berörts valutgången. Jag skall inte närmare gå in på den, men jag tycker att herr Virgin har tagit sig liksom ett monopol när han på samtliga oppositionspartiets vägnar uttalade, att valet varit en missräkning — jag har fullt förståelse för hans syn på saken, men jag kan inte säga att jag delar hans uppfattning. Det hela får väl bedömas av var och en för sig. För min del får jag säga, att om man tar hänsyn till valrörelsens innehåll och spelet under den blev utgången för centerpartiets vidkommande ganska hygglig. Jag vill gärna ansluta mig till det uttalande om samarbete inom oppositionen, som här har gjorts, men jag vill på den punkten göra den reservationen, att det ju aldrig kan bli tal om ett samarbete av det slag som exempelvis äger rum mellan hästen och kucken, utan det måste bli ett samarbete som bygger på ömsesidiga eftergifter och gemensamma uppfattningar.

Jag tror att det är angeläget att slå fast detta, ty det har faktiskt i eftervalsdebatten då och då dykt upp meningar som inneburet att man liksom redan från början skulle ha slagit fast, att skall något samarbete äga rum, skall det ske från den utgångspunkt som jag nyss antydde såsom orimlig. Det kan vara nog sagt om denna sak.

Sedan har här diskuterats mycket om

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

planering. Jag skall inte gå in på frågan om planeringsrådet. Jag vill gärna instämma i vad här sagts, att detta råd inte får tas till intäkt för att man skall förhandsbehandla och förhandsbesluta saker och ting, som bör komma under riksdagens prövning. Jag skall emellertid ta upp andra problem i samband med planeringen.

Det håller på ute i landet att ske en sammanläggning av kommunerna i s. k. samarbetsblock. Förarbetet är i det närmaste slutfört på länsplanet. Men därvidlag har man gjort en hel del erfarenheter, som jag tycker att det är angeläget att föra fram i detta sammanhang.

Först och främst kan nämnas, att man på ett mycket tidigt stadium i arbetet upptäckte att man så att säga börjat i fel ände när det gäller att omorganisera vår administration ute i landet. Nästan varje block, som över huvud taget gäller gränsområden, har ju kommit att vidröra problem, som ger vid handen att man egentligen skulle ha börjat med att ta itu med en ny länsindelning såsom ett första steg. Det kommer att uppstå en mångfald problem, när blocken kommer att omfatta kommuner på båda sidor om en länsgräns; framför allt inom min egen landsända, västra Sverige, är dessa problem betydande.

Det är inte bara ur administrativ synpunkt som den nya kommunindelningen kommer att föra med sig svårigheter, utan den kommer också för landstingen att innebära problem, som är mycket svårlosta. Om samarbetsblocken skall leda till sammanläggningar av kommuner på ömse sidor om länsgränser, kan man fråga sig, om detta över huvud taget kan äga rum, förrän man har justerat länsgränserna och andra härav berörda administrativa gränser. Det kan ifrågasättas om det över huvud taget med hänsyn härtill är tillrådligt att göra så, som det sägs i direktiven för kommunindelningen, att även länsgränserna må kunna överskridas. Därigenom uppstår som sagt så många problem, att det enligt min mening finns anledning att överväga både en och två gånger, om sådana åtgärder bör vidtas.

Det är väl alldeles påtagligt att den allmänna debatten i planeringsfrågorna under senare tid har fått en hel del mycket intressanta tillskott. Man kan väl utan vidare konstatera, att intresset för samhällsplanering har ökat starkt på sista tiden. Därvid har naturligtvis diskussionen om kommunindelningen bidragit i hög grad, men också diskussionen om industrilokaliseringen. Den allmänna debatten har vidare fått ett särskilt tillskott under senare tid till följd av att man äntligen har börjat försöka fixera det sätt, varpå över huvud taget byggnationen och samhällsplaneringen sker i våra dagar. Ett par aktuella lokaliseringspolitiska projekt har därjämte gett fart åt debatten. Jag tänker på exempelvis Stal-Lavals flyttning från Nacka till Finsspång. Debatten har slutligen fått ett extra tillskott genom den alltmer påtagliga diskussionen om den enskilda människans trivsel.

Det sistnämnda problemet fick en skrämmande belysning vid en estraddiskussion som hölls för ett par dagar sedan här i Stockholm. Av denna diskussion framgick att vart tredje hushåll här i landet ville byta bostad. Av dem som ville byta bostad vantrivdes inte mindre än 73 procent i sina hem. Omsatt i kalla siffror betyder detta, att ungefär 600 000 familjer här i landet saknar den miljö, som de skulle önska sig. Det betyder också, att ungefär 2 miljoner människor vantrivs i sina hem.

Man kan väl knappast tänka sig en hårdare dom över vår tids planerare på olika områden. De kan inte komma ifrån sitt ansvar på denna punkt.

Man tar väl inte fel, om man gissar att de flesta av dessa familjer finns i våra större städer, men det är kanske ofruktbart att fundera över om de vantrivs därför att de bor i höghus, därför att de inte kan få parkeringsplatser till sina bilar eller därför att bullret blivit dem övermäktigt. I de stora städerna lär man väl aldrig kunna lösa eller eliminera dessa problem. Det torde därför vara riktigare att ägna debatten åt hur man skall komma till rätta med följderna av missförhållandena och motverka de brister, som mil-

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition
jön av allt att döma ändå alltid kommer att ha.

I denna diskussion måste den ökade fritiden komma i förgrunden — framför allt frågan om hur denna fritid skall användas. Nu är ju de flesta människor lediga två dagar i veckan, och mycket talar för att denna ledighet kan bli än större. Frågan om möjligheterna att utnyttja fritiden kommer därför i fortsättningen att överskugga det mesta i vår samhällsplanerardebatt. Det är naturligtvis också en fråga av utomordentligt stor ekonomisk räckvidd. Mig förefaller det nödvändigt — jag ber att på den punkten få hänvisa till vad som står att läsa i dagens tidningar — att kommunerna ägnar denna fråga all den uppmärksamhet den är värd. Det måste anordnas fritidsområden och områden för fritidsbebyggelse i takt med den alltmer ökande efterfrågan.

Inga andra kan verkligen aktivt medverka till denna frågas lösning än kommunerna — möjligen i någon mån även landstingen. Stadsborna har ju ett legitimt intresse av att komma utanför stadens hank och stör ut i naturen. Det är väl inte minst en fråga av oerhörd vikt, om inte möjligheter att tillbringa fritiden på ett rätt sätt, när det exempelvis gäller ungdomen, skulle vara ägnade att lösa en hel del av de ungdomsproblem vi brottas med i dag.

På denna punkt har jag — och jag tror många med mig — den bestämda uppfattningen att här sammanfaller intressena för folket i tätorterna och folket ute på landsbygden. Det måste vara ett intresse för folk ute i bygderna att på ett riktigt sätt ta emot de människor i tätorterna, som önskar komma ut. Dessa gästande människor kommer ju att till sina fritidsplatser överföra så mycket av sina tillgångar, att det bestämt kan göras gällande, att det härigenom öppnas en väg för landsbygden att få tillbaka något av vad man förlorat genom vandrigen från landsbygden till städerna. Man kanske kan tala om en möjlighet att »vända strömmen» på ett sätt, som inte behöver väcka opposition på någotdera hållet.

Varför skulle man inte kunna tänka sig att bland kommunerna göra en invente-

ring av befintliga övergivna eller utrationaliserade gårdar och torp och erbjuda dem till hugade spekulanter för sommarvistelse. En och annan upptäcks ju, men det finns på sina håll åtskilliga som aldrig har upptäckts och som det alltså inte funnits spekulanter på. Varför inte rikta människornas uppmärksamhet på dessa möjligheter?

Varför inte också snarast göra en inventering i kommunerna av för dessa ändamål lämpliga områden, som passar till fritidsområden och fritidsbebyggelse? Och varför inte om möjligt få dem i kommunens ägo för att förhindra, att intressenterna blir föremål för uppskörtning och spekulation? Tyvärr finns det på detta område åtskilligt att peka på, som inte är som det borde vara. Det finns faktiskt exempel på att värdet av en fritidsplats — det må vara en stuga eller annat — i ett enda huj kunnat stiga med åtskilliga hundra procent om den kommit i så kallade »rätta händer». Det skulle kunna anföras fler exempel på lämpliga insatser från kommunernas sida, men det anförda får vara nog.

För dessa frågor får man emellertid inte tappa bort någonting av det allra mest väsentliga när man planerar i samhället i framtiden, i syfte att kunna eliminera de betänkliga följderna av koncentrationen. Jag har den bestämda uppfattningen, att hela synen på samhällsplaneringen måste förändras. Det får inte längre vara så, att samhällsplaneringen bara får vara en ekonomisk fråga, där det gäller att vinna ut det mesta möjliga och där exempelvis önskan att bygga ett shoppingcentrum skall utgöra försvar för att bygga ett mastodonthus. Det måste väl också snart vara slut på höghusbyggandet. Jag hälsar med verklig glädje att byggnadsstyrelsen på den punkten synes ha lärt om. Det är för den som pläderat på denna punkt i många år mycket glädjande, att man nu äntligen synes ha kommit till insikt om att vi inte kan fortsätta att bygga människosilos.

Också lokaliseringpolitiken måste drivas med allt större kraft. För att undvika missförstånd och för att undvika att debatten — som så många gånger

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

förr — får en felaktig inriktning, bör jag kanske säga, att en aktiv lokaliseringspolitik inte behöver betyda att man berövar någon något som han redan har. Men det måste nog göras klart, att nya företag som skapas liksom filialer och underavdelningar till äldre företag i lokaliseringspolitiken måste förbehållas de orter där det behövs sysselsättning, detta dels för att förhindra fortsatt befolkningsuttunnning och dels för att motverka arbetslöshet. Båda dessa företeelser är, såvitt jag kan bedöma, ur samhällsynpunkt lika olyckliga och måste därför så långt det går motverkas.

Om man säger, att man skall förhindra befolkningsuttunnning, har man därmed också sagt i princip, tycker jag, vilken uppfattning man har om omflyttningspolitiken för arbetskraft, såsom den nu bedrivs. Den politiken kan inte i längden vara ett medel att rekommendera.

När man diskuterar dessa olika frågor, det må vara kommunindelningen, lokaliseringspolitiken eller andra problem, kommer alltid skattefrågorna in i bilden. De skattetyngda kommunerna har ett mycket stort handikapp i konkurrensen om företagen, som oftast är helt avgörande för kommunens förmåga att hävda sig. Det finns ett ganska färskt exempel från östra Sverige, där det i en ort gällde att skaffa annan sysselsättning i stället för den som försvann när det stora företaget orten hade upphörde. Exemplet visar att frågan har verklig betydelse. För att ett par av de nya arbetsgivarna-företagarna skulle få sin kunniga arbetskraft med sig från den tidigare lokaliseringsorten, fick de förbinda sig att till några av sina anställda betala den merkostnad, som en högre utdebitering i den nya kommunen betydde på skatten. Jag tycker inte man behöver fler exempel för att belysa, vilket oerhört viktigt problem det är att på denna punkt få till stånd en utjämning. Den senaste statistiken ur Årsbok för Sveriges kommuner 1962 visar att det håller på att ske en förskjutning i riktning mot sämre förhållanden för de mest skattetyngda kommunerna, i vilka ökningen i skatteunderlaget per invånare

i genomsnitt blev en krona mindre än i städerna.

Det håller alltså på att ske en utveckling som inte kan vara godtagbar om man vill föra en lokaliseringspolitik och planera för framtiden på sådant sätt, att människor kan bo och verka och få sin utkomst även ute i bygderna — ett krav som de flesta i dag omfattar och som väl alla så småningom blir överens om måste vara framtidens melodi.

Herr talman! Jag har sysslats med dessa frågor under åtskillig tid, och jag har många gånger tagit upp dem från denna plats. Jag tror att det inte kan talas mycket nog om dem, och ur den synpunkten tycker jag denna remissdebatt ändå kan fylla en uppgift.

Jag skall sluta med att ansluta mig till det framförda remissyrkandet.

Herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Den omständigheten att oppositionens tre huvudtalare på ungefär en timme har hunnit klara av sina huvudinlägg är väl ett uttryck för att denna remissdebatt i viss utsträckning är en remissdebatt »å dragande kall och ämbetets vägnar». För egen del har jag inte heller något behov av att förlänga den mer än vad som är absolut nödvändigt, eftersom jag hoppas att om ungefär åtta veckor få tillfälle att presentera denna kammare och medkammaren en statsverksproposition, som kan ge ett något mera materiellt underlag för en diskussion.

Det finns emellertid några synpunkter på den förda debatten som jag väl ändå så här rent improvisationsmässigt har anledning att ett ögonblick kommentera. Man har ifrån både herr Lundströms och herr Virgins sida snuddat vid försvarsfrågan. Jag är personligen mycket tveksam om jag skall ge mig in i denna debatt just med hänsyn till att vi nu via en speciellt utsedd kommitté försöker att komma fram till enighet i denna viktiga fråga, och alltför mycken debatt i kammaren innebär naturligtvis den stora risken, att det kanhända säges en del, som får karaktären av bindande deklarationer

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

och i viss mån skapar svårigheter i de fortsatta förhandlingarna.

Jag skall därför inskränka mig till att säga, att vi alla naturligtvis när den förhoppningen, att det skall gå att komma överens i de pågående diskussionerna och att det skall finnas en god vilja ifrån båda hållen i detta avseende.

Jag vill ändå göra ett litet tillägg med hänsyn till att jag fann — jag tror att det var i herr Lundströms inlägg — något av ett motiv för ett ställningstagande, som jag inte utan vidare vill skriva under på.

Det ligger naturligtvis nära till hands att man med utblickar från den kubanska konflikten och stridigheterna mellan Indien och Kina gärna drar slutsatser om hur en kommande försvarsuppgörelse skall se ut. Jag har velat betrakta denna fråga på det sättet, att i den atmosfär vi lever med omväxlande tillbud, variationer i det kalla eller varma eller heta kriget, vilket ord vi än vill använda, så är inte just de för *dagen* aktuella händelserna tillräckliga motiv att bygga en långsiktig försvarsuppgörelse på. Den långsiktiga försvarsuppgörelsen bör byggas på mera gedigna premisser och förutsättningar — jag vet inte om jag vågar kalla det normala förhållanden, men låt mig säga förhållanden, som har varit i det stora hela kännetecknande för efterkrigstiden. Vi har gjort två tidigare överenskommelser på lång sikt under denna efterkrigstid.

Skulle det bränna till och blir det verkliga incidenter, då klarar ju ingen försvarsuppgörelse den situationen. Det blir då fråga om att samla nationens krafter till de extra ansträngningar, både ekonomiska och i andra avseenden, som blir erforderliga. Beredskapskostnader, aktualiserade av en alldeles specifik spänd situation, är en sak, den mera långsiktiga försvarsplaneringen är en annan sak.

Jag hade ett behov av att säga detta eftersom herr Lundström, tycker jag, lade in en viss värdering i bedömningen utifrån ett förhållande, som jag inte vill betrakta såsom ett långsiktigt förhållande och som jag hoppas icke skall vara något långsiktigt förhållande.

Jag vill säga ytterligare en sak i denna fråga med anledning av herr Virgins inlägg. Herr Virgin tog upp frågan om försvaret och de i samband härmed aktualiserade taktiska kärnvapnen. Om jag fattade honom rätt, så önskade han en diskussion på denna punkt och menade att en sådan diskussion var ganska nödvändig i dagens läge.

Ja, även här skall jag försöka att icke inlåta mig i polemik eller ens göra några kommentarer. Jag utgår ifrån att herr Virgin är ense med mig om att en sådan diskussion är ganska olämplig under pågående försvarsförhandlingar. Om den är lämplig inom de närmaste åren framöver eller inte, det vet jag inte så mycket om. I en demokrati har man rättighet att diskutera även ömtåliga ting, men eftersom det gick en underton i herr Virgins inlägg om det önskvärda i att hålla frågorna om försvaret utanför partistriderna, med hänsyn till att detta skulle innebära en styrka för landet i vår attityd gentemot omvärlden, kan jag rent personligt tillåta mig att ha den uppfattningen, att jag hemställer till herr Virgin att lugna sig med debatten om de taktiska kärnvapnen. Det ligger så mycket konfliktämnen i den diskussionen, att det är möjligt att vi kan bli missförstådda utanför våra gränser beträffande vår gemensamma vilja att hålla försvaret ovanför och utanför de partipolitiska striderna.

En annan fråga, herr talman, som naturligtvis har föranlett en del kommentarer, är ett återopande av valresultatet. Jag vill såsom förste talare för mitt parti tacka för de gratulationer som ett par av oppositionens talare gentlemannamässigt har framfört med anledning av de framgångar som mitt parti har kunnat registrera i den senaste valrörelsen. Valet har ju även för andra partier varit gott, har vi fått höra, även om det för den samlade oppositionen innebar ett beklagligt bakslag.

Ja, detta är en naturlig reaktion, och ingen är överraskad över att få höra sådana deklamationer. Men jag skulle nog vilja säga till herr Lundström, som uttalade sin beundran för socialdemokra-

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

tiens valmaskineri, att man inte kan göra ett gott val enbart med ett maskineri. Herr Lundström är ju en valmakare av en alldeles speciellt exklusiv art — han har ju varit och är en av nyckelmännen i det här sammanhanget — men jag försäkrar att om herr Lundström tror att det bara är maskineriet som avgör ett val, så kommer herr Lundström att få uppleva många beklagliga missräkningar i framtiden. Det måste finnas någonting annat bakom. Jag skulle vilja uttrycka saken så, att det förtroende som ett vid makten sittande parti kan ge medborgarna för sin politik har väsentligt mycket större betydelse än maskineriet. Till maskineriet hör ju bland annat pressen, och i det avseendet är vårt maskineri tyvärr relativt dåligt utrustat i jämförelse med herr Lundströms maskineri. Det måste vara andra ting som avgör utslaget.

Herr Virgin uttryckte sina slutsatser angående valresultatet på följande sätt: »Jag hoppas att motgångarna skall svetsa samman oppositionen.» Jag såg för min inre syn någonting av Verner von Heidenstams storslagna vision »Driv oss samman med gisselslag, och blåste vår skall knoppas». Nu har emellertid i varje fall två av oppositionens partiledare sagt ifrån att de tål mer i den här vägen innan de är benägna för någon organisatorisk samverkan.

Jag har lovat att fatta mig lika kort som de föregående talarna, men jag ber om ursäkt, herr talman, om jag ändå vågar mig på att göra några kommentarer till denna intressanta fråga.

Jag tror att man på oppositionssidan på samma sätt som hittills flitigt och ambitiöst kan förena sig när det gäller att säga nej till regeringsförslag, men det tycks inte räcka, herr Virgin! Det är som om svenska folket skulle behöva någonting mera materialiserat när det bedömer den politiska situationen i samband med ett offentligt val. Här återkommer man till den gamla klassiska parlamentariska idén om ett parti i regeringsställning och ett parti i opposition. Jag är övertygad om att regeringen skulle hälsa ett sådant läge med till-

fredsställelse. Det skulle på något sätt bli litet rejälare och hederligare, om vi i valrörelserna hade ett parti att göra med i stället för tre — i vart fall vore det lättare att föra ta TV-debatterna under sådana premisser.

Detta är emellertid en fåfäng förhoppning, föreställer jag mig efter de senaste dagarnas deklamationer. Jag kan förstå de senaste dagarnas deklamationer ganska väl också. Det är förmodligen en omöjlig uppgift för de tre oppositionspartierna att i en slagkraftig organisation förena alla de disparata idéer och uppfattningar som de för till togs på valfältet. Ett sådant parti skulle täcka ett klientel, där högerflygeln representeras av en gammal pålitligt reaktionär höger, det skulle innefatta låt oss säga Expressenfalangens ateism och därutöver fånga in bondeförb... — förlåt, centerpartiets bondeintressen, som ju så starkt dominerar det partiet. Det skulle bli en hybrid som skulle se underlig ut, och jag är rädd för att en sådan sammanslagning inte ligger inom den praktiska politikens ram. Regeringspartiet får väl därför, föreställer jag mig, på samma sätt som hitintills diskutera med var och en av er, och självfallet gör vi också det med stor glädje, även i TV-debatterna.

Men jag begärde egentligen ordet, herr talman, för att få säga någonting om den ekonomiska planering som har berörts av oppositionstalarna. Låt mig då omedelbart få säga: Ha nu inte alltför långtgående ambitioner i fråga om denna planering! Vi har ett behov av att kunna avläsa framtiden så långt som det står i mänsklig förmåga att göra, och vi har ett behov av att förbereda oss för den händelse utvecklingen går åt det ena eller åt det andra hållet. Det gäller följaktligen att försöka se in i framtiden, att planera och vara rustad för olika utvecklingslinjer. Därför kommer inte planeringen att få en så konkret utformning att vi kan säga: Nu har man sagt att det blir så; ergo ställer vi in oss på att det blir så.

Jag ser detta planeringsarbete mera såsom en försvarsåtgärd. Jag är övertygad om att många tycker att detta är en

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition defaitistisk och försiktig attityd, men jag förmenar att vi löper de största riskerna, om vi djärvt går fram i en planering och om denna förunderliga framtid sedan envisas med att ge oss helt andra förutsättningar än vad vi trodde att den skulle ge oss. Det är emellertid alltid klokt att sätta sig ned och försöka fundera över vad framtiden kan bära i sitt sköte och därvid säga sig: om utvecklingen blir den och den, bör vi rätteligen rusta oss härför genom de och de åtgärderna, och om utvecklingen i stället blir en annan bör vi ha en beredskap och ett försvar för just denna andra utveckling.

Jag har också vid ett par tillfällen under den senaste veckan haft möjlighet att säga ifrån att vi icke siktar till en planering, där vi så att säga skall gå med en pekpinne för den svenska industrien och detaljdirigera i något avseende. Kalla gärna vår planering för en ramplanering, en ramplanering med sikte på att i varje fall undgå de stora misstagen och en ramplanering som ger oss litet bättre möjligheter, vilken utveckling framtiden än medför. Inom den ramplaneringen skall väl vår blandekonomi arbeta ungefär som hitintills. Personligen tycker jag att det har gått bra, och varför skall man då inte ha förtroende för den blandekonomin även framöver?

Sedan kan man naturligtvis diskutera om detta råd är tillräckligt representativt från olika synpunkter. Bl. a. har det ju anförts önskemål om att de tre kommunförbunden skulle bli direktrepresenterade. Jag har nog sett denna planeringsverksamhet eller detta försök att avläsa den framtida utvecklingen inte så mycket från de kommunala problemens utgångspunkt utan snarare som en fråga om vårt näringsliv: industrien, handeln och särskilt då utrikeshandeln och den eventuella strukturomdaning som kan aktualiseras i anledning av marknadsfrågorna. I planeringsrådet ingår ju emellertid regeringens kommunala minister som en av huvudpersonerna. Avsikten är att han skall svara för alla de kommunala kontakterna och inom sitt departement bygga upp den organisa-

tion som är erforderlig för att hålla den mera exklusiva kontakten mellan kommunerna och statsverksamheten. Kommunerna är stora investerare. Kommunerna är i dag vid sidan om handeln det mest expansiva inslaget i den svenska ekonomin. Kommunerna tar mycket tjänster i anspråk och har sina intressen på arbetsmarknaden. Självfallet kommer inte kommunerna bort i denna bild, utan tvärtom kommer de att via en av huvudpersonerna i rådet ständigt få sina synpunkter diskuterade och konfronterade direkt mellan regeringen och kommunintressena.

Jag har också sett saken så, att om man vill ha en arbetsduglig rådgivande församling så är, det erkänner jag, en av de svåra uppgifterna att få den så begränsad och koncentrerad som möjligt. Om man säger att det här skall vara något slags organisationsrättvisa i hela vårt väldiga Organisationsverige, blir rådet inte ett arbetsdugligt organ. Då blir det en demonstration med något av karaktären av ett folkmöte, där var och en känner sig såsom sittande där för att bevaka sitt speciella organisationsintresse och se till att det inte kommer i skymundan i den allmänna hanteringen. Så är inte avsikten med den försöksplanering som vi skall göra. Planeringsorganet byggs upp inom finansdepartementet och förses med den ekonomiska expertis som vi tror är nödvändig. Där adjungeras bl. a. den av våra nationalekonomer som under 1950-talet har haft ansvaret för långtidsplaneringen. Här görs själva arbetet. Sedan kommer frågorna att diskuteras i en som jag har sett det koncentrerad församling av allmänt kloka och insiktsfulla män, en församling som i det avseendet är arbetsduglig. Den församlingen fattar inga beslut. Den träffar inga uppgörelser. Den presenterar inga, om jag så får uttrycka det, färdiga överenskommelser inför riksdagen. Der råder regeringen, och regeringen ensam framlägger sina förslag för riksdagen. Regeringen ensam tar kritiken för förslagen, och riksdagen har alla möjligheter att i vanlig konstitutionell ordning behandla ärendena.

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

Jag har velat undanröja missförstånden på denna punkt. Att jag inte nu är beredd att avge några detaljprognoser över arbetet är helt naturligt därför att vi går till detta arbete förutsättningslöst och fördomsfritt och endast med den ambitionen att göra det bästa möjliga av den svåra uppgiften att försöka se hur vår ekonomiska framtid kan komma att gestalta sig och försöka lägga till rätta förhållandena i vårt land så att de på det mest harmoniska sätt anpassas med tanke på en oviss framtid.

Det var för mig litet överraskande när högermannen herr Virgin presenterade en för dagen alldeles ny värdering av den industriella expansionen. Om jag fattade honom rätt, spelar den sektorn inte en så avgörande roll som man kanske tidigare har trott; servicesektorn sysselsätter faktiskt mer folk och representerar en större del av vår ekonomi än en exklusiv industrisektor gör. För min del tror jag inte att man skall ge sig in på någon sådan värdering — vi är för övrigt nu i den underliga situationen att jag argumenterar för industrien och herr Virgin så här inledningsvis argumenterar för den servicebetonade allmänna sektorn. Det är ju i alla avseenden mycket bra att vi får den vård vi behöver när vi blir sjuka — detta är en av våra stora uppgifter. Att vi kan bygga vägar är också i alla avseenden bra; och det är likaledes en av våra stora uppgifter. Det är också bra att vi har möjligheter att ta hand om människorna och klara de rent servicebetonade områdena, när vi snart får fyraveckorsestemestern. Det är bra om vi alla kan telefonera till varandra och om alla kan titta på TV, men för att använda ett uttryck av en av mina gamla regeringskolleger — jag behöver inte ange namnet: det är litet svårt att leva på att telefonera till varandra! Industrien har ju sin avgörande betydelse därför att den representerar produktionssidan i vår ekonomi, ger oss valutor och möjligheter att importera, skapar fram allt vi behöver.

Nu säger naturligtvis herr Virgin: »Inte behöver herr Sträng argumentera för att övertyga mig om detta» — det håller

jag med honom om. Men jag har bara velat säga det inledningsvis och som bakgrund till en sifferredovisning som jag hade tillfälle att häromkvällen presentera de svenska medborgarna i TV-rutan, nämligen av hur den senaste femårsperioden har inneburit en så utomordentligt stark investeringsframgång för svensk industri, att investeringarna ökat med mellan 80 och 90 procent i förhållande till basläget 1957; den offentliga sektorn har under samma period fått nöja sig med en investeringsökning av 30 å 35 procent.

Denna utveckling har sin förklaring i den konjunkturpolitik som bedrivs. Vi är medvetna om industriens och näringslivets betydelse i vårt ekonomiska liv. Vi vill ge industrien och näringslivet chanser när konjunkturen gör det möjligt; och så har det varit under den senaste femårsperioden. När konjunkturen sedermera tillfälligtvis dämpas, blir det tillfälle för den offentliga sektorn att i relativt större utsträckning ta ut sin del på investeringsområdet. Det är detta växelspel vi främjar i konjunkturpolitiken, och jag tror att den politiken hitintills varit riktig.

Men ta inte köbildningen och trängseln på åtskilliga håll inom servicesektorn och den offentliga sektorn som ett uttryck för bristande planering och slöhet från det offentligas sida — uttryck som man ju gärna vill ta i sin mun. Våra reala resurser i fråga om arbetskraft och kapital har sin givna begränsning. Under hela 1950-talet har vi arbetat intill gränsen för de möjligheter tillgången på arbetskraft givit oss, även med beaktande av den påfyllnad med 10 000 å 12 000 man utifrån som vi kunnat räkna med varje år. Vi har utnyttjat arbetskraftsresurserna intill gränsen av vad vi kan utan att få det överslag som skulle innebära oönskliga konsekvenser ur stabiliserings synpunkt.

Vi har också arbetat intill gränsen för det sparande vi kunnat prestera under 1950-talet och de första åren av 1960-talet. Läget är just nu litet bättre än tidigare på lånemarknaden. När det gäller tillgången på sparande, som en följd

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

bl. a. av att den privata sektorn inför dagens något dämpade konjunkturperspektiv — som jag emellertid inte alls är övertygad om kommer att bli bestående — har visat litet mindre iver att slåss om kapitaltillgångarna. Förmodligen har också andra omständigheter stärkt våra möjligheter till sparande. Det offentliga sparandet via statsbudgeten har ju under de senaste åren gett oss möjlighet att investera 2,5 miljarder årligen utan att anlita länemarknaden, något som inneburit ett sparande av inte föraktlig omfattning. ATP-fonderna är ett annat inslag i bilden och har bidragit att stärka vår kapitalmarknad.

Arbetskraften är väl för dagen den allvarligaste flaskhalsen i vår ekonomi. Men ser man problemen på detta sätt, framstår det ganska klart att allt tal om en mera företagsvänlig politik, som produktionsmässigt skulle kunna ge ytterligare utbyte, och allt tal om en mera skattevänlig politik, som skulle ge ökat sparande, är argument som oppositionen måste beväpna sig med för att inte stå alldeles tomhänt och utan någonting att säga. Innerst inne vet man ju ändå att det är tillgången på reala resurser som blir utslagsgivande. Och dessa resurser utnyttjar vi så effektivt som det är möjligt. Man kan vara finsmakare och säga, att vi skulle utnyttja resurserna ännu mer effektivt om vi gjorde så eller så. Men, ärade kammarledamöter, materia är inte så lätthanterlig, att det bara är att som en ekonomisk maskinist dra i spakarna för att öka varvtalet. Det är åtskilligt av hänsynstagande och annat som man ställs inför.

Det var inte, herr talman, meningen att det här skulle bli en ny långdebatt om den privata och den offentliga sektorn. Låt mig bara säga: Har vi ändå inte kommit så långt, att vi kan låta bli att se dessa båda storheter som konkurrenter och kontroversiella faktorer i förhållande till varandra. De är i hög grad beroende av varandra. Frågan om hur de samselas är helt avgörande för vår ekonomiska utveckling och för takten i våra framsteg.

Jag skulle kanske ändå också säga

några ord till herr Torsten Andersson. Han tog upp lokaliseringsproblemet, och det har ju blivit en fråga som har kommit att stå i debattens mittpunkt på ett alldeles särskilt sätt på senare tid. Det var enligt herr Torsten Andersson ett ganska skrämmande perspektiv, när han kom fram till att 2 miljoner människor vantrivs i sina hem för närvarande. Jag tror emellertid inte att man kan dra dessa slutsatser av den enkät som han syftar på så enkelt och så ensidigt som herr Torsten Andersson gjorde. Om denna enkät om trivsel eller vantrivsel i lägenheterna i våra förstäder eller — som det brukar heta — sovstäder, hade följts upp med en andrahandsfråga om vart folk i stället vill flytta, är jag rädd för att flera av dem skulle föredra att vilja bo i trakten av Gustaf Adolfs torg och Stureplan framför att bo ute på den svenska landsbygden. Vi människor är inte så likriktade i fråga om våra tycken. Med den ståndpunkten skulle jag måhända — utan att vara någon höghusentusiast — ändå vilja dra en mera modererad slutsats av debatten än vad herr Torsten Andersson gjorde. Den omständigheten om jag behöver gå tre trappor för att komma upp till översta våningen eller åker hiss för att komma upp till översta våningen — alltså om jag bor i ett trevånings- eller niovåningshus — tror jag inte spelar nämnvärd roll för människor som föredrar stadsbebyggelsen. Nu kan man naturligtvis ta upp frågan om de rent estetiska synpunkterna härvidlag, men det är ju andra inom regeringen som har ansvaret för den saken, och jag skall därför inte ge mig in på någon närmare diskussion om det, även om jag nog tycker att höghusen vid vissa tillfällen, om de ligger väl placerade i centrum av en stad, skulle kunna förtjäna en viss uppskattning också från esteterens sida. Problemet är inte något antingen eller utan ett både och. Jag kan hålla med herr Torsten Andersson om — och det betraktar jag gärna som en idealbild — att den som bor i staden, det må vara i ett trevåningshus eller i ett åttavåningshus, som ett naturligt komplement bör ha det lilla torpet ute på lands-

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

bygden när nu veckoslut och fyra veckors semester ger honom den variationsmöjligheten. Det är ett utmärkt uppslag. Kan man aktivisera kommunerna att hjälpa till härvidlag och kan herr Torsten Andersson och jag och alla andra goda krafter hjälpa till att sätta stopp för ogenerade jordvärdstegringar, är det prisvärt som ett framtidsmål för våra insatser.

Till herr Torsten Andersson vill jag också göra den lilla erinran att det mycket omdiskuterade egnahemsbyggandet, som skall ersätta flerfamiljshusen, icke på samma sätt är förenligt med torp-alternativet under lördagar och söndagar. Jag talar av erfarenhet, då jag har provat både egnahemmet och ett litet sommartorp samtidigt under fem eller sex somrar. Det krävs mycket av personlig energi och aktivitet, om inte egnahemmet skall vara alldeles vanvårdat när man kommer tillbaka från torpvistelsen. Den erfarenheten kan vara ett inslag i denna debatt, som gör den mera nyanserad.

Jag har, herr talman, hållit på litet längre än oppositionsledarna, men jag tror att alla i denna kammare är beredda att hålla med om att i dag har finansministern varit kortare än han någonsin tidigare varit.

Herr LUNDSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Sträng talade väl-taligt om oppositionens splittring. *Före* valet fick vi däremot höra talas om att oppositionen var så enig om något slags högerpolitik. Herr Sträng målar tydligen som det bäst passar honom att måla i olika situationer.

Jag har inte anfört händelserna i Indien och på Kuba av annat skäl än för att visa ungefär detsamma som finansministern på annat sätt ville visa. Finansministern säger att försvaret bör bygga på ett långsiktigt förhållande. Vad som har hänt i Indien och i Kuba anser jag vara en illustration på ett långsiktigt förhållande, nämligen att det ständigt finns en spänning och att det då och då

bränner till. Det var den observationen jag ansåg det vara rimligt att göra.

Sedan jag hört finansministern i TV något beröra planeringsrådets uppgifter, kunde jag vänta den replik som han föllde i dag. Jag vill emellertid ytterligare understryka att den offentliga politiska debatten, vars värde vi väl båda två är eniga om, bäst gagnas om oppositionen är lika väl informerad som regeringen. Det är därvidlag som jag befarar att den form som det här rådet har fått kan skapa ett icke önskvärt förhållande. Jag tror att ett mer fristående råd skulle ge andra och bättre förutsättningar för en saklig offentlig debatt. Och jag må tillägga, fastän det kanske inte i det här sammanhanget har så stor betydelse, att jag faktiskt tror att det inte skulle skada med även en annan politisk bedömning vid sidan av regeringens när man skall diskutera fram uppfattningar inom rådet. Som rådet nu är utformat, alltså nära anslutet till kanslihuset, är detta inte möjligt, men om rådet vore mera fristående, skulle det vara möjligt, och jag tror det skulle ge ett gott resultat.

Att rådet skulle bli något slags folkmöte, som finansministern befarade, finner jag inte någon grund för. Det finns ju andra fristående organ som har politiska representationer, utan att de fått egenskapen av folkmöte. Jag kan inte förstå vad finansministern grundar det antagandet på.

I mitt anförande nämnde jag, vilket inte på något sätt sedan bemötts, att regeringspartiet ofta inte har velat bifalla oppositionsförslag i vissa viktiga frågor utan har avslagit dem för att sedan genomföra dem som regeringsförslag. Jag har betraktat det som en maktfullkomlig ovilja att skapa gemensamma lösningar. Under det senaste året har det dessutom inträffat några händelser, just när det gällt utredningar, som är värda att observeras. Ett fall, som jag nämnde i mitt första anförande, är familjeberedningen. De problem som den skall syssla med har under många år starkt intresserat folkpartiet, som flera gånger har ägnat problemen uppmärksamhet, även i riksdagen genom olika framstötter. När sedan

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition utredningen tillsattes, fick utom regeringspartiet endast centerpartiet företrädare i den. Folkpartiet, som haft upprepade motioner i denna sak, fick däremot icke vara med. Folkpartiets kvinnoförbund skrev till statsrådet Lindström och anhöll om att få bli representerat i utredningen. Något direkt svar från statsrådet Lindström har kvinnoförbundet icke fått, däremot har det fått ett tidsningsurklipp.

Ett annat fall gäller en utredning som socialministern tillsatt för bostadspolitikens utformning. Det gäller här centrala frågor för stora delar av vårt folk både på bostadspolitikens och familjepolitikens område, men icke förty valde man att tillsätta utredningen inom departementet. Oppositionspartierna har icke fått någon representation.

Ett tredje fall som jag har observerat gäller den utredning som tillsatts rörande visst stöd för byggande och underhåll av frikyrkosamfundens kyrko- och samlingslokaler. Den utredningen hade visserligen initierats av en socialdemokratisk motion här i riksdagen, men dess syfte att skapa stöd åt den frikyrkliga folkrörelsen sammanföll helt med de framstötter som från folkpartiets sida under flera år gjorts i riksdagen. Det enda parti som icke företräds i den utredningen är folkpartiet.

Jag vill med anledning av det sagda till sist fråga, herr talman, om det är regeringens mening att införa en ny praxis, när det gäller sådana här viktiga utredningar, eller om man som förut skall låta olika partier vara företrädare?

Herr VIRGIN (h) kort genmäle:

Herr talman! Finansministern beklagade inledningsvis att oppositionspartiernas talesmän hade varit så kortfattade. Jag tror att det är första gången jag hör klagomål över återhållsamhet i talarstolen här. Det är nog föga motiverat att framföra sådana klagomål.

Beträffande det av finansministern framförda önskemålet om att hålla försvaret över partistriderna vill jag oreserverat instämma i detta. Jag tyckte nog att

jag i mitt första inlägg försökte ge uttryck åt en sådan önskan. Mitt inlägg angående kärnvapen var uteslutande av den art som finansministern erkände är nödvändig i den fria debatt som måste föras i ett demokratiskt samhälle i fråga om angelägenheter som man bedömer vara av vital betydelse för oss alla. Jag avsåg icke att ge den delen av anförandet någon som helst polemisk udd, och jag trodde att jag hade lyckats i detta mitt syfte.

När finansministern antydde att jag skulle sagt att den industriella expansionen inte är så viktig, är det naturligtvis alldeles felaktigt. Jag konstaterade bara det rent faktiska förhållandet, att den totala produktionen endast till mindre del än hälften sker inom industrien. Jag noterar tvärtom med glädje det intresse finansministern har förklarar sig hysa och i många sammanhang också visat sig hysa för industriens angelägenheter och framåtskridande.

Det var intressant att höra den uppfattning angående konjunkturläget, som finansministern gav uttryck åt, när han sade, att man inte borde räkna med att den dämpning som nu föreligger skall bli så långvarig. Jag hade grundat mitt uttalande på det förhållandet, att regeringen faktiskt har vidtagit ett flertal åtgärder i konjunkturstimulerande syfte och ville bara ge uttryck åt den meningen, att det är litet svårt att tro på en konjunkturpolitik, som tillämpar skattehöjningar varje gång konjunkturerna behöver dämpas men som alltid tillämpar andra åtgärder när konjunkturerna behöver stimuleras. Jag anser att en sådan konjunkturpolitik måste ha andra syften och främst vara ett uttryck för en strävan att vidga den statliga dominansen, något som vi för vår del inte vill medverka till.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror inte att jag behöver använda de sex minuterna, utan jag skall vara ungefär lika begränsad som finansministern var från sin höjd när det gällde att ta hand om mina problem.

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

Han gillade inte de slutsatser jag dragit av att cirka två miljoner människor var missnöjda och vantrivdes med sina hem. Han ansåg att de flesta av dem hade att välja på att flytta till Gustav Adolfs torg eller till Stureplan. Det kunde vara intressant att se hur stora de husen skulle bli, som behövde byggas på respektive ställen. Någon av dessa lösningar ligger dock utanför möjligheternas gräns. Dessa människor måste faktiskt bo där de bor, om de inte vill ge sig i väg någon annanstans, och det är givetvis ett problem att de vantrivs i sina hem. Inga förklaringar kan rubba detta faktum. När människorna inte kan flytta dit de vill, vantrivs de. Jag vidhåller att problemet har stor räckvidd, och det är väldigt viktigt att ha detta klart för sig. Jag tror inte någon tjänar på att vi försöker förklara bort detta faktum. Jag kan möjligen förstå att finansministern som företrädare för regeringen har ett angeläget ärende på denna punkt, nämligen att liksom förringa problemen, som ju ändå kan ha sina randiga skäl och rutiga orsaker.

Jag har inte i bilden tagit med egnahemsägarna. Det är väl alldeles uppenbart att egnahemsägaren när det gäller dessa problem har en helt annan möjlighet att tillfredsställa sina önsknings, ty han har utrymme att röra sig på. Han bor under helt andra förhållanden, och sedan får väl den som vill ha både egnahem och sommartorp finna sig i den ökade arbetsinsatsen. Det är väl alldeles uppenbart.

Finansministern tar upp till diskussion möjligheterna att åstadkomma någonting som han väl närmast skulle vilja beteckna som ett borgerligt enhetsparti, och han är mycket bekymrad för hur det skulle komma att ta sig ut. Han drar utan vidare spisning in alla tre partierna, även centerpartiet. Jag skulle på den punkten vilja säga, herr statsråd, att vi nog förbehåller oss rätten att själva bedöma denna sak från egna utgångspunkter. Jag tycker att det bör vara så. Det finns ingenting i vårt handlande eller över huvud taget i vårt sätt att uppträda i valrörelsen eller eftervalsdebatten, som kan ge finansministern anledning att föra ett sådant resonemang. Jag tycker nog att man

från regeringens sida inte så kategoriskt skall fälla domen över de tre oppositionspartierna som sker när finansministern säger: »Ni kan fortsätta att förena er i att flitigt säga nej till regeringsförslagen.» Det är väl ändå att göra vitt till svart i detta sammanhang. Oppositionen förtjänar väl ändå det betyget, att den åtminstone sakligt provar regeringsförslagen. Att detta sedan sker från oppositionspartiernas skilda utgångspunkter är väl alldeles uppenbart. Jag tror inte man med fog kan säga om centerpartiet, att vi satt i system att alltid köra huvudet i väggen och säga nej till regeringsförslagen. Om finansministern tänker efter litet grand skall han finna, att centerpartiet städse försökt att såvitt möjligt åstadkomma resultatpolitik. Att den sedan kan se annorlunda ut i centerpartitappning är en sak för sig.

Jag skulle också gärna till finansministern vilja säga, att han alltid har en viss iver att försöka att påsätta centerpartiet en stämpel av något slags isolerat parti med alldeles specifika intressen. Det är inte första gången som finansministern gör på detta sätt. Han säger ungefär hälften av det gamla partinamnet. Så säger han »förlåt» och sedan »centerpartiet». Avsikten är så klar att den inte behöver diskuteras. Jag har med mig ett exemplar av centerpartiets grundprogram, som jag skall be att få överlämna till finansministern, dels för att han skall lära sig partinamnet och dels för att han efter studium av detta program skall få klart för sig att centerpartiet har åtskilliga strängar på sin lyra.

Herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman: Det skall bara bli några korta repliker. Herr Lundström kom tillbaka till att uttala sitt missnöje med att regeringspartiet går och tar upp förslag som oppositionen — folkpartiet — lanserar, gör dem till sina och genomför dem. Om man haft tillfälle — och jag tvingas till det å ämbetets vägnar — att varje år åtminstone fotografera igenom hela skaran av motioner, vilka är speciellt rikliga under valåren, finner man

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition att oppositionen motionsledes aktualiserat en oändlig massa frågor och problem. Det är mer än tusen motioner som inlevereras till riksdagen under ett valår. Min fantasi räcker inte till för att hitta något som inte täcks av denna väldiga motionsflora. Det vore ju underligt om inte en och annan sak av alla dessa ting vore värd att effektueras i den mån man får resurser och möjligheter därtill, kanske inte på det sätt som motionärerna eller oppositionspartiet tänkt sig utan i en annan form, på ett annat sätt, i regel kanske på ett bättre sätt.

Herr Lundström har både i sitt första och i sitt andra anförande kommit tillbaka till gårdagsdebatten om beskattningen av de ensamstående vårdnadshavarna. Han har gjort gällande att man borde ha kunnat bifalla motionen i våras i stället för att avslå den, avge en deklaration och sedan komma tillbaka i höst med samma förslag. Jag avstod i går från att gå upp i debatten, men när jag nu två gånger har apostroferats, vill jag understryka en del av de synpunkter som anfördes av utskottets talesmän under gårdagsdebatten. Det är icke samma förslag som diskuterades i våras och under gårdagen. Vad man i våras föreslog från oppositionens sida var att de ensamstående vårdnadshavarna skulle få 1 1/2 ortsavdrag tills barnen fyllt 19 år. Vi ansåg att det var bättre att ge dem det dubbla ortsavdraget tills barnen fyllt 18 år. Vi anser ur många synpunkter att 18-årsåldern är den riktiga åldern. Det är utan tvekan en ganska stor majoritet av våra ungdomar — våra pojkar och flickor — som är ute i förvärvsarbete vid 18 års ålder. Ungefär där kanske gränsen går. Enhetsskolan slutar vid 16 års ålder, och barnen kan ha en yrkesutbildning klar på något eller ett par år. För andra grupper — de 12 procent av en årgång som läser på studenten — menar vi att man skall söka andra utgångspunkter. Det är en fråga om vilken stipendiering man är beredd att ge dem från samhällets sida, både sista åren innan de tar studenten och åren efter det de tagit studenten och läser på högskolorna. Men detta är en fråga som är före-

mål för särskild behandling, och därför var oppositionens förslag inte bra på denna punkt.

Inte heller förslaget om 1 1/2 ortsavdrag, som man motionerade om i våras, var bra. Det är bättre med det dubbla avdraget, sett mot bakgrunden av att det här är fråga om en familj som kan vara lika stor som en fullständig familj även om den som har hand om försörjningen råkar vara ensamstående.

Det fanns i våras inte några utarbetade tabeller för hur den aktuella skatten skulle slå, när man applicerade den på sjömän. Jag har en gång tidigare gått till riksdagen och begärt få göra en skattereform och att få en fullmakt för Kungl. Maj:t att på basis av den skattereformen utforma sjömansskattetabeller. Riksdagen avvisade denna begäran, emedan den är ytterst rädd för att släppa ifrån sig några av sina befogenheter. Man ville se de matematiska resultaten, även om det hade gått att räkna ut med en räknesnurra, hur tabellen skulle se ut, om man var ense om grunderna. Efter en sådan tillrättavisning var det i våras omöjligt att göra någon tabell i en hast.

Det fanns också andra synpunkter, såsom den i våras deklarerade uppfattningen från oppositionens sida, att därest ungdomarna får en inkomst som överstiger ett beskattningsbart belopp, skulle familjen icke ha rätt till det förstärkta ortsavdraget. Detta skulle i praktiken ha omöjliggjort för myndigheterna att ta källskatt, och därför ansåg vi det vara en förbättring att se bort från de inkomster som ungdomarna har vid 16—18 års ålder, även om de med några hundralappar överstiger det beskattningsbara beloppet.

Det var således sakskäl som var avgörande för att vi inte kunde göra upp i våras, men det gavs en deklaration att frågan var färdig för en lösning, och bevillningsutskottet skrev på att den skulle lösas. Den är, jag är glad över det, löst i och med gårdagens riksdagsbeslut, och detta på ett bättre sätt än som skulle ha blivit fallet om man hade följt det förslag som annonserades på vårkanten.

Sedan måste jag faktiskt komma till-

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

baka ytterligare till den här tanken på oppositionspartiernas direkta representation i den församling som här kallas för en ekonomisk rådsförsamling.

Herr Lundström uttryckte saken på det sättet, att det bör komma in en flersidig politisk bedömning på det förberedande planet. Jag betraktar det som alldeles omöjligt, om vi skall ha ett parlamentariskt system, byggt på politiska uppfattningar och inte på samregeringstanken. Det är regeringen som har att göra utredningarna, och regeringen kommer att göra utredningarna i fortsättningen. Den kommer att lyssna på andra uppfattningar, icke politiska bedömningar och värderingar utan på uppfattningar ifrån bankmän och industrimän och national-ekonomer och arbetsmarknadens företrädare. Sedan gör regeringen sin politiska bedömning och underställer den riksdagens prövning för att få den att brytas emot oppositionens politiska bedömningar. Det är ju den enda rimliga slutsats man kan komma till, så länge vi har den konstellation i vårt politiska arbete som vi har i dag. Konsekvensen av herr Lundströms inlägg är att han pläderar för en samlingsregering, och det är vi ju inte intresserade av. Det har sagts ifrån så många gånger, att det inte behöver ytterligare understrykas.

Sedan vill jag rätta till en uppfattning hos herr Virgin. Det vore fjärran från mig att klaga över att ett debattinlägg i denna kammare är för kort. Tvärtom var det ett erkännande från min sida, fastän det blev så gruvligt missuppfattat. Det var detta korta inlägg som förpliktigade mig att tvärt emot min vana försöka att också vara kort. Nu är det emellertid så att en finansminister alltid betraktas med misstänksamhet. Det blir någonting av en professionell misstänksamhet som han möter, och därför är det lätt att tro honom om bevekelsegrunder som han inte alls bär inombords. Det var, herr Virgin, fråga om ett erkännande och inte något klagomål.

Så tyckte jag nog att också herr Torsten Andersson i den här intressanta lokaliseringsdebatten drog felaktiga slutsatser av vad jag sade. Om man till dem

som vantrivs i sina lägenheter, framhöll jag, ställde en sekundär fråga, vart de vill flytta, är jag rädd för att de flesta skulle rösta på den centrala staden — jag nämnda Gustaf Adolfs torg — i stället för att ge sig ut i provinsen eller på landsbygden. Men det betyder inte att jag ställt ut några växlar på att man kan hårbärgera dem vid Gustaf Adolfs torg — det ligger ju inte inom möjligheternas gräns. De kommer att vara missnöjda på grund av tingens egen logiska utveckling eller vad man nu vill säga. Förr eller senare får man lära sig, att det finns vissa missnöjesanledningar som man inte orkar befria människorna ifrån, även om man aldrig så gärna vill. Jag tror inte heller att en utflyttning till provinsen gör att de blir av med sitt missnöje. Man får finna sig i att allting inte är så som man skulle önska. Livet är sådant. Det vet herr Torsten Andersson lika bra som jag.

När jag sedan tog upp tanken — mera på det rent diskussionsmässiga planet — om en enhetlig parlamentarisk opposition, sade jag vid två tillfällen att jag inte trodde på den linjen, eftersom två av oppositionens ledare har tagit avstånd från tanken på ett enhetsparti. Herr Torsten Andersson vet mycket väl att den ena av dem är hans egen partiledare. Jag underströk detta ytterligare med att säga, att jag trodde att en dylik parlamentarisk konstellation skulle i många avseenden vara så förbryllande och innebära en sådan underlig sammanblandning av olika uppfattningar att vi inte får se något sådant barn. Jag slutade med att säga att vi inom regeringspartiet naturligtvis är beredda att på samma sätt som hittills diskutera med alla tre partierna, till och med i TV-debatterna, och att vi i denna situation är ungefär lika förnöjsamma som vi hittills har varit. Att jag tog upp debatten berodde närmast på att herr Virgin uttalade en sådan utpräglad önskan, när han talade om nödvändigheten att man samlade sig på ett annat sätt inom oppositionen. Det är naturligtvis i första hand er business och inte min. Jag kommenterade saken på det sättet, att ni natur-

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

ligtvis har möjligheter att flitigt och energiskt rösta emot regeringens förslag och därigenom demonstrera sammanhållningen, men jag tror inte på den politisk-organisatoriska föreningen. Det hoppas jag att mitt första inlägg gav klart besked om.

Att jag sedan ibland råkar säga bondeförbundet beror inte på någon illvilja. Eftersom jag i sex år dagligen har suttit och arbetat tillsammans med herr Torsten Anderssons partivänner och kallat dem för bondeförbundare, har det blivit en vana hos mig, och det tar viss tid för mig att ställa om. Jag kommer ihåg mig, när jag sagt halva ordet, och försöker då reparera misstaget. Om herr Torsten Andersson har tålamod med mig, kommer jag så småningom att konsekvent säga centerpartiet. Det är vissa övergångssvårigheter — det ligger ingenting annat bakom.

Slutligen är jag den förste att erkänna att när det gäller centerpartiet är de tillgängliga för resonemang i praktisk politik. Jag är vittnesgill på den punkten.

Herr LUNDSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Något missnöje med att folkpartiets förslag tas upp från regeringens sida och genomföres har jag inte uttalat. Jag tror tvärtom att jag uttalade min tillfredsställelse över att de genomförts. Om jag glömde det, vill jag nu säga att vi tvärtom är glada över sådana regeringförslag och gärna ser att regeringen genomför ännu fler av folkpartiets förslag. Men jag tycker att det är en onödig omgång att vissa frågor, som man faktiskt hade kunnat komma överens om, först skall avslås och sedan genomföras i annat sammanhang.

Herr finansministern säger att i den mån man får resurser att genomföra förslagen, så sker detta. Och jag förstår att resurser att genomföra förslag inte kan ges vid varje tillfälle som sådana framförs liksom att resurser inte kan vara tillgängliga för genomförande av förslagen i samtliga motioner som framlägges. Det är emellertid inte bara förslag med

krav på anslag som framföres, utan förslagen gäller också — som jag nyss nämnde — utredningar. Jag tycker att det är ett märkligt system som ibland förekommer, att då folkpartiet väcker en motion i januari och den antingen avslås eller uppskjutes till behandling av höstrikdagen, så tillsättes en utredning under sommaren eller hösten om samma sak. I sådana fall kan det inte vara fråga om bristen på resurser.

Skillnaden mellan det beslut som fattades i går och vårens reservation i fråga om de ensamstående barnförsörjarna tycker jag var så obetydlig, att man redan i våras hade kunnat lösa problemet om man hade velat. Finansministern säger att oppositionens förslag inte var bra. Men det var ju inte regeringens heller — bevillningsutskottet ändrade ju regeringens förslag! Hade man möjlighet att nu ändra regeringförslaget, hade en ändring också kunnat ske i våras, om det hade funnits någon god vilja.

Vad sedan beträffar planeringsfrågorna tror jag icke — och det sade jag även i mitt förra anförande — att det är möjligt att ha en debatt med andra partiers representanter i ett råd som är knutet till kanslihuset. Men i ett fristående råd borde det gå, och då kunde det inte skada om man finge även andra politiska aspekter än regeringens anlagda när man skall diskutera fram en ståndpunkt i rådet.

Till sist vill jag erinra om att jag ställde en fråga som gällde statliga utredningar i allmänhet. Jag konstaterade att i sådana utredningar, som har att syssla med centrala politiska spørsmål, har det varit vanligt att samtliga demokratiska partier fått medverka. Men här har jag anfört tre fall under det sista året då så icke skett, och jag frågar därför om det innebär att regeringen ämnar införa en ny praxis?

Herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Får jag svara bara på den sista frågan.

Det är ingen ny praxis som regeringen infört. Så länge jag har suttit i kansli-

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

huset — och det är ända sedan år 1945 — har utredningsarbetet bedrivits antingen med politisk representation eller direkt inom departementet. Det speciella området och förhållandena har varit avgörande för vilken väg man gått.

Herr ÖHMAN (k):

Herr talman! När man en stund hört på denna debatt och därtill av omständigheternas makt känt sig skyldig att delta insmyger sig ovillkorligen frågan: Har en sådan här debatt något egentligt syfte? Den är nödtorftigt upphängd på en proposition som inte har någon större politisk betydelse, och vi har inte heller någon regeringsdeklaration att hålla oss till. Vem som helst kan tala om vad som helst — om inte annat så för att fylla ut några sidor i protokollet. Inga beslut kan fattas annat än om bifall till yrkandet om remiss till utskott. Det förefaller då naturligt — och det har skett i debatten — att tala om valet. Jag måste erkänna att regeringen för all del kunde känna anledning att pråla med sin valframgång. Men kravet om en allmän debatt har mig veterligt inte kommit från det hållet utan från ett borgerligt parti. Det är ju komiskt att de partier, som trängdes tillbaka vid valet, är de som främst vill vädra sina tidigare redan välkända ståndpunkter i denna debatt. Jag tycker att riksdagsledamöternas tid borde kunna användas på bättre sätt än att sitta här och exempelvis begrunda hur folkpartiledaren försöker övertyga sina supportere i pressen om att inte använda termen »borgerlig» i sina förkunnelser. För dem som inte har stora anspråk är det naturligtvis alltid något, men det vore onekligen bättre och det skulle släppa ut en nypa sensation i den politiska atmosfären, om folkpartiet ändrade sin politik från att vara borgerlig till att bli framstegsvänlig och demokratisk.

Beträffande valet är det för min del bara att säga att det blev ett ordentligt bakslag för de borgerligas front. Folkpartiets blygsamma återhämtning ändrar inte den allmänna bilden av borgerlig

tillbakagång. Centerns misslyckade försök att tränga in i städer och industricentra visar, att arbetare och tjänstemän inte har glömt hur detta parti svek dem när det gäller tjänstepensionen och därmed den allmänna tryggheten på ålderdomen. Högerns fortsatta kräftgång är, förefaller det mig, oreparabel och visar att bolagsväldets politiska skansar oavlättligen undermineras — vilket kanske tillhör de mest positiva sidorna i årets val.

Det parti jag representerar höll i huvudsak sina ställningar sedan 1958, men då det hade att kämpa mot fyra partier, som tagit en raffinerad antikommunism på entreprenad, är det inte så underligt att partiet denna gång inte förmådde göra den framryckning, som många utanför partiet och bland motståndarna till partiet ansåg ligga inom möjligheternas gränser. Jag kan dock försäkra kammarens ledamöter att vi inte alls blev nedstämnda över valresultatet och att vi skall komma tillbaka. Vi vet med stor säkerhet, att hundratusentals arbetare, som nu röstade socialdemokratiskt, i sin dagliga gärning på arbetsplatser och i fackföreningar företräder samma politik som den kommunisterna vill hävda. Vårt faktiska inflytande återspeglas därför inte i årets röstsiffror, och vi ser alltså med optimism den kommande tiden an.

Som jag nyss yttrade blev regeringspartiet valets segrare, en seger som enligt min mening förpliktar till att i praktiken genomföra det sociala reformprogram som — i förbigående sagt — är en upprepning av vad kommunisterna föreslagit men som voterats ned i riksdagen och kommunala församlingar. Av de förslag, som nu är aktuella vill jag bara nämna några: åtgärder mot spekulation i tomtmark, mot bostadsbristen och de oskäligen hyrorna, mot företagarnas allena rådande inom produktionen och för demokrati innanför fabriksportarna. Allt detta och mera därtill har socialdemokratien lovat genomföra. Det är en växel, som måste inlösas inom överskådlig tid.

Herr talman! För vårt land spelar de utrikespolitiska avgörandena en mycket betydande roll. Efter valet har det skett

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

ett skifte på utrikesministerposten. Vår förhoppning är — och vi tror att den är välgrundad — att den utrikespolitiska linje som burit Östen Undéns signatur inte skall skiftas ut utan att den med om möjligt ännu större kraft och med samma konsekvens skall föras vidare. Kanske man i detta sammanhang får uttala en stilla förhoppning om att personalstyrkan inom UD skall få ett mindre inslag av ett utlevat adelsstånd till förmån för vanliga människor, som lever med i tidens rytm och inte »tronar på minnen från fornstora dar».

Vi lever i en tid då utrikespolitiken verkligen är händelsemättad. Under den senare delen av oktober upplevde vi dramatiska dagar både i vårt land och i andra länder. Det kalla kriget kring Kuba höll bokstavligen på att förvandlas till ett hett krig med kärnvapnens förödelse i släptåg. Ett sådant krig kunde inte ha lokaliserats till en uppgörelse mellan USA och Kuba utan skulle ha kommit att omfatta alla länder med Atlantpaktens och Warschawapaktens signatärmakter som huvudaktörer. Varje objektiv iakttagare måste enligt min mening konstatera, att det verkligen var Förenta staternas regering som bedrev ett högt spel och en politik på kärnvapenkrigets rand.

Det är inte första gången som mäktiga aktivistiska kretsar i USA ställt världsfreden på spel genom provokativa åtgärder mot den lilla kubanska nationen och dess tappra folk. Jag vill bara i korthet erinra om några i allmänhet kända fakta.

Sedan Kubas folk bokstavligen med bara händerna upptagit befrielsekampen och lyckats lösgöra sitt land från kolonialt beroende, påbörjades den sociala frigörelseprocessen. En agrarreform genomfördes, som gav jorden till dess brukare. Stora industrianläggningar överfördes till dem som skapat dem — arbetarna och tjänstemännen. En kulturell omdaning påbörjades för att utrota den analfabetism, som varit mycket spridd i detta land, och kubanerna fick för första gången på lika villkor tillträde till universitet och andra institutioner för

högre utbildning. Ett progressivt skede inleddes i Kubas dramatiska historia.

Då framställdes plötsligt Kuba som ett dödligt hot mot USA:s säkerhet. Det lilla Kuba med 7 miljoner invånare framställdes i all världens proamerikanska tidningar, i radio och i TV som ett hot mot inemot 200 miljoner amerikaners säkerhet. Jag hoppas att det inte finns någon i denna församling, som tror på en så grotesk historieförfälskning.

Förenta staterna genomförde som bekant handelsbojkott mot Kuba. Inte ett kilo socker fick Kuba sälja till USA eller i länder, som stod under amerikanskt inflytande. Inte en liter olja fick säljas till Kuba från samma länder. Man försökte svälta ut det kubanska folket och därigenom tvinga det till underkastelse. Emellertid hade Kuba många vänner i världen, framför allt i de socialistiska länderna och i de nya självständiga stater i Afrika och i Asien, som uppstätt sedan kolonialmakterna besegrats. Dessa länder vidgade sina handelsförbindelser med Kuba och gjorde den amerikanska bojkotten praktiskt verkningslös.

När inte handelsbojkotten lyckades, tillgreps en regelrätt intervention från amerikanskt territorium våren 1961. Kubas folk jagade snabbt och beslutsamt interventionstrupperna ut i havet. Resultatet av denna insats från amerikanskt territorium blev bara att Förenta staternas regering fick lov att avskeda sin säkerhetschef, som man menade var oduglig för uppgiften.

Där låg det lilla Kuba, hotat av intervention. I denna situation måste naturligtvis regeringen vidtaga åtgärder för att i görligaste mån skydda sitt folks säkerhet.

På regeringens begäran gick Sovjetunionen med på att uppföra en försvarsbas på Kuba som skulle utnyttjas i händelse av nya interventionsförsök. Vi skall komma ihåg att den amerikanska regeringen sedan länge har en krigsbas på Kuba i Guantanamo. Den uppges tjäna som värn emot det »kommunistiska hotet». Men då basen existerat sedan 1906 förstår vi att det är amerikanska in-

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

tressen i Latinamerika den i verklig-
heten skall tjäna.

Detta var alltså bakgrunden till de dramatiska händelserna i slutet på oktober. Det proklamerades då från USA en regelrätt flottblockad i Karibiska havet och man krävde rätt till visitering av alla fartyg destinerade till Kuba. En sådan blockad strider helt emot den internationella folkrättens bestämmelser och står i klar strid mot de bestämmelser som är grundvalen för Förenta nationernas existens. Den betecknas även av amerikanska experter som en klar krigshandling. Samtidigt som denna flottblockad upprättades, riktades ultimativa krav till Sovjetunionen. Man hotade sänka dess fartyg om de inte lät sig visiteras osv. Hotet om ett världsförödande kärnvapenkrig var ohyggligt överhängande.

En rad regeringar protesterade mot det amerikanska tilltaget. Även vår regering gjorde det, och jag finner det mycket tillfredsställande och mycket rimligt att man lät göra sin stämma hörd i den situationen.

I sådana här lägen ställs statsmännen verkligen inför avgörande prov. Jag tror att de flesta människor här i landet, och jag hoppas även här i kammaren, är eniga med mig när jag säger: Sovjetunionens regering visade sig inte bara ha goda nerver, stort tålamod och gott förstånd, utan även mod och orygglig fredsvilja.

Sedan USA:s regering förmåtts avge en högtidlig förpliktesle att inte företaga intervention på Kuba varken från sitt eller från annat lands territorium, demonterades försvarsbasen och materialet återsändes till Sovjetunionen. Det aktuella hotet om ett kärnvapenkrig var därmed avvärijt.

Jag tycker att denna storsinta handling, detta uttryck för statsmannakloket borde bli en tankeställare för de människor som genom ovederhäftiga informationer i det kalla krigets tjänst bibringats uppfattningen att Sovjetunionens tal om fred bara är propaganda. Det är nu en gång inte så. Däröf vittnar händelserna på Kuba.

Fredlig samlevnad är inte tomma ord

utan en fast princip för Sovjetunionens hela utrikespolitik. Om någon tror att Sovjetregeringens åtgärder dikterades av rädsla och svaghet gör vederbörande klokast i att tänka om. Det var om tanken om människorna, om livet och kulturen som dikterade de beslut som fattades.

Jag tror, herr talman, att vi kanske nu har större anledning än på länge att hoppas på avspänning. Det är flera tecken som tyder på det. Den serie av kärnvapenprov som genomförs av Sovjetunionen och Amerika avslutas i dagarna. FN:s generalförsamling har uttalat sig för att alla kärnvapenprov skall inställas från den 1 januari 1963.

Miljoner människor i världen hoppas att Genèvekonferensen — vid vilken f. ö. den svenska delegationen gjort en hedrande insats — skall bli i stånd att klara de praktiska frågor som måste lösas i samband med att kärnvapenproven stoppas. Ett sådant provstopp skulle vara det första betydande steget till avspänning, till allmän nedrustning och till att göra slut på systemet med militärbaser i främmande länder.

Så sent som den 28 oktober offentliggjorde New York Times en karta, som utvisar 184 amerikanska militärbaser i främmande länder. Det finns alltså åtskilligt att göra för demonteringsexperter.

Skulle inte freden bli tryggare och människorna lyckligare om dessa och eventuellt andra länders baser på främmande territorier avlägsnades? Frågan är besvarad i och med att den ställes. Och jag är övertygad om att folkmiljonernas svar på frågan är ett otvetydigt ja.

Det finns anledning att ställa optimistiska perspektiv i fråga om kärnvapnens bannlysning, de militära utlandsbasernas avskaffande och den allmänna successiva nedrustningen. Men våra hemmakrigare drar inga konsekvenser av vad som nu håller på att ske. De trasar på i det kalla krigets hälsovådliga atmosfär. De räknar med krigets oundviklighet och förstår inte eller vill inte förstå att folken är på väg att över-

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

vinna krigets larmande krafter. Tydligare bevis på detta kan man knappast få annat än vid studiet av »ÖB 62».

Där är siktet inställt på svenska kärnvapen och på att Sverige skall förvandlas till ett annex till Atlantpakten. Man kräver en enorm ökning av de militära utgifterna och söker intala svenska folket att ju fler flygplan, kanoner, tanks och robotar vi skaffar oss för dyra pengar, desto lugnare kan vi sova om nätterna.

Från ledande militärt håll hävdas att Sverige måste försvaras vid två samtidiga interventioner, och om den parlamentariska försvarsberedningen som nu sitter skulle komma på idén att skära ned ÖB:s maximibud med några hundra miljoner eller vad det kan vara så är allt kaputt! Då försvinner hela värdet av den stolta »ÖB 62».

Om man nu skall tänka i krigiska banor, vilket jag inte brukar göra, varför då bara tänka sig två samtidiga invasionsförsök, ett till lands och ett till sjöss, om man säger att vi skall försvara varje tumsbredd av vår mark vid eventuell invasion? Det kan ju bli flera samtidiga. Vi har långa gränser och kuster och vi har också ett stort luftrum. Det kan bli både fyra, fem eller tio punkter för en invasion, och hur går det då för »ÖB 62», som bygger på två bestämda och fastställda invasionsområden? Är det någon som tror att en presumtiv fiende inte känner till vad som står i den offentligt gjorda skriften »ÖB 62»? Den argumentation som förs i denna skrift verkar på mig faktiskt — jag ber om ursäkt, herr talman — något löjligt väckande.

Jag är övertygad om att de flesta av våra militära experter vill försvara vårt land. När jag nu vill underkänna hela ÖB-planen beror det på att den bygger på felaktiga utgångspunkter och ett förlägligt tänkande. Ett land som vårt måste se realistiskt på läget. Det kan inte om vi så skulle offra flerdubbelt så mycket som nu på militära rustningar stå emot en stormakts resurser; det andra världskrigets förlopp har visat den saken. Den

moderna krigstekniken är så utvecklad att vi inte hinner med i galoppen. Det är ett önsketänkande att tro någonting annat. Några vätebomber över Sverige skulle på få sekunder inte bara förgöra lejonparten av vårt folk och våra städer, utan också vår välputsade militärmaskin skulle försättas ur stridbart skick. Därför menar jag att vår väg måste vara, inte upprustning utan nedrustning. Vi skall driva en fast, alliansfri utrikespolitik och i händelse av krig iakttaga en strikt neutralitet. Vi behöver en neutralitetsvakt, ett gränsskydd, men inga atombomber.

Jag måste bekänna inför kammaren att jag i min ungdom var pacifist och bar liksom många andra ungdomar det avbrutna geväret på rockslaget. I dag är jag inte pacifist av det slaget, men jag har bibringats mycket starka sympatier för den moderna pacifism som har uppstått efter det andra världskriget.

Jag tror på dessa pacifisters ärliga vilja att göra något för att bevara freden. Deras meningar och vår om en neutralitetsvakt skiljer så litet att här borde kunna åstadkommas samverkan för att nå det stora målet, att minska rustningarna, trygga freden och använda de friställda resurserna för ändamål som är mer angelägna än vad Wallenbergarnas krigsindustrier kan ge vårt folk.

Till sist, herr talman, vill jag säga några ord om EEC-frågan. Jag skall inte gå in på detaljer. Jag har redan vid ett par tillfällen här i kammaren sagt min och mitt partis mening om den. Jag vill endast konstatera att sedan riksdagen senast diskuterade frågan har det blivit allt klarare att det här gäller en politisk sammanslutning med militär anknytning, det gäller att bygga ett fundament för Atlantpakten. Regeringen ingav i juli månad sin ansökan om associering med denna västeuropeiska gemenskap och sade därvid att man var beredd till en långtgående associering, vilket innebär att man i det stora hela är beredd att acceptera det s. k. Rom-

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

fördraget av 1957. Åtgärden är oroväckande. Svensk alliansfrihet och neutralitet kan inte förenas med associering till detta block, lika litet som den kan förenas med den av högern eftersträva- de direktanslutningen till blocket.

Jag har tidigare framhållit här i kam- maren, att vårt lands suveränitet i vä- sentliga punkter skulle schackras bort, att de stora monopolen i Västeuropa kan sluka upp väsentliga delar av vår industri och våra naturrikedomar, att vi underordnas en byråkratisk apparat i Bryssel som vi inte kan kontrollera och att vi sätter på spel viktiga sociala fram- steg som den svenska arbetarklassen och det svenska folket har lyckats uppnå.

I det sammanhanget bara ett par ord om en alldeles speciell sak! Man skall ju enligt Romfördraget samordna löne- politiken. Sverige har ännu inte fått sin associeringsansökan beviljad eller ens behandlad, men Arbetsgivareföreningen är redan i färd med att samordna svensk lönepolitik med den västeuropeiska ge- menskapens politik. Härom dagen för- klarade en av Arbetsgivareföreningens direktörer att vi måste sätta stopp för lönehöjningar till dess att EEC-länderna kommer ifatt oss. Det föranledde mig att se på det genomsnittliga löneläget, inklusive sociala förmåner, i EEC-län- derna och i Sverige. Då framträdde den bilden att den genomsnittliga timför- tjänsten i EEC-länderna enligt senaste tillgängliga statistik ligger vid 3 kronor 92 öre, medan den i Sverige ligger vid 6 kronor 54 öre. Här utnyttjar redan före associeringsansökningens behandling Ar- betsgivareföreningen i sin propaganda bestämmelser som vi vid en långt gåen- de associering, såsom regeringen säger, skulle acceptera.

Vi kommunister hävdar, har hävdat och kommer att hävda att vi måste säga nej till EEC. Vi måste driva en handel som är alliansfri liksom vår utrikespoli- tik. Vi måste hitta vägar för att utveck- la vår handel åt alla håll. Det är enda möjligheten att behålla nationell suve- ränitet, främja höjningen av levnads- standarden och få en hållfast grund för en alliansfri utrikespolitik.

Herr ESKILSSON (h):

Herr talman! Herr Torsten Andersson talade nyss om att han granskat talar- listan och dragit den slutsatsen att ta- larna i stor utsträckning kommer att syssla med frågor av personligt intres- se. Jag tror det är en riktig iakttagelse som herr Torsten Andersson gjorde, och att döma av intresset bland kammarens ledamöter är det fler än han som har gjort den reflexionen. Sedan nu grupp- ledarna — med undantag av herr förste vice talmannen — gjort sina inlägg är det tid att övergå till frågor som mera står i samband med personliga intres- sen och önskemål, och jag skall, herr talman, börja.

Vid flera tillfällen under sistlidna vår- riksdag diskuterade vi här i kammaren aktuella jordbrukspolitiska frågor. Bland annat skedde det i samband med be- handlingen av prispropositionen i maj, och då gav man från olika håll uttryck för oro och bekymmer inför utveckling- en inom jordbruket.

Då såg vi emellertid fram mot ett nytt skördeår, och om våren är man gärna optimistisk. Tyvärr har optimismen in- för det nya skördeåret inte blivit in- friad. I stora delar av vårt land och framför allt i Mellansverige, där man även tidigare haft dåliga skördeår, har den gångna sommaren sannerligen inte medfört någon lättnad i jordbrukets be- kymmer. Jordbrukarna har fått kämpa mot en övermakt som vi ännu inte rör på trots alla framsteg inom teknik och vetenskap, nämligen ett dåligt skördevä- der. I början av september föreföll si- tuationen helt hopplös, men sedan sked- de ett omslag som avvärjde den fullstän- diga katastrofen och räddade miljoner både åt jordbruket och åt landet. Det gick att bärga skörden även i år, fastän det krävde arbete och kostnader som en utomstående inte kan föreställa sig. Och visserligen blev skörden kvantitativt i regel tillfredsställande, men kvalitets- skadorna är i många fall betydande.

Oron inför utvecklingen inom jord- bruket gäller emellertid inte bara årets skördesituation. Det är framför allt ut- vecklingen på prisområdet på längre

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition
sikt som ger anledning till bekymmer. I somras framlade jordbrukets utredningsinstitutet resultatet av en undersökning som institutet verkställt rörande inkomstutvecklingen inom jordbruket under åren 1959—1961. Utredningen bekräftade vad man redan tidigare hade befarat, nämligen att klyftan mellan inkomsten vid ett basjordbruk och industriarbetarlönen hade ökat i stället för att minska. Inkomstklyftan, som vid sexårsperiodens början var 3 600 kronor, hade nämligen enligt beräkningarna ökat till ca 4 800 kronor. För 1962 kan man av naturliga skäl ännu inte presentera några tillförlitliga beräkningar. Med kännedom dels om löneutvecklingen inom industrien, dels om prisläget på jordbrukets produkter har man emellertid anledning att räkna med att jordbrukets eftersläpning blir ännu större i år.

Nu är det visserligen inte fråga om en officiell utredning, eftersom undersökningen har gjorts av den ena av de båda avtalsslutande parterna på jordbrukets område. Utredningsmaterialet har emellertid varit föremål för noggrann genomgång vid de överläggningar som förts i höst mellan statens jordbruksnämnd och jordbrukets förhandlingsdelegation. Såvitt en utomstående fått veta har man därvid från de statliga myndigheternas sida inte bestritt beräkningarnas riktighet.

Vi har således under den hittills gångna tiden av sexårsavtalet inte kunnat förverkliga den målsättning som avtalet syftade till, nämligen att stegvis utjämna inkomstklyftan mellan jordbruket och industriarbetarna. Man frågar sig oroligt varpå detta beror. Avtalets spärregler har utlösts enligt de givna förutsättningarna, men effekten har tydligen ändå inte blivit den beräknade. Producentpriserna har inte stigit så som man avsett, och det är ju priserna på vad jordbrukarna har att sälja som är avgörande för inkomstens storlek. Detta beror delvis på att effekten av det ökade gränsskyddet motverkats av ett kraftigt och ihållande prisfall på världsmarknaden. Delvis beror de uteblivna inkomstförbättringarna på or-

saker som är att söka inom landet. Låt mig ta några exempel.

Mjolkproduktionen är alltfjämt en av de viktigaste grenarna av jordbruksproduktionen. Mjolkpriset har praktiskt taget varit oförändrat för producenten under de senaste åren. De prisstegringar som vid olika tillfällen skett för konsumenterna har till största delen ätits upp av ökade omkostnader i mejeridriften och vid distributionen. Det är dessutom bara en mindre del av den totala mjolkproduktionen som går till direkt konsumtion, medan huvudparten användes för tillverkning av smör och ost. Särskilt smörproduktionen har arbetat under mycket besvärliga förhållanden under senare år. Samtidigt som tillverkningen inom landet ökats har svårigheterna växt att kunna exportera överskottet. För att finna avsättning för den ökade tillverkningen har man varit tvungen att sänka priset mer än vad som varit förutsatt, och smörpriset har därför under större delen av innevarande år legat vid nedre prisgränsen.

Fläskproduktionen har också fått vidkännas låga priser. Under eftersommaren kom därtill alarmerande besked om svårigheter att få avsättning för exportöverskottet på de traditionella marknaderna. Även om de akuta svårigheterna i detta avseende kunnat bemästras, framför allt tack vare ett skickligt arbete från berörda organisationers sida, så kvarstår på längre sikt risken för att avsättningsmöjligheterna blir beskurna till dess att vi fått anslutning till den gemensamma Europamarknaden.

Det föreföll i höstas som om de nya spannmålspriserna skulle bli en ljuspunkt för jordbrukarna i den bekymmersamma situationen. På grund av ökade införselavgifter höjdes nämligen priset för årets skörd med 6 kronor per deciton. Men inom de skördeskadade områdena i landet kommer antagligen även denna ljuspunkt att försvinna. Statistiska centralbyrån publicerade häromdagen sin bearbetning av årsväxtrapporterna för den 15 oktober, och den var inte uppmuntrande. Nedklassningen av brödsäd till fodersäd på grund av grodd-

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

skador beräknas nämligen medföra ett inkomstbortfall för jordbruket av ungefär 25 miljoner kronor. Därmed torde ungefär hälften av merinkomsten genom de höjda brödsädespriserna försvinna.

Det är dessa förhållanden vid jordbruket — i stort sett oförändrade priser för jordbrukarna trots avsevärt ökade kostnader, vilket även får sin avspeglning åtminstone på en punkt i propositionen nr 190 — som är orsaken till den pessimism och olust som man onekligen möter på så många håll. Jordbrukets inkomster har inte följt med den allmänna inkomstutvecklingen. Inkomstklyftan har vidgats istället för att minskas successivt såsom sexårsavtalet förutsatte. Till en del beror detta på omständigheter som inte kunde förutses när avtalet träffades. På grund av olika riksdagsbeslut har sålunda kostnaderna för jordbruket ökats, och detta har i sin tur på grund av avtalets automatik resulterat i en höjning av prisnivån på jordbrukets produkter. Samtidigt har emellertid, som jag nyss nämnde, världsmarknadspriserna sjunkit och spännvidden mellan priserna på hemmamarknaden och exportmarknaden ökats. Därigenom har exportförlusterna också ökat utöver den nivå som jordbruket självt skulle bära enligt sexårsavtalet.

1959 förutsatte riksdagen att en omprövning av avtalet skulle kunna ske om förutsättningarna för utrikeshandeln ändrades så väsentligt att syftet med avtalet inte kunde förverkligas. Det är bl. a. mot bakgrunden av denna bestämmelse och resultatet av utredningsinstitutets undersökning som jordbrukets förhandlingsdelegation begärt att få uppta överläggningar med jordbruksnämnden om den aktuella situationen. Överläggningarna har pågått hela hösten, och från riksdagens sida bör vi som vanligt avvakta resultatet av dem innan vi tar några initiativ. Men jag vill ändå uttala den bestämde förhoppningen, att överläggningarna måtte leda till ett gynnsamt resultat för jordbruket. Om vi skall kunna förverkliga sexårsavtalets målsättning under återstoden av avtalsperioden tror jag heller inte att det bara räcker med småjusteringar av priserna här och var.

Låt mig i detta sammanhang säga ett par ord om proposition nr 193 angående omorganisation av jordbruksnämndens råd, vilken snart skall behandlas av riksdagen. I denna föreslår jordbruksministern att en särskild konsumentdelegation skall knytas till statens jordbruksnämnd. Delegationen skall bl. a. bistå nämnden med råd och upplysningar särskilt med hänsyn till konsumenternas intressen, men den skall också hos konsumenterna verka för vidgad förståelse för och insikt i det svenska jordbrukets problematik. Tillåt mig ta fasta på den sista delen av konsumentdelegationens uppgifter. Delegationens tillkomst har på en del håll mötts med stor tvekan, men jag tror att om den, såsom här är förutsatt, kan bidra till ökad förståelse för jordbruksproblemen bland konsumenterna, så har den en viktig uppgift att fylla.

Till sist, herr talman, vill jag beröra ytterligare en fråga, som inte har samma storlek som frågan om jordbrukspolitik men som ändå inte saknar betydelse. Inrikesdepartementet har skickat en utredning angående införande av s. k. sommartid i Sverige på remiss till ett antal myndigheter och institutioner. Utredningen har verkställts av järnvägsstyrelsen, lantbruksstyrelsen och medicinalstyrelsen, och av dessa myndigheter ställer sig de båda förstnämnda avvisande till tanken, medan medicinalstyrelsen tillstyrker införande av sommartid. Remissvaren har inte ännu kommit in i något större antal, och än mindre har utredningen föranlett något förslag från regeringens sida. Innan dess är det kanske onödigt att diskutera frågan, men eftersom det är bättre att stämma i bäcken än i ån, så ber jag att redan i dag få framföra några synpunkter.

Den ifrågasatta sommartiden skulle innebära att klockan ställdes om under sommarhalvåret, så att arbetet börjar en timme tidigare och ledigheten ökas i motsvarande grad på eftermiddagen. Det är möjligt att en sådan anordning skulle vara värdefull ur hälsosynpunkt, men den skulle utan tvekan medföra väsentliga olägenheter främst för jordbruket. Under skördesäsongen får man redan nu

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

börja arbetet långt fram på dagen på grund av temperatur- och fuktighetsförhållanden, och detta skulle bli ännu mera kännbart, om arbetsdagen började en timme tidigare. Det går inte heller för jordbruket att tillämpa en annan arbetstidsförläggning än inom näringslivet i övrigt, som man ibland har ifrågasatt. Jordbruket är inte isolerat från näringslivet i övrigt. Tvärtom är de dagliga kontakterna numera så livliga, att det skulle uppstå omöjliga situationer, om jordbruket skulle ha en annan arbetstid än näringslivet i övrigt.

Vi har haft sommartid på försök i vårt land en gång tidigare, nämligen sommaren 1916, men försöket upprepades inte i fortsättningen. Sedan dess har motiven för sommartid enligt min mening blivit allt svagare för varje år. Även utan denna anordning kan människorna i våra dagar njuta av solen — i den mån den visar sig — i större utsträckning än förr. Vi har numera allmänt fria lördagar i vårt land, och nästa år kommer vi att fatta beslut om fyra veckors semester. Det blir sålunda väl sörjt för fritiden och möjligheterna till friluftsliv för stora grupper av vårt folk utan att man inför en speciell sommartid.

Gruppledarna i kammaren har redan yrkat remiss av proposition nr 190 till vederbörliga utskott. Även jag kan avsluta mig till ett sådant yrkande. Men låt mig, herr talman, få komplettera detta yrkande med ett förslag i rakt motsatt riktning. Jag vill vädja till vår inrikesminister — han är visserligen inte närvarande i kammaren, men jag hoppas att hälsningen ändå kan nå fram — som vi alla lärt känna som en klok och omdömesgill karl, att han låter utredningen om sommartid vila tryggt i en skrivbordslåda även i framtiden.

Herr HANSON, PER-OLOF, (fp):

Herr talman! Jag skulle gärna ha velat rikta några ord till finansminister Sträng, men jag ser att moren har gjort sin plikt och att moren också har gått. Jag skall emellertid ändå tillåta mig att

något kommentera en del av vad han sade.

Naturligtvis hade finansministern alldeles rätt i att frågan är, hur den offentliga och den enskilda sektorn samspekar. Det är avgörande för produktionsresultatet hur detta samspel sker. Det oroadande tycker jag bara är att herr Sträng är så hämningslöst övertygad om att just den blandning han rekommenderar mellan offentlig och enskild sektor är den som ger det bästa resultatet. Det är ju ändå därom debatten står. Jag skall ingalunda förneka att det kanske har sagts många dåligt övertänkta saker här om från vårt håll, och jag vill skynda mig att tillfoga — för att inte bli ensidig — att det har sagts många lika illa övertänkta saker från socialdemokratiskt håll i frågan om den offentliga och den enskilda sektorn. Men när vi t. ex. framlagt en rad förslag som vi tillåtit oss kalla produktionsstimulerande så är det verkligen inte, herr Sträng, något famlande efter nödargument utan de bygger på en sorgfällig granskning av de behov som vi anser att produktionslivet har av tillräcklig stimulans. Men vi vet ju alla att hårda fakta i efterhand inte övar något nämnvärt tryck på herr Strängs övertygelse om att han har rätt i varje given situation; han har — det erkännandet får vi ge honom — i sin argumentation en beundransvärd förmåga till trygg vila i sig själv när det gäller sådana här frågor.

Men det var en passus i herr Strängs anförande som kom mig att lystra, nämligen hans yttrande om anledningarna till att vi har ett kösamhälle här i landet. Innebörden i det han sade var, om jag fattade honom rätt, att våra resurser är begränsade — och det erkänner vi alla — men att de använts på allra bästa sätt; och så har det blivit på detta vis. Hade vi använt resurserna annorlunda, skulle det samlade resultatet enligt herr Sträng ha blivit sämre. Detta är ett intressant uttalande som omedelbart ger anledning till frågan: Ämnar man eller ämnar man inte med större energi nu angripa det vi brukar kalla kösamhället? Innebär finansministerns ytt-

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

rande i dag att man inte överväger någon ändrad prioritering vid användningen av det svenska samhällets resurser? I så fall måste jag säga att vi inte kan hysa några förhoppningar om att komma till rätta med kösamhället. Vidhåller man den disponering av de samlade resurserna som så att säga byggt upp kösamhället, då blir detta såvitt jag förstår någonting bestående. Det skulle vara intressant att höra finansministerns syn på dessa problem.

Så övergår jag till en helt annan fråga som jag med en viss envishet återvänder till så ofta tillfälle ges här i kammaren, nämligen författningsfrågan. Den har ju under ganska många år legat och tryckt i den svenska debatten. Författningsutredningen har arbetat sedan mitten av 1954 men fortfarande inte lagt fram sitt huvudbetänkande. Nu har det ryktats om att utredningens huvudbetänkande och slutbetänkande skulle komma i början av 1963, och jag tycker att det vore värdefullt om den uppgiften kunde bli bekräftad så att man får någonting att hålla sig till i det avseendet.

Många gånger och med goda skäl, tycker jag, har kritik riktats mot att författningsutredningen tagit så lång tid på sig. Jag erkänner att utredningen har många stora problem att arbeta med, men att förbruka nästan ett årtionde för utredningsuppdragets genomförande är trots det att gå för långt; så oändligt svår kan väl uppgiften ändå inte vara. Dröjsmålet är minst sagt egendomligt om man ser det mot bakgrunden av att den författning, som vi nu haft i 150 år och klarat oss ganska bra med, tillkom efter ett betydligt kortare förberedelsearbete, även om jag medger att den författningsideologiska diskussionen vid den tidpunkten var avsevärt klarare och mer entydig än nu, inte minst på det internationella planet. Men även om författningens riktlinjer för ett och ett halvt sekel sedan »låg i luften», måste skillnaden i snabbhet med förslagen anses remarkabel. Och jag är inte säker på att kvaliteten av författningsutredningens förslag blir bättre för varje år som går — det *kan* ju tänkas att utredningen läg-

ger ned en alltför förströdd energi när det gäller att komma till resultat och mellan sammanträdena glömmor bort vad som diskuterades förra gången. I så fall är det inte alls säkert att resultatet blir bättre än om man koncentrerade arbetet mera. Jag tror inte att regeringen kan fränsäga sig ansvaret för denna långrotning, även om det formella ansvaret får sägas ligga hos utredningen själv.

Måhända är det inte ett för djärvt antagande att regeringens underlåtenhet att driva på författningsutredningen sammanhänger med ett ganska kylslaget intresse för att ge vårt land en ny och modern författning som svarar mot vår tids behov. Och det är verkligen ganska mycket det gäller. En författning som motsvarar de aktuella samhällsförhållandenas fordringar är ju någonting ytterligt väsentligt för att det demokratiska och politiska livet skall fungera på önskvärd sätt. Det är både för landet och för vårt samhällsliv olyckligt om vi har en föråldrad, opraktisk och, kanske man vågar säga, delvis odemokratisk författning kvar längre än nödvändigt. I en demokrati är det viktigt att medborgarna har känslan att de direkt kan öva medinflytande på landets styrelse, att deras åsikter verkligen slår igenom i statsstyrelsen utan alltför många och orationellt verkande såll; och i det avseendet har man anledning att sätta en del rätt väsentliga frågetecken för vår nuvarande författning.

Tag t. ex. en sådan fråga som väljaropinionens möjligheter att påverka sammansättningen av denna kammare. Jag skall inte diskutera den sidan av problemet att tvåstegsvalet i och för sig självt, med det system vi har, tenderar att genomgående gynna det parti som råkar vara störst, utan jag vill rikta uppmärksamheten på en annan aspekt. Det nuvarande systemet innebär bl. a. att stora grupper av medborgare faktiskt uppnår en ålder av 34 å 35 år innan deras åsikter slår igenom i denna kammares sammansättning. Och detta är inte bara en sinkadus, utan det ligger systematiskt inbyggt i systemet. Vi kan nu konstatera att verkningarna är sådana

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

att de yngre väljarna i vissa delar av landet — i Stockholms län, Uppsala län, Västerbottens län, Norrbottens län, Kronobergs län, Hallands län, Göteborgs och Bohus län samt Örebro län — kommer att få inflytande på sammansättningen av denna kammare först när de kommit i 34-årsåldern.

Vi kan t. ex. ta en 25-åring i Söderlänje eller Uppsala som röstade i höstas. Hans i detta års kommunalval uttalade opinion kommer inte att påverka denna kammares sammansättning förrän — såvitt jag kan förstå — 1971, och då må jag säga att man verkligen är långt ute för att försäkra sig om konservativa garantier för att inte några oöverlagda opinioner skall slå igenom här. En sådan eftersläpning förefaller knappast rimlig.

Sedan har vi genom detta system med två kamrar, som ju på ett sätt ser så lika ut i allt förutom valsättet, riklig erfarenhet av hur opraktiskt det är och hur det krånglar till riksdagsarbetet för oss ledamöter, för statsråden och pressen samt på många andra sätt.

Vår nuvarande författning ger heller inte på något vis balans i det nuvarande samhället. Den kontrollapparat mot statsmaskineriet som var inbyggd i den författning som skapades för 150 år sedan — den har förändrats en del, det medger jag — var inte avsedd för en samhällsmakt som i så hög grad och på så oändligt många områden ingriper på det sätt som nu sker. Den var ju tillskuren för vad man förr i världen kallade »nattvaktarstaten», den stat som egentligen inte sysslade med så mycket mer än försvaret och rättsordningens upprätthållande och inte hade ett så stort inflytande på en lång rad områden som nu är fallet. Det är därför nödvändigt att vi snart når fram till en lösning av författningsfrågorna, som ger helt andra möjligheter till insyn och kontroll och som återställer balansen i samhällskroppen. De begränsade möjligheterna till insyn och kontroll berövar ju riksdagen dess självklara ställning i statslivet. Här gäller lika väl som i andra sammanhang att kunskap är

makt, och som enskild riksdagsman gör man dess värre ofta den bittra erfarenheten att det kan vara väldigt svårt att tränga bakom skalet på ämbetsverk och statliga institutioner för att verkligen komma underfund med hur verksamheten tillgår. Jag vill gärna säga att det inte har blivit lättare av det förhållandet att en enda politisk meningsriktning har haft hand om maskineriet på regeringsnivå så väldigt länge. Det har ökat skalets tjocklek en hel del.

Sedan skulle jag kunna säga mycket om något som jag tror är nödvändigt i ett nytt system, nämligen lagprövningsrätten. Jag skall dock inte förlänga mitt anförande med det. Jag vill understryka än en gång att det inte är någon liten försummelse av regeringen att inte driva på arbetet med att få fram en modern och ny författning som svarar mot vår tids behov.

Herr talman! Jag skall be att få beröra en annan fråga, om vilken vi hade ett litet animerat meningsutbyte i denna kammare för några månader sedan alldeles i slutet av vårriksdagen, nämligen den hastigt tillkomna s. k. piratlagen mot illegala radiosändare. Det brann tydligen i staken den gången för regeringen. Man fick ett intryck av att rikets säkerhet var allvarligt hotad, och därför måste det arbetas dag och natt för att få fram denna lag. Jag vill minnas att lagen trädde i kraft den 1 augusti. Frågan var då vad man skulle göra med den lilla båten Radio Syd. Ett koppel jurister i Malmö funderade länge och väl. 1 § kunde man inte använda, ty illegaliteten var inte tillräcklig. Man sköt det hela ifrån sig genom att säga litet tveksamt: Här får man väl tillgripa 3 § i lagen. Men den kunde bara tillämpas om Kungl. Maj:t eller den Kungl. Maj:t behagar utse föranstaltar om åtal. Så har nu skett. Efter tre månaders betänketid kom man underfund med att man ändå skulle skrida till åtal. Jag vågar nog göra det påståendet att detta åtal har väldigt liten resonans i svenskt rättsmedvetande. Hela denna historia förefaller nog den överväldigande majoriteten av svenska folket bra onödigt. Det

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

har inte kunnat påvisas att något skadligt har inträffat. Såvitt jag förstår har det egentligen bara varit det att radiosändarens existens oroat och förstört sömnen för dem som i vått och torrt håller på det nuvarande radiomonopolet. Det kan ju i och för sig vara ett skäl, även om jag inte tycker att det är särskilt starkt. Man kunde ha handlat litet mindre bryskt och försökt finna en rimligare lösning. Den envetenhet med vilken debatten på detta område återkommer tyder på att frågan inte låter sig avspisas, utan vi kommer att även i fortsättningen få en debatt rörande TV- och radiomonopolet ända tills vi får en ordning som ger större frihet samt bättre möjligheter att garantera yttrandefriheten och ge större stimulans genom konkurrens. Vi skall ha klart för oss att monopolet inte heller är någon kvalitetsgaranti. Några är rädda för reklam. Vi har dock redan reklam i radio och TV. Det är bara svårt att säga vad som är legalt och vad som är illegalt i detta ingenmansland. Gränsdragnings-svårigheterna känner vi alla till, och man kan här tänka sig många olika alternativa organisationsformer.

Till sist, herr talman, skulle jag vilja ta upp ett tredje frågekomplex, och jag kommer därvid att sluta med en vädjan till regeringen. Jag vill säga några ord om u-länderna. Först vill jag uttrycka min glädje över att man äntligen kommit i gång med en första kurs för expertutbildning för detta ändamål. Man hade bort komma i gång tidigare — det har inte saknats konkreta planer för det — men man har av något för mig obegripligt skäl dröjt på steget när det gällt att sätta i gång. Jag tycker att det hela är så mycket märkligare som det uppenbarligen finns ett mycket stort intresse för utbildning till sådana här arbetsuppgifter. Man har tagit in en kurs på 25 — efter vad jag vill minnas framgick av pressen — och man hade ett par hundra ansökningar, så vitt jag känner till. Låt mig anta att man kunde sälla bort 100 som olämpliga eller mindre lämpliga, så hade man ändå ett stort underlag. Få bidrag till u-länderna kan

vara mera värdefulla än väl utbildad personal.

Ser man saken ur större perspektiv så är det tydligt att bristen på utbildad och kunnig personal här hemma på så många olika områden inte får hindra oss att göra en insats. Hittills har vi bara tagit av vårt överflöd för att hjälpa u-länderna. Jag menar att vi inte får hesitera för att ta även ur våra bristkadrar av utbildad personal för att hjälpa till. Vi kommer ändå inte ifrån att erkänna att u-ländernas problem också är våra, och därför bör vi vara mycket generösa i det här avseendet. Det är då också viktigt att vi ordnar de ekonomiska och sociala förhållandena på ett rimligt sätt för dem som skall sändas ut som experter.

Vi hade under värriksdagen en diskussion här i kammaren om Sveriges hållning till den särskilda grupp bland givarländerna som kallas DAC — Development Assistant Committee — där Sverige ännu inte är medlem. Det framfördes den gången en lång rad skäl för att Sverige inte borde vara med och skäl för att Sverige borde ställa sig avvaktande. Jag har för min del inte kunnat anse något av dessa skäl särskilt vägande, ännu mindre sedan Norge i somras gick med i kommittén.

Det talas ofta om att man inte får ge intryck av en exklusiv »klubb» för de rika som ger. Jag tror att detta betraktelsesätt är i det väsentliga felaktigt, ty givarländerna har mycket att tala med varandra om för att åstadkomma en vetlig uppläggning av u-hjälpen. Behovet av koordinering är utomordentligt stort, inte minst när det gäller den bilaterala hjälpen. Jag tror också att givarländerna har mycket att tala med varandra om i fråga om uppläggnings av den multilaterala hjälpen, som den framträder inom Förenta Nationerna. Behovet av ett stadigt grepp på frågan om prioritering av olika biståndsformer och prioritering av mottagarländer är också ett viktigt skäl för svenskt deltagande i DAC.

Jag vill alltså, herr talman, vädja till regeringen att fråga den i det här av-

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

scendet negativa hållning som den hittills har intagit och bestämma sig för att gå in i DAC. Det är inget dåligt sällskap, och jag tror att vi skulle ha nytta av att vara med, inte minst med tanke på de informationer som vi där kan få och som skulle spela en viss roll för uppläggningsen av våra egna insatser på det här området.

Herr förste vice talmannen STRAND (s):

Herr talman! Eftersom jag är den av gruppledarna i kammaren som har väntat till lite längre ner på talarlistan innan jag tog ordet, vill jag begagna tillfället att uttrycka min glädje över att de övriga gruppledarna har uttalat sitt erkännande åt den avgångne utrikesministern för hans värdefulla insatser under den tid han har förvalt sitt ämbete. Det är ingenting annat än ett understrykande av den uppfattning vi hela tiden har haft, nämligen att han har varit värdefull ur trygghetssynpunkt och också ur den synpunkten att han på ett utomordentligt skickligt sätt kunnat hävda svenska och även internationella intressen under en särskilt bekymmersam period.

Det har ju inte alltid givits ett lika enstämmigt erkännande. Jag har en känsla av att många gånger har stämningen varit sådan att det funnits de som skulle velat använda Bengt Lidforss uttalande en gång om en professor i Lund som avgick från sitt ämbete. Lidforss uttryckte sin mening på det sättet att professorns avgång från ämbetet var av ovärderlig betydelse för den vetenskap han företrätt. Jag tror emellertid att gruppledarna uttalat en ärlig mening när de nu utan att behöva ha några politiska aspekter på sina uttalanden givit sitt erkännande åt Östen Undéns betydande insats.

Jag tror att vi alla haft en känsla av att det skulle vara svårt att finna ett underlag för en remissdebatt under höstriktsdagen. Propositionen nr 190 är knappast mer än något att hålla i händerna, om man inte riktigt vet var man skall

placera dem under den tid man talar, ty det finns ju ingenting att hämta ur denna proposition som underlag för några synpunkter i debatten.

Herr Virgin tolkade sin värdesättning av remissdebatten på det sättet, att det fanns ett behov av en sådan debatt efter ett val och att man skulle få tillfälle att diskutera både valresultatet, dess orsaker och konsekvenser, men framför allt också att man med utgångspunkt från valresultatet skulle kunna framföra vissa synpunkter på det som skulle ske i framtiden. Ungefär samma resonemang förde herr Lundström i sitt anförande, då han tyckte att man borde ha anledning ta upp en hel del ting och framför allt att framföra sin värdering av valresultatet.

Det är klart att alla partier har ett intresse av att försöka föra fram en värdering som ställer det egna partiet i så god dager som möjligt. Herr Lundström använde ett sätt när han förklarade att regeringspartiet ändå inte ökat sitt röstetal med mer än 11 000. Oppositionspartierna hade visserligen förlorat 200 000 röster, men det måste ju ändå innebära att det inte var någon så förfärligt stor nyanslutning till regeringspartiet. Det mesta av framgången hade det fått genom att så många av de borgerliga partiernas väljare hade avstått från att delta i valet.

Detta är en ny värdering av ett valdeltagande, ty tidigare har faktiskt alltid ett dåligt valdeltagande tagit sig uttryck i ett sämre resultat för socialdemokratien. Denna gång skulle det alltså ha verkat i rakt motsatt riktning. Det kan väl ändå inte innebära något annat än att herr Lundström har haft ett behov att bortförklara något som varit obehagligt.

Det är som finansministern tidigare understrukit inte enbart en utomordentlig valapparat som kunnat lämna detta goda resultat för regeringspartiet. Det måste faktiskt förhålla sig så att den förda politiken av folk i allmänhet har uppskattats betydligt mera än vad de borgerliga politikerna velat göra gällande. Antagligen har deras kritik betraktats som betydligt överdriven.

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

Jag tycker att man också kan få ett belägg för det i ett uttalande av herr Virgin, när han säger att han tycker att det är egendomligt att Sverige som är det rikaste landet i Europa fortfarande dras med en betydande och besvärande bostadsbrist. Men det rikaste landet i Europa har vi faktiskt blivit under en socialdemokratisk regering, och följaktligen måste väl den ekonomiska politiken ändå ha varit aktiv, eftersom ett sådan resultat har kunnat uppnås. Jag tror det finns all anledning att räkna med att folk i allmänhet uppfattar saken på det sättet och att det är det som tagit sig uttryck i valresultatet.

Sedan kan man naturligtvis också, som finansministern framhöll, hysa den uppfattningen att det inte går att splittra oppositionen på tre partier och räkna med att dessa mot ett starkt regeringsparti som för en förnuftig politik skall kunna ge ett utslag i sådan riktning att det blir ett nytt regeringsunderlag. Man får inte något underlag bara genom att säga nej till det som föreslås. Det fordras något mera.

Detta är inte på något sätt en pekpinne till de tre borgerliga partierna att de bör söka enas. Den frågan får de väl diskutera sinsemellan. Det är bara ett konstaterande att en splittrad opposition antagligen alltid är svagare, än om man hade ett oppositionsparti av ungefär samma styrka som regeringspartiet.

Vi som varit i tillfälle att lyssna till TV-debatter under höstens lopp, nu senast för ett par dagar sedan, har väl också fått en känsla av att det inte varit så förfärligt mycket att diskutera. Till och med den som ledde den senaste debatten hade tydligen en känsla av att han skulle behöva vidta åtgärder för att få mera liv i det hela, få fram litet mera som åstadkom meningsbrytningar. Det som uttalades var ju inte något annat än önskemål, och då helt naturligt önskemål om skattelättnader för industrien, om en mera företagsvänlig politik med mera sådant som man av rent politiska skäl måste ha olika uppfattningar om. Men bakom det hela låg trots allt upp-

fattningen att det var relativt hyggligt ställt.

Såväl i dag som vid tidigare tillfällen har det alltid funnits ett motiv för att framföra önskemål om att effektiva åtgärder skall vidtas för att komma till rätta med det som fortfarande är påtagliga brister i vårt samhälle. Sådana synpunkter kan naturligtvis framföras såväl av den som gjort ett vällyckat val som av den som nått ett sämre resultat. Önskemålen kan vara lika väl motiverade, och det är klart att såväl herr Lundström som herr Virgin har rätt när de konstaterar att vi fortfarande har en besvärande bostadsbrist. Herr Lundström har också rätt när han konstaterar att en nybyggd lägenhet ute i våra förorter trots statssubvention i dag kostar 50 kronor per kvadratmeter i hyra och däröver. Han kunde ha fortsatt och talat om att en bostad som byggs inne i staden utan subvention i vissa fall kostar ungefär dubbelt så mycket. Ändå är de där 50 kronorna i och för sig inte så besvärande med hänsyn till prisutvecklingen. Men besvärande är att hyresskillnaden mellan dem som har förmånen att bo i tidigare byggda hus och dem som skall flytta in i de nybyggda husen, som dessutom ligger längre bort från de centrala delarna av staden, blir större och större. Vi skall dock ha i minnet att under 1930-talets senare del uppgick hyrorna i de nybyggda husen till mellan 30 och 36 kronor per kvadratmeter — på Gärdet inemot 36 kronor. Man hade då inte att räkna med högre ränteutgifter än den subventionerade ränta som nu gäller för statsbelånade hus. Man kunde räkna med att husägarna på den tiden fick bottenlån till 3,5 procent, men lägenheterna kostade ändå 36 kronor per kvadratmeter, och standarden var inte särskilt hög — den var lägre än den standard som i dag erhålles för 50 kronor.

Även om man konstaterar detta kan man alltid fråga sig, varför vi har bostadsbristen kvar och varför kösamhället finns kvar också i andra sammanhang, exempelvis i fråga om skolor och läroverk. När det gällt att bygga ut har vi

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition emellertid inte haft att ta hänsyn till de behov som förelåg på 1930-talet, utan till de nya behov som tillkommit i samband med standardförändringen i samhället. I dag nöjer sig folk inte med — och skall inte heller nöja sig med — en bostad med det utrymme och den standard som de flesta fick nöja sig med på 1930-talet eller dessförinnan. De ensamstående kunde på den tiden inte tänka sig att skaffa en egen bostad, de måste vara inneboende. För en familj som hyrde en tvårumslägenhet — eller för hustrun i familjen — var det naturligt att det ena rummet hyrdes ut för att hyreskostnaden för familjen skulle bli litet lägre. Något sådant förekommer praktiskt taget inte i dag. Den ensamstående efterfrågar bostad liksom familjerna, och familjerna efterfrågar bostad med större utrymme och bättre standard.

Vi har under de år som gått försökt begränsa regleringarna så långt det varit möjligt. Vi har ändå haft en byggnadsreglering, men eftersom man måst tillgodose andra, fullt legitima behov att få bygga, har inte alla resurser kunnat ställas till förfogande för byggande av bostäder. Detta till trots kan vi konstatera att det byggts avsevärt mycket mera under de senaste tio åren i genomsnitt än under någon tidigare period. Men ändå råder fortfarande bostadsbrist. När konjunkturen nu har mattats något inom vissa delar av vår industri och det har lättat på kapitalmarknaden, är det väl naturligt att man flyttar över ytterligare resurser till bostadsbyggandets område och försöker avveckla bostadsbristen i snabbare takt än hittills. Att man inte tidigare kunnat vidta sådana åtgärder behöver inte ha sin grund i ovilja eller bristande effektivitet från de styrandes sida. Resurserna har inte funnits förrän nu, men så snart man fått resurserna har de utnyttjats. Man har gjort likadant vid tidigare tillfällen.

Så är det också med köerna vid våra läroverk och anstalter för högre utbildning. Utvecklingen i samhället har gjort det möjligt för allt flera att söka sig till dessa utbildningsvägar. Man har kunnat ta vara på begåvningarna i större ut-

sträckning än tidigare, när den högre utbildningen var förbehållen de välsituerade i samhället. Det har skett en demokratisering även på detta område. Följaktligen är det flera som både kan och vill söka sig till den högre utbildningen. Det utbildas flera i dag än någonsin tidigare både vid läroverken och vid högskolorna, men det råder ofantligt mycket större efterfrågan på utbildat folk. De främsta krafterna sugts kanske upp av expansionen inom industrien, som konstant har behov av högre utbildad arbetskraft i mycket större utsträckning än tidigare. Den tekniska utvecklingen — automationen och vad det heter — har ju medfört detta. Det har inte varit möjligt att tillgodose utbildningsbehovet under den tid som gått, eftersom vi har måst försöka fördela resurserna på ett så förnuftigt sätt som möjligt med hänsyn till de bedömmingar som gjorts. Alla har vi väl en önskan om att kösamhället skall avvecklas och avvecklas så snart som möjligt, men vi bör ju inte på grund av dessa önskemål bortse från att den fulla sysselsättningen i och för sig blir ett underlag för att folk står och väntar på det som de vill ha och att det inte bara är att välja och vraka och ta det som passar. När vi har den fulla sysselsättningen, har vi inte samma möjligheter att tillgodose alla behov och att lagerföra allt, som människorna kan efterfråga, i samma utsträckning som när det råder avmattning i näringslivet, då icke i anspråktagna resurser kan utnyttjas för att kompensera det som brister på något håll. Den fulla sysselsättningen vill vi ju alla bevara, men den kommer alltid att innebära, att vi ibland inte kan få precis det vi önskar omedelbart.

De båda tidigare gruppledarna på talarlistan uttalade sin gratulation till det socialdemokratiska partiet för valsegern, men herr Virgin tillade att han inte kunde lyckönska partiet, eller kanske i sin lyckönskan icke särskilt ville rikta sig till partiet, eftersom långvarig makt kunde vara skadlig — han använde kanske inte precis det ordvalet — och i varje fall farlig. Jag förmodar att han menade någonting sådant som att innehavet av

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

makten kunde verka avtrubbande på initiativkraften och i alltför hög grad verkade i den riktningen, att de som hade makten blev alltför självgoda.

Jag har ingen anledning att misstänka att han kände sig ha någonting av det, som hade hänt sedan 1932, såsom underlag för detta sitt uttalande, utan att han väl då närmast syftade till dem som en längre tid suttit vid makten *före* 1932 och liksom överlevt sig själva — de hade inte följt med utvecklingen på ett sådant sätt att de kunde tillfredsställa det allmänheten krävde, och detta skulle då ha varit orsaken till att makten gled ur deras händer vid den tidpunkten.

Jag tror att det ligger mycket i ett sådant funderande, om det nu verkligen är så väl att herr Virgin har gjort en sådan självrannsakan tillbaka i tiden beträffande de maktägandes sätt att sköta sina uppgifter. Jag tror nämligen att det är ett faktum, att de maktthavande i all synnerhet under 1920-talet visade att de inte följde med utvecklingen och över huvud taget inte hade satt sig in i den förändring, som hade inträffat framför allt efter första världskrigets slut. Omedelbart därefter hade man väl vissa farhågor för revolutionära tendenser också i vårt land, men allteftersom tiden gick blev man allt säkrare på att det inte inträffat någonting som behövde medföra någon förändring. Såväl Stripakonflikten 1926 som Ädalshändelserna 1931 utgör ett belägg för att man levde kvar i det gamla: en härskande klass och en klass som inte skulle ha någonting att säga till om.

Nu är jag övertygad om — och det är kanske herr Virgin också — att lärdomarna från den tiden väl inte bara föranlett en omvärdering inom de borgerliga partierna, utan medfört att även det socialdemokratiska partiet tagit lärdom av vad som inträffat och alltså inte har försökt att utbilda sig till någonting, som skulle bli ett verktyg uteslutande för ett klassanhållande ur arbetarklassens synpunkt. Det socialdemokratiska partiet har försökt att inrätta sin politik så, att den kunnat ge någonting värdefullt för landet i dess helhet, vilket dock inte in-

nebär att man har bortsett från de behov, som trots allt ändå föreligger och har förelegat i särskilt stor utsträckning på både de sociala och de kulturella områdena för de delar av vår befolkning, som har varit underutvecklade och varit det i alldeles särskilt hög grad fram till 1932. Först därefter har det blivit annorlunda, både beträffande den sociala omvårdnaden och möjligheterna att få tillträde till det kulturella livet.

Herr talman! Jag yttrade i begynnelsen, att proposition nr 190 inte var så mycket att hålla sig till i dagens debatt. Det finns heller ingen anledning att väg-
ra remiss till vederbörande utskott, och följaktligen ansluter jag mig till det yrkande som tidigare här framställts.

Herr LUNDSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Strand säger i sitt anförande att de brister på det samhällsliga området, som vi har talat om under benämningen kösamhället, beror på åtskilliga saker, som har varit oförutsedda, på ekonomiska eller andra skäl, men att de inte beror på bristande planering.

Därtill vill jag säga att om jag som exempel tar två områden, där kritik framförts, nämligen skolans område — som herr Strand själv var inne på — och åldersvården, är läget faktiskt sådant, att från det ögonblick då en människa föds kan man statistiskt räkna ut hur situationen i framtiden blir — när barnen blir skolpliktiga, när de skall utbildas vidare och också när det uppstår en stark ansvällning av de äldre åldersgrupperna. Man kan då planera därefter. Det är klart, att om man gör en sådan planering kan det inträffa förhållanden, som gör att man inte kan helt genomföra planen, men den måste naturligtvis göras på ett sådant sätt att den medger en viss elasticitet.

Jag undrar: Har det alls funnits någon sådan långsiktig planering beträffande t. ex. dessa två områden?

Herr VIRGIN (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Strand antydde i sitt anförande, att det hade riktats en

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition överdriven kritik mot socialdemokratien från borgerligt håll men att jag i mitt första inlägg delvis skulle ha dementerat den kritiken genom att påpeka att Sverige är det rikaste landet i Europa. Den omständigheten skulle då vara ett bevis för att socialdemokratien under sitt långa makttinnehav fört en särskilt god ekonomisk politik.

Det är enligt min mening ganska djärvt att göra en sådan konklusion. Man skulle lika gärna kunna göra gällande att den utveckling i Västtyskland, som under efterkrigstiden gick så snabbt att man talade om »ett tyskt under», inte skulle ha kunnat genomföras under en socialdemokratisk regim. Det skulle väl sannolikt ha blivit en snabb utveckling i Västtyskland också under en socialdemokratisk regim, om den måhända inte skulle ha blivit lika snabb som den nu förverkligade.

Herr förste vice talmannen STRAND (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Virgins anförande föranleder inte något genmäle från min sida. Däremot vill jag säga till herr Lundström, att ett av de ting han förde på tal, nämligen åldringsvården, har särskilt aktualiserats av den fulla sysselsättningen och den utveckling som ägt rum i samhället.

Fram till ganska sen tid var det tämligen vanligt, att åldringarna i mycket stor utsträckning togs om hand av barnen eller andra anhöriga, eftersom anspråken på utrymme för vederbörande själva och deras anförvanter inte var större än att de ansåg sig kunna ta hand om åldringarna eller i varje fall hjälpa dem till rätta. Numera har sådana tjänster i mångt och mycket försvunnit, därför att få har möjlighet att taga hand om de gamla. I och med detta har åldringsvården trätt i förgrunden på ett helt annat sätt än tidigare. Jag vill erinra om ett uttalande, som en gång fälldes av Olivia Nordgren i andra kammaren — eller kanske det var i något annat sammanhang. Hon uttalade sitt erkännande åt all den omtanke, som ägnades åldringarna, men hon ville fästa uppmärksamheten på att bar-

nen och mödrarna — framför allt de ensamstående mödrarna — över huvud taget aldrig fördes på tal.

Numera är det väl så, att de åldringar som är i behov av tillsyn måste omhändertas på annat sätt. Det behöver inte betyda att de skall tas in på ålderdomshem, men de behöver daglig tillsyn. Denna har tidigare kunnat lämnas av barn eller andra anförvanter, en möjlighet som nu i stor utsträckning har försvunnit. Med hänsyn härtill tror jag inte att man i tid kunnat planera för ett förhållande, som har inträffat först på senare tid.

Herr HANSON, PER-OLOF, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Strand har här uppträtt som advokat för kösamhället och har närmast uppmanat oss att vara tack samma för det. Han gör bl. a. gällande, att ingen i dag behöver eller ens skall låta sig nöja med den bostadsstandard, som rådde på 30-talet.

Nej, det är ju självklart. Varför skulle man behöva göra det? Om man tänker på de beklagliga människor, som på 1920-talet satt och skruvade på sina kristallapparater för att få in de skrapande ljuden från främmande radiostationer, så finner man att det är en viss skillnad mellan dem och dem som nu tittar på sina utmärkt fungerande TV-apparater.

Sambandet mellan detta och den socialdemokratiska regeringens politik är emellertid litet svår att inse. Det är andra ting som har påverkat utvecklingen. Herr Strands resonemang leder ingestans och löser inte de problem vi sysslar med. Frågan är i stället hur det kommer sig att just på de områden, där staten tagit på sig själva huvudansvaret, möter man köerna, bristerna och svårigheterna på ett så eklatant sätt. Det gäller ju även områden, där det borde vara ganska lätt att planera.

Herr Strand yttrade om kösamhället ungefär som så, att man ibland inte kunde få precis allt man önskar omedelbart. Man kan t. ex. inte få den bostad man vill ha just den dag man bestämmer sig. Herr Strand är ingen dålig försvarsadvo-

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

kat när han gör denna skönmålning, men som en skildring av t. ex. bostadskön i Stockholm har den inte mycket med verkligheten att göra.

Man fick vidare det intrycket att herr Strand närmast ville göra gällande, att stenåldern slutade år 1932. Jag tror att den slutade tidigare. Vi hade en ekonomisk utveckling, som alls inte var så dålig även före den tid då socialdemokratien fick regeringsansvaret här i landet. Produktivitetsstegringen och standardhöjningen har inte blivit snabbare efter den tiden, utan de var väl så snabba på 1920-talet som nu. Vi har i själva verket haft en ganska jämnt stigande produktivitetsutveckling under nära ett århundrade. Det är den som i allt det väsentliga har varit avgörande för att vi så småningom har kunnat få resurser för en utbyggd socialvård, som vi väl alla är mer eller mindre medansvariga för och på vilket område socialdemokratien har gjort utomordentliga insatser — det skall jag inte förneka. Utan produktivitetsutvecklingen, som har varit skäligen oberoende av skiftande politiska regimer, hade vi emellertid inte kommit i ett läge, där vi kunnat göra våra stora insatser i den sociala trygghetens intresse.

Herr förste vice talmannen STRAND (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill för kammaren förklara, att jag inte har någon anledning att försvara kösamhället — jag lider antagligen av det i lika stor utsträckning som herr Per-Olof Hanson. Jag har endast velat undertsryka, att i ett fullsysselsättningssamhälle är resurserna alltid begränsade — använder man dem på ett område, så kan det bli brist inom ett annat.

Eftersom såväl byggnadsindustrien som utbildningen fordar mycket arbetskraft och även stora kapitalinsatser, har det inte varit möjligt att under den tid som gått använda mer än som har blivit använt. Skulle man ha använt mer av resurserna, hade det kanske blivit brist vid utbyggnaden av industrien och av näringslivet i övrigt.

Följaktligen är köerna ett resultat av att de totala resurserna i samhället inte har räckt till för att klara allt.

Herr HANSON, PER-OLOF, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är alldeles självklart att de totala resurserna inte kan räcka till allt. Men då reser sig frågan, vad man vill prioritera. Med det resonemang som herr Strand här för har vi, såvitt jag förstår, inga utsikter att någonsin komma ifrån kösamhället, utan vi kommer att få dras med det, om man inte tänker om i fråga om prioriteringen härvidlag.

Det kan ju tänkas att man skulle bli tvungen att nöja sig med en något mindre industriell produktionsökning för att få t. ex. större resurser inom sjukvården, men jag är inte säker på att man behöver ställa dessa behov så hårt emot varandra. Det kan ju också finnas en möjlighet att genom en mera dynamisk politik påskynda näringslivets produktivitetsutveckling för att skapa fram mera resurser. Men det är ju klart, att det i rätt hög grad är en fråga om prioritering.

Herr HERNELIUS: (h):

Herr talman! Låt också mig först få överrätta en blomma i höstliga färger till regeringen. Men den blomman gäller inte valresultatet — jag tycker nog att den som överbringar en lyckönskan bör vara delaktig i mottagarens glädje, och till skillnad från herr Andersson i Brämhult känner jag ingen större lycka över valresultatet. Jag har också noterat de 200 000 förlorade rösterna för oppositionen, som herr Strand omvittnade och som jag tycker är en allvarlig tankeställare för de tre oppositionspartierna.

Min lyckönskan gäller något annat. Samma dag som utrikesdebatten ägde rum i våras i denna kammare, den 14 mars, öppnades i Genève 18-maktskonferensen i nedrustningsfrågan. Det var naturligt att i många anföranden talar-na anknöt till vad som därmed än en

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

gång inleddes, och kammarens egna veteraner i nedrustningsfrågorna, herrar Sandler och Boheman, med erfarenhet ända från 20-talet, uttalade, om icke pessimism, så dock en viss varning mot förhastade förhoppningar.

Här skall i dag icke göras något försök till konstaterande om konferensen i Genève hitintills — den fortsätter för övrigt inom kort — och arbetet i FN har fått ett gynnsammare förlopp än vad man på många håll vågade hoppas i mars. Därom vågar jag inte uttala någon mening — den försiktighet som herr Virgin lade i dagen är sannolikt befogad.

Däremot vill jag gärna, om det tillåtes mig, uttala min tacksamhet över det intresse som regeringen, den förutvarande och den nuvarande utrikesministern, departementet och dess särskilda sakkunniga nedlagt på nedrustningsfrågorna. Få ärenden ter sig angelägnare än detta och varje steg, ja, varje tuppfjät framåt som kan tagas måste välkomnas. Väl har meningarna, såsom denna kammare väl vet, ibland varit delade om innebörden av en del förslag och om vissa synpunkter och formuleringar, men om själva målsättningen har väl alla demokratiska partier varit överens. Den uttrycktes av utrikesminister Nilsson inför FN-församlingen häromdagen så här: »Vi måste alla arbeta med hängivelse men också med realism för det slutliga målet: fred i en avrustad värld.» Det yttrandet är värt en allmän anslutning, i varje fall om tillbörlig tonvikt lägges på ordet realism. Över huvud taget var detta anförande, liksom det utförliga, intressanta och fylliga inlägg som ledamoten av denna kammare fru Myrdal gjorde i ett FN-utskott den 31 oktober i år i allt väsentligt invändningsfritt, och bakom detsamma torde också, om jag är riktigt underrättad, ha stått en enig parlamentarisk FN-delegation.

I utrikesdebatten i mars i denna kammare berördes också Kongo och medverkan därstädes av svensk militär personal i FN:s tjänst. I samband därmed ställdes ett antal frågor, bl. a. rörande de motstridiga uppgifterna om upphovet

till septemberkrisen och om ordergivningen och direktiven i samband med händelserna då och i december, då svensk militär trupp för första gången på 150 år enligt ett här hemma givet bemyndigande deltog i militära aktioner med bl. a. jetplan. Den vidgade klarhet som då begärdes, t. ex. genom utgivande av en UD:s blå bok, har tyvärr ej kommit till stånd. Ej heller har FN:s generalsekretariat lagt i dagen något som helst intresse för att åskådliggöra vad som skett — tvärtom lär en påbörjad utredning ha avbrutits; i varje fall har den ej offentliggjorts. När Förenta Nationernas tidigare chefsdelegat i Kattanga, irländaren O'Brien, nyligen framträtt och i bokform lämnat de mest uppseendeväckande meddelanden rörande bakgrunden till septemberkrisen — han gör gällande att den stora septemberoperationen, kallad Krossa, igångsattes av FN-ledningen i Kongo på eget bevåg och att FN:s kommuniké om att striderna utbrutit med anledning av att mordbrand upptäckts i ett FN-garage var medvetet oriktig — ej heller då har något officiellt tillrättaliggande kommit från FN-högkvarteret. Tvärtom har O'Brien, vars uppgift naturligtvis tills vidare måste tagas med all reservation, beskt erinrats om sin tystnadsplikt. Denna situation är, herr talman, icke tillfredsställande, särskilt icke för oss här hemma med tanke på vårt omfattande militära engagemang i Kongo alltsedan juli 1960, vilket engagemang fortsätter åtminstone en bit in på nästa år.

I dagarna prövas också enligt dagens kommuniké en begäran om flera svenska jetplan, att sättas in i nya strider som tydligen väntas. Större anspråk på Sverige är väl också sannolika, om indierna gör allvar av sin antydan att dra tillbaka den indiska styrkan från Kongo. Det är bekant att den tidigare utrikesministern vid några tillfällen haft anledning att begära förklaringar eller kommentarer från FN-ledningen i samband med vissa händelser i Kongo. Det har funnits goda skäl härtill, eftersom vissa åtgärder tydligen saknat täckning i säkerhetsrådets beslut. Om nu en ny

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

fas förestår, synes det än en gång finnas anledning för Sveriges regering att understryka att FN-styrkan aldrig får användas för att — om jag får citera ett auktoritativt svenskt uttalande i FN — »lösa de inre problem som hemsöker Kongo eller att hjälpa den ena eller den andra av de stridande politiska grupperna till makten». I varje fall har det svenska deltagandet en gång kommit till stånd under återopande av denna förut-sättning.

Påtalas bör också, herr talman, den även i andra sammanhang minst sagt oskickliga informations- och nyhetstjänsten från FN-högkvarteret. Ännu i dag har mig veterligen icke någon tillfredsställande utredning publicerats rörande t. ex. olyckan den 20 september, då ett FN-plan med svensk besättning sköts ned. Det är bekant att den svenska regeringen har tagit vissa initiativ i detta sammanhang, men tydligen utan det resultat som man eftersträvat.

I detta sammanhang kan jag inte underlåta att fästa uppmärksamheten på ett pikant inslag i diskussionen här hemma. Utrikesdepartementets mång-åriga särskilde sakkunnige i folkrätt, professor Gihl, har i bokform nyligen gått så långt, att han säger att FN i Kongo brutit mot alla de grundläggande principerna i sin stadga. Herr Gihl var som bekant en av de särskilda sakkunniga som utarbetade den officiella svenska kommentaren till FN-stadgan. Om herr Gihls tolkning är riktig eller ej kan här lämnas öppet — kanske har han medvetet tillspetsat sina synpunkter i krigarens lovliga avsikt. Beaktas bör naturligtvis också, att FN-aktionen tillkom i ett visst läge och under vissa bestämda förutsättningar. Den kritik som jag här framfört riktar sig närmast mot åtgärder, vidtagna långt efter sommaren 1960, då beslut fattades om FN:s ingripande och då beslutet fattades här hemma.

Det måste, om jag får övergå till ett annat problemkomplex, herr talman, med beklagande och oro konstateras, att väntetiden för våra EEC-förhandlare tycks bli allt längre. Den svenska

ansökan om association med EEC ingavs i december, och lördagen den 28 juli hade handelsminister Lange tillfälle att presentera de svenska synpunkterna. Sedan dess har praktiskt taget intet hänt. Förhandlingarna mellan EEC och Storbritannien drar som bekant också ut på tiden, och först sedan de slutförts kan verkliga förhandlingar med de andra i kön komma i gång. Att Sverige, som till skillnad från Danmark och Norge icke kan acceptera politiska avtal i samband med EEC, icke har någon tätplats i denna kö är alldeles uppenbart, och Danmark och Norge har också kommit före oss i fråga om de tekniska förhandlingarna.

Det bör kanske inte heller döljas att förhandlingsklimatet för Sverige under senare tid uppenbarligen har blivit bistrare. Fråga är om inte förhandlingsläget är sådant, att regeringen har anledning att i samråd med oppositionsledarna överväga, om nya eller särskilda åtgärder är på sin plats. Att närmaste tänkbara kontakt bör hållas med Danmark och Norge är uppenbart; att vi står i nära kontakt med Finland är självklart.

För näringslivet i Sverige innebär nuvarande tillstånd fortsatt osäkerhet i fråga om planering och investeringar och ett försämrat konkurrensläge på den marknad som betyder så mycket för vår export och för vår folkhushållning. Denna förändring äger därtill rum då oroande tendenser är påtagliga inom flera branscher: cellulosa, papper, varv och rederier.

De tre författare, herrar Ekström, Myrdal och Pålsson, som nyligen på grundval av siffror från högkonjunktursens år förkunnade att Sverige egentligen icke behövde någon association alls med EEC, försummade som bekant att beakta åtskilligt, däribland det förhållandet att ingen högkonjunktur är evig.

Egentligen skulle jag sluta härmed, herr talman, men när finansministern är älskvärd nog att sitta kvar i kammaren kan jag inte underlåta att utnyttja tillfället att göra några små reflexioner i anslutning till en del synpunkter i hans anförande.

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

Finansministern ironiserade över tanken på ett gemensamt borgerligt parti. Hans ord — tror jag — föll ungefär så här: »en sådan val finns nog inte». Han pekade särskilt på några områden där meningarna bland väljarna skulle dela sig.

Ja, herr finansminister, jag undrar om inte den valen finns ändå, men finansministern ser den kanske inte, eftersom han sitter mitt uppe i den. Är inte det stora socialdemokratiska partiet ett exempel på en sådan val? Finns där icke också i högsta grad olika meningar inom partiets broderskapsrörelse och bland ateisterna. Eller finns det icke olika meningar bland de socialdemokratiska väljarna i fråga om stödet till jordbruket? Jag använder som synes finansministerns egna exempel.

Finansministern gjorde också ett annat överraskande uttalande i polemik mot herr Lundström. Herr Lundström hade nämnt att situationen på Kuba och kriget mellan Indien och Kina — det är verkligen ett allvarligt krig som pågår där — borde beaktas i samband med våra egna försvarsproblem, och finansministerns ord föll ungefär så, att om det skulle bli militära incidenter av allvarligare slag, krävs det en hela folkets allvarliga ansträngning.

Det är naturligtvis riktigt, herr talman, men det hjälper inte med ansträngningar, om man inte i tid fått resurserna, om man inte förberett sig för denna situation. För att citera ett berömt yttrande räcker det inte med att säga, att vår beredskap är god, om den inte är god.

Sedan skall jag också tillåta mig ta upp ett yttrande av finansministern, som inte fällts i dag, utan som förekom i det auktoriserade referatet av hans anförande i samband med Arosmässan i Västerås. Enligt referatet skulle herr Sträng ha yttrat så här: »En deflationistisk utveckling i väster skulle innebära en avgörande kraft- och prestigeförlust för det demokratiska styrelseskicket i den pågående maktkampen mellan öst och väst.» Är inte detta, herr finansminister, en tillspetsning, som inte är

avsiktlig? Finansministern och jag och de flesta i denna kammare tror väl att det demokratiska styrelseskicket ligger fastare rotat i våra länder än att det i något avseende skulle gå förlorat på grund av en tillfällig deflation i väster, hur allvarlig en sådan än skulle vara ur ekonomisk synvinkel.

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! I remissdebatten tar vi upp frågor av varjehanda slag. Under sommaren har också en hel del händelser inträffat, som man vid ett sådant här tillfälle knappast kan låta spårlost passera. Alla känner vi de synnerliga besvärligheter jordbrukarna åsamkats detta år. Det har också herr Eskilsson tidigare varit inne på. Anledningen är den besvärliga väderleken och det låga skördeutfall som rätt i stora delar av vårt land. Förutom de rent ekonomiska bekymren har arbetet blivit svårt för den allt mindre andel av vår befolkning, som har fått klara matförsörjningen. Många kanske tycker att dessa frågor är alltför mycket diskuterade här i riksdagen, men huvudorsaken till detta är ju de ständigt återkommande skördeskadorna, som under den senaste tioårsperioden inverkat mer än någonting annat.

Skördeskadorna och den avfolkning som sker från jordbruket på grund av dålig lönsamhet inger oro för vår framtida försörjning, och detta speciellt i händelse av en avspärrning. Det är en angelägenhet som i högsta grad angår oss alla och som måste uppmärksammas. Jordbrukets dåliga lönsamhet och framför allt den försämring, som härvidlag otvivelaktigt skett under senare år, är en fråga som vid flera tillfällen påtalats av centerpartiet.

Enligt vårt nuvarande jordbruksavtal skall en basjordbrukare erhålla samma inkomst som en industriarbetare i dyrortsgrupp II och III. Såsom framhållits redan tidigare här i dag förelåg redan vid avtalstidens ingång en eftersläpning i det avseendet på 3 600 kronor. Denna eftersläpning skulle som sagt hämtas in

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

under avtalsperioden genom att jordbrukarna skulle få behålla rationaliseringsvinsterna. Nu har jordbrukets utredningsinstitut i somras lagt fram en utredning, som visar att klyftan ökat till 3 750 kronor för år 1960 och 4 850 kronor för år 1961. Om syftet med avtalet skulle ha infriats skulle klyftan år 1961 ha varit blott 1 700 kronor. Det föreligger således en skillnad i beräkningarna på 4 850 kronor minus 1 700 kronor, d. v. s. 3 150 kronor, för år 1961. Denna skillnad är säkerligen betydligt större för år 1962. Det visar sig således att de farhågor som vi i centerpartiet hyst har beannats.

Det måste väl också betraktas som synnerligen anmärkningsvärt att en så viktig grupp i vårt samhälle som den som sköter matvaruförsörjningen skall vara så eftersatt. Man kan fråga sig, vilken annan grupp i vårt samhälle som skulle vara nöjd med en sådan situation. Under valrörelsen var alla partier särskilt vänliga mot jordbruket. Det är beklagligt att denna inställning ej gjorde sig gällande tidigare när man hade möjligheter att göra något åt saken och åstadkomma något.

Från centrums sida har vi vid flera tillfällen krävt en undersökning av inkomstklyftan och utvecklingen därvidlag, och vi har begärt åtgärder därest eftersläpningen ej skulle minska enligt avtalet. Detta har övriga partier gått emot. Herr Eskilsson har här talat för sin personliga del, och jag förstår det mycket väl. När vi voterade i denna fråga under vårriksdagen minns jag inte hur herr Eskilsson röstade, men jag vet mycket väl att huvudparten i både folkpartiet och högern stödde socialdemokraterna i deras avslagsyrkande. Inom centerpartiet har vi på denna punkt varit eniga, och jag kan därför nu tala för hela partiet.

Trots finansministerns uttalande i dag om extrema jordbrukarintressen har jag dristat mig att ändå här framföra jordbrukets synpunkter. Med hänsyn till arbetsfördelningen här i riksdagen måste vi ju koncentrera oss på vissa uppgifter. Jordbruksfrågorna har fallit på min lott,

även om jag rent personligen skulle tycka det vara lika roligt att engagera mig i andra frågor. Från centerpartiets sida skulle vi inte kunna fortsätta vårt politiska arbete, därest vi inte påtalade så orättvisa företeelser i vårt samhälle som vi här möter. Det är linjen i vårt arbete. Vi vill skapa rättvisa åt medborgarna. Någon måste väl också företräda de små inkomsttagarna i landet. Dit hör jordbrukarna liksom låglönegrupperna över huvud taget, vilka vi alltså från centerpartiets sida arbetar för.

Situationen för jordbrukarna förvärras ytterligare i år på grund av den konjunkturvändning som föreligger på skogens område. Tidigare har många haft möjligheter att bättra på sin ekonomi genom att göra uttag i skogen, och skogen har berett arbetsmöjligheter för många människor. Nu föreligger även här stora svårigheter på grund av avsättnings- och sysselsättningsproblem.

Jag vill, herr talman, i detta sammanhang även ta upp en annan fråga, nämligen lokaliseringpolitiken. Jag ansluter mig därvidlag till herr Torsten Anderssons resonemang. Det är en mycket viktig fråga för den närmaste framtiden. Vi har ute i landet mycken arbetskraft som för närvarande är outnyttjad. Det finns många människor som behöver få inkomster och bättre standard. Samtidigt skulle vi också kunna få till stånd en ökad produktion och därmed skapa bättre möjligheter över huvud taget för vårt land. Det är ett slöseri med resurserna att inte utnyttja de fördelar som en sund lokaliseringspolitik skulle kunna ge. Här föreligger en stor uppgift för riksdag och regering.

Till sist vill jag påtala en utveckling som för berörda bygders och för näringslivets vidkommande är mycket besvärande. Det gäller de försämrade kommunikationerna.

I min hembygd, Klarälvsdalen i Värmland, har nu G. D. G. gjort en ytterligare indragning av bussförbindelserna. I västra Värmland liksom i Västerdalarna hotas bygderna med nedläggning av järnvägsförbindelser. Rent företagsmässigt kanske en sådan åtgärd kan försvaras.

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

Men man måste också fråga sig, vilken inverkan sådana åtgärder kommer att få för berörda bygder från olika aspekter. Goda kommunikationer är en förutsättning för att en bygd skall kunna leva vidare. Stora värden ur samhällsekonomisk synpunkt kan här försvinna. De försämrade kommunikationerna är därigenom en fråga som berör hela vår nation. Det finns all anledning för riksdag och regering att noggsamt se till att bygdernas möjligheter att leva vidare bevaras.

Herr KRONSTRAND (fp):

Herr talman! Jag har dristat mig att begära ordet i denna remissdebatt därför att jag anser mig ha ett angeläget ärendet när jag nu riktar en vädjan till finansministern att ta spritskatterna under förnyad omprövning. Vilket med andra ord och mera rakt på sak betyder, att jag önskar en proposition till vårriksdagen med förslag till en höjning av spritskatterna.

Låt mig då allra först betyga att jag givetvis inte är någon vän av höga skatter. Vare något sådant mig alldeles fjärran! Men när det gäller en vara som spriten, som inte har någon som helst uppgift, inte någon som helst *vettig* uppgift, att fylla i samhället utom möjligen detta att vara ett skatteobjekt, då gör jag mig inget samvete av att yrka på en höjd beskattning.

Eftersom det ju är ganska ovanligt att någon från oppositionen direkt begär högre skatter hos finansministern, så kanske jag måste säga att ansvaret denna gång är helt och hållet mitt eget. Jag står här inte som representant för något parti eller någon grupp, även om jag hoppas och tror att det är många som vill samma sak som jag.

Jag förstår att finansministern kan ha rätt att vara lite gramse på oss i riksdagen som inte ville ge honom fullmakt att själv, åtminstone rent tillfälligtvis, ordna med en skattehöjning för att kunna undvika hamstringsköp. Men jag me-

nar nog att våra skäl när vi avslog denna finansministerns begäran var fullgoda. När det gäller en mera långsiktig planering spelar nog hamstringsmomentet en rätt oviktig roll. Därför kan riksdagen ta tid på sig och behandla frågan i laga ordning, grundligt och ingående.

Men kanske har det blivit så numera, att finansministern genom bl. a. beskattningen av oundgängliga livsförnödenheter fått så mycket pengar att förfoga över att intresset för höjda spritskatter kommit att mista något av sin lockelse. Det är därför jag menar, att det inte kan vara alldeles ur vägen med en liten påstötning. Om det inte verkar förmätet skulle jag vilja ge finansministern det rådet att inte snegla allt för mycket på de kalkyler, där man beräknar när köpmotståndet på grund av höjda priser tagit sig ett sådant uttryck, att man måste räkna med minskade intäkter från just denna form av beskattning. Sett ur min synvinkel är det just till en begränsning av konsumtionen man måste syfta.

Får jag tillägga, att jag tror helt och fullt att spritskatterna i dagens läge inte på långa vägar betalar för de skadeverkningar alkoholen gör i samhället i form av ökade socialvårdskostnader, ökade anstaltskostnader och minskad produktion, något som man måste ha all rätt att fordra. Men när jag har sagt detta så vill jag också ha sagt ifrån, att jag för min del är villig — och jag tror alla verkliga nykterhetsvänner med mig — att betala den höjning av de direkta skatterna, som skulle kunna komma att bli en följd av en minskning av intäkterna från alkoholbeskattningen — givetvis då också villig att vara med och besluta om och betala för åtgärder, som kan erfordras för att hindra langning och andra verkningar av ett förhöjt spritpris.

Som jag ser på frågan är det bara fördelar förknippade med en minskad alkoholförbrukning. Därför skulle jag, herr talman, med glädje emoten en proposition till vårriksdagen, där finansministern tar ett rejält grepp på dessa problem till — som jag vågar tro — gagn för vårt samhälle.

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (h):

Herr talman! Det var med en viss besvikelse jag i förmiddags lyssnade till herr finansministerns inlägg — så till vida att jag hade väntat att finansministern liksom i fjol skulle ha begagnat tillfället att göra en analys av det ekonomiska läget i vårt land, med någon prognos för framtiden. Jag vet inte om finansministern tycker att hans diskussionsinlägg på Arosmässan och nyligen i TV sade allt, som behövde sägas på detta område, och att han alltså uttömt sina möjligheter. För min del anser jag att det för oss i denna kammare hade varit av mycket stort värde att av finansministern få en närmare redogörelse för konjunkturläget som en kommentar till den föreliggande propositionen.

Finansministern inskränkte sig i denna del till att i korthet ge uttryck för en viss förtröstan på en snar konjunkturåterhämtning på de svaga avsnitten. Börsens reaktion under de senaste månaderna vittnar emellertid inte om att man där har samma ljusa syn på tingen; och konjunkturinstitutets rapport om konjunkturläget i oktober 1962 ger, såvitt jag kan förstå, inte heller uttryck för någon överdrivet optimistisk konjunkturbedömning — snarare motsatsen. I denna rapport pekar man exempelvis på den försämrade situationen för skogsindustrierna och varvsindustrien; bakom varvsindustriens bekymmer ligger sjöfartens svaga lönsamhet och den dåliga fraktmarknaden. På senare tid har tillkommit att malmpriserna sjunkit ytterligare. Institutet konstaterar också den inträdda försämringen av våra terms of trade med inte mindre än 4 procent. Jag vill inte bestrida att vissa tecken tyder på att den nedåtgående kurvan kan bli mera flack under den närmaste tiden, men det är måhända risk för att efter någon paus en fortsatt nedgång kan inträda, t. o. m. kanske på en bredare front.

Som ett led i konjunkturpolitiken har riksbanken lättat bromsarna på kreditområdet dels genom två diskontosänkningar och dels genom den större frihet som skapats för industriens obligationsemissioner, vilka ytterligare befordrats

genom ATP-fondernas obligationsköp. Dessa åtgärder har varit mycket värdefulla. Regeringens frisläppande av industriens investeringsfonder för konjunkturutjämning har även verkat i förmånlig riktning. Det är ju 500 miljoner som släppts fria och skall tas i anspråk för byggen på en miljard. Här kan man göra den anmärkningen att väl snäva villkor har knutits till frisläppandet av dessa fonder; de investeringar, för vilka fondmedlen avses, skall vara färdigställda inom loppet av sju månader. Denna tidrymd har otvivelaktigt blivit för kort, vilket vållat praktiska svårigheter på många håll.

Jag vill i detta sammanhang peka på önskemålet att investeringsfonderna frisläppes även för fartygsbyggen; det skulle bli till gagn för sysselsättningen inom varvsindustrien. Likaså vill jag framhålla önskemålet att investeringsfonderna får tas i anspråk för maskinanskaffning; hittills har de endast fått användas för byggnader.

För min del undrar jag också om det inte är anledning att förbereda ytterligare lättnader för investeringarna. Ett verksamt medel att öka investeringarna inom den industriella sektorn skulle vara att man slopade den investeringsavgift som den 6-procentiga omsättningsskatten här utgör.

Herr talman! Emotsett av stora förväntningar framlades i slutet av förra året stabiliseringsutredningens betänkande »Mål och medel i stabiliseringspolitiken». Utredningens uppgift var att belysa frågan hur den fulla sysselsättningen skulle låta sig förena med ett fast penningvärde. Kanske hörde betänkandet inte till den epokgörande ekonomiska litteraturen och innehöll väl inte så stora nya uppslag, men det klarlade i alla fall problemställningarna. Man hade hoppats att det skulle vara ägnat att tjäna som ledstjärna för vår ekonomiska politik i fortsättningen och medföra en omprövning av denna politik. Jag vill i denna del peka på den statliga utgiftsexpansionens roll som ständig inflationsfaktor, framhållen i betänkandet. Utredningen har skickats

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

på remiss, och remissyttrandena finns tryckta i en prydlig volym. Men sedan har det varit ganska tyst i dessa frågor, bortsett från att det planerade prognosinstitutet i viss mån förverkligats genom en permanent långtidsutredning. Jag skulle vilja ställa frågan: Kommer betänkandet att på något sätt bli vägledande för vår praktiska politik på längre sikt? Kommer man att med större energi slå vakt om penningvärdet? Eller kommer betänkandet att hänföras till de gravlagda mumierna i det svenska utredningsväsendets kilometerlånga gravkammare?

Även i år har vi haft en fortgående inflation. Konsumentprisindex, som i december 1961 visade siffran 164, har under året stigit till siffran 171. Stegringen, som från december till augusti utgjorde 4,8 procent, har delvis varit att tillskriva höjningen av omsättningsskatten med 1,7 procent — men det gör inte saken så mycket bättre.

Vi har haft en betydande kostnadsstegring även under år 1962, och vårt lands höga kostnadsnivå är och förblir akilleshälen för vårt näringsliv med hänsyn till dess relativa konkurrenskraft gentemot utlandets. Det må gärna medges att penningvärdeförsämringen uppenbarligen stannat av fram på höstsidan och att, trots kostnadsstegringen i våras med en genomsnittlig lönestegring på inemot 10 procent, på sistone en relativ stabilisering inträtt i samhällsekonomin.

Hur kan man förklara detta? Jo, denna relativa stabilisering har delvis skett på bekostnad av en åderlåtning av näringslivets reserver. Förhållandena varierar för all del i olika branscher; somliga har det bättre, somliga sämre. Den nakna sanningen är otvivelaktigt att vissa avsnitt av det svenska näringslivet har fått se sina vinstmarginaler väsentligen reducerade.

Vad beror detta i sin tur på? Sannolikt har vi i dag en överskottskapacitet på viktiga industriområden, en överskottskapacitet med hänsyn till den internationella efterfrågan som råder

och ett överskott av varor på vissa områden.

I detta läge menar jag att vi måste vara dubbelt angelägna om att undvika en fortsatt penningvärdeförsämring, eftersom i utlandet inflationen på många håll har avstannat. Per Jacobsson i internationella världsbanken varnar ju till och med för deflation. Industriens minskade vinster innebär också försämrade möjligheter för självfinansiering av de erforderliga investeringarna, något som i sin tur är ägnat att utgöra en hämsko på framstegstakten. De försämrade självfinansieringsmöjligheterna bär inte gott för investeringsbenägenheten för den närmaste framtiden inom den industriella sektorn.

Men det är inte bara industrien som fått vara med om att betala lönekostnadskalaset från i våras. Även distributionen har fått lämna sitt icke obetydliga bidrag till detta. Handelsmarginalerna har på vissa håll inte kunnat ökas i den omfattning som kostnadsökningen egentligen krävt; konkurrensen har förhindrat detta. Jag vill här hänvisa till den strukturomvandling som de senaste åren skett och som pågår inom distributionen och den rationalisering som detta har inneburit. Den dramatiska revolution, kan man väl säga, som här äger rum inför våra ögon har emellertid varit på både gott och ont. Jag skall något uppehålla mig vid detta.

Utvecklingen på distributionsområdet har kännetecknats av att varuhuset, dvs. de stora enheterna, marscherat fram över hela landet på de mindre företagens bekostnad. Och dessutom har till följd av bilismen landsbygdsbefolkningens inköp i stigande omfattning koncentrerats till tätorterna, något som också gynnat varuhuset. Det sista året har inte mindre än 42 nya varuhus sett dagen. Vi har nu, spridda över hela landet, 218 varuhus. Utvecklingen fortsätter. För närvarande är 32 nya varuhus under byggnad och ytterligare 67 planerade. Den sammanlagda årsomsättningen hos de tre största varuhusedjorna lär i dag ligga vid ungefär 2 miljarder kronor.

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

Prognosen går ut på att det år 1966 kommer att finnas över 300 varuhus med en årsomsättning av tillhoppa mellan 3 och 4 miljarder kronor. Det hör till saken att mellan de olika formerna av företag råder en mycket stark konkurrens. Inte minst har de senaste vec-kornas priskrig vittnat därom.

Utvecklingen innebär emellertid inte bara en effektivisering av distributionen. Medaljen har också sin baksida, nämligen de tusentals småbutikerna som måste läggas ned. För närvarande nedlägges 2 å 3 butiker om dagen, småbutiker på vilka innehavarna nedlagt sitt livsverk och sitt arbete. Det är många individuella tragedier som här följer. Det är anledning för statsmakterna att med uppmärksamhet följa denna utveckling på distributionens område, detta av flera skäl: sociala skäl, lokaliserings-skäl och beredskapsskäl. Särskilt är det anledning att uppmärksamma konsekvenserna av försvinnandet av butikerna på landsbygden och den försämrade service för allmänheten som detta medför. Butikernas försvinnande bidrar också till landsbygdens avfolkning. Jag vill även peka på att vid en eventuellt skärpt konjunkturnedgång konkurrensen »to the bitter end» enligt erfarenhet är en depressionsfaktor. Den kumulerar tillbakagången.

Jag vill, herr talman, sluta med att instämna i de synpunkter som herr Hernelius anförde på EEC-frågan. Oviss-heten om hur det kommer att gå med vår associeringsansökan försvårar nä-ringslivets planering, och det är ange-läget att frågan snarast möjligt får sin lösning.

Herr CARLSSON, ERIC, (cp):

Herr talman! Att så här i riksdagens elfte timme, två månader efter valet, samla något större intresse för en remissdebatt ter sig ganska svårt. Debat-ten omkring valresultatet har visserli-gen bjudit på en del intressanta förete-elser, som vore värda att kommentera. Jag skall dock avstå därifrån. Däremot skall jag stanna ett ögonblick inför ett

avsnitt i valdebatten, nämligen det om vår anslutning till EEC. Vi fick där upp-leva en nog så intressant, och jag höll på att säga vilseledande debatt, om for-merna för vår anslutning till stormark-naden och vad detta innebär ur utrikes-politisk synpunkt. Alla sade sig slå vakt om neutraliteten utan att klargöra vad neutralitet är och vad som avses därmed. Ändock måste det vara angelä-get att den frågeställningen blir besva-rad. Jag tror att det skulle vara värde-fullt, om vi fick en klarläggande debatt på den punkten, så att det stod klart för menige man vad som avses med neutralitet och vad svensk neutralitet innebär.

För min del är jag beredd att ge min anslutning till vår neutralitetspolitik så-dan den utformats under årens lopp. Vi har i centerpartiet givit vår anslutning till denna och även tagit vårt ansvar därför. Det har varit en utrikespolitik, en neutralitetspolitik, som den nu av-gångne utrikesministern Östen Undén har varit en både aktad och skicklig företrädare för. Jag vill också begagna detta tillfälle att få säga, att jag hyser beundran och vördnad för utrikesmi-nister Östen Undén och för det sätt på vilket han företrätt svensk utrikespoli-tik och svensk neutralitet. Jag vill ock-så gärna — trots att jag både till lev-nads- och riksdagsåren tillhör de yngre här i kammaren — framföra ett tack till herr Undén för hans gärning som utri-kesminister.

Valet gav ju till resultat att social-demokraterna stärkte sin ställning ge-nom att underlaget i valmanskåren öka-de. Detta innebär ett stärkt förtroende för regeringen — en ökad makt, men också ett ökat ansvar. Det sista är inte minst viktigt. Makt är inte alltid rätt. Makt innebär också att hänsyn bör tas till minoriteterna. Den politiska demo-kratien innebär, att man tar hänsyn till folkviljan och att man söker få lösningar med så brett underlag i folk-meningen som möjligt. Det innebär ock-så, att oppositionen tar sitt ansvar och att man inte för en opposition bara för opponerandets egen skull. Oppositionen

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition
sikt som ger anledning till bekymmer. I somras framlade jordbrukets utredningsinstitutet resultatet av en undersökning som institutet verkställt rörande inkomstutvecklingen inom jordbruket under åren 1959—1961. Utredningen bekräftade vad man redan tidigare hade befarat, nämligen att klyftan mellan inkomsten vid ett basjordbruk och industriarbetarlönen hade ökat i stället för att minska. Inkomstklyftan, som vid sexårsperiodens början var 3 600 kronor, hade nämligen enligt beräkningarna ökat till ca 4 800 kronor. För 1962 kan man av naturliga skäl ännu inte presentera några tillförlitliga beräkningar. Med kännedom dels om löneutvecklingen inom industrien, dels om prisläget på jordbrukets produkter har man emellertid anledning att räkna med att jordbrukets eftersläpning blir ännu större i år.

Nu är det visserligen inte fråga om en officiell utredning, eftersom undersökningen har gjorts av den ena av de båda avtalsslutande parterna på jordbrukets område. Utredningsmaterialet har emellertid varit föremål för noggrann genomgång vid de överläggningar som förts i höst mellan statens jordbruksnämnd och jordbrukets förhandlingsdelegation. Såvitt en utomstående fått veta har man därvid från de statliga myndigheternas sida inte bestritt beräkningarnas riktighet.

Vi har således under den hittills gångna tiden av sexårsavtalet inte kunnat förverkliga den målsättning som avtalet syftade till, nämligen att stegvis utjämna inkomstklyftan mellan jordbruket och industriarbetarna. Man frågar sig oroligt varpå detta beror. Avtalets spärregler har utlösts enligt de givna förutsättningarna, men effekten har tydligen ändå inte blivit den beräknade. Producentpriserna har inte stigit så som man avsett, och det är ju priserna på vad jordbrukarna har att sälja som är avgörande för inkomstens storlek. Detta beror delvis på att effekten av det ökade gränsskyddet motverkats av ett kraftigt och ihållande prisfall på världsmarknaden. Delvis beror de uteblivna inkomstförbättringarna på or-

saker som är att söka inom landet. Låt mig ta några exempel.

Mjolkproduktionen är alltså en av de viktigaste grenarna av jordbruksproduktionen. Mjolkpriset har praktiskt taget varit oförändrat för producenten under de senaste åren. De prisstegringar som vid olika tillfällen skett för konsumenterna har till största delen ätits upp av ökade omkostnader i mejeridriften och vid distributionen. Det är dessutom bara en mindre del av den totala mjolkproduktionen som går till direkt konsumtion, medan huvudparten användes för tillverkning av smör och ost. Särskilt smörproduktionen har arbetat under mycket besvärliga förhållanden under senare år. Samtidigt som tillverkningen inom landet ökats har svårigheterna växt att kunna exportera överskottet. För att finna avsättning för den ökade tillverkningen har man varit tvungen att sänka priset mer än vad som varit förutsatt, och smörpriset har därför under större delen av innevarande år legat vid nedre prisgränsen.

Fläskproduktionen har också fått vidkännas låga priser. Under eftersommaren kom därtill alarmerande besked om svårigheter att få avsättning för exportöverskottet på de traditionella marknaderna. Även om de akuta svårigheterna i detta avseende kunnat bemästras, framför allt tack vare ett skickligt arbete från berörda organisationers sida, så kvarstår på längre sikt risken för att avsättningsmöjligheterna blir beskurna till dess att vi fått anslutning till den gemensamma Europamarknaden.

Det föreföll i höstas som om de nya spannmålspriserna skulle bli en ljuspunkt för jordbrukarna i den bekymmersamma situationen. På grund av ökade införselavgifter höjdes nämligen priset för årets skörd med 6 kronor per deciton. Men inom de skördeskadade områdena i landet kommer antagligen även denna ljuspunkt att försvinna. Statistiska centralbyrån publicerade häromdagen sin bearbetning av årsväxtrapporterna för den 15 oktober, och den var inte uppmuntrande. Nedklassningen av brödsäd till fodersäd på grund av grodd-

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

de militära myndigheterna och allmänheten.

I årets valdebatt ägnade vi i centerpartiet stort utrymme åt tryggheten för den enskilda människan och åt människans ställning i samhället.

Jag hade för ett år sedan anledning att i en interpellation påpeka de svårigheter med sysselsättningen, som uppstått i en utpräglad skogsbygd i mitt eget län till följd av domänverkets åtgärder. Ett antal skogsarbetare ställdes utan arbetsmöjligheter som en följd av att domänverket inställde sina avverkningar när det uppstod motsättningar i fråga om arbetsförhållandena. Enligt uppgift avverkades sedermera en mindre stämplingspost i denna bygd, delvis med arbetskraft från annat håll. Man har sagt mig att de, som bor i området, fick se på att det kom folk från annat håll för att göra det arbete, som befolkningen på trakten skulle ha utfört under normala förhållanden. Man måste fråga sig om detta är i överensstämmelse med det sociala ansvar mot bygdens eget folk, som man väl ändock borde ha rätt att fordra. Trygghet till arbete och utkomst måste vara en realitet.

Herr HOLMBERG (h):

Herr talman! För några timmar sedan var finansministern och även herr Torssten Andersson i Brämhult inne på en del frågor som berörde bostäderna, men kanske inte så konkret och så långsiktigt — finansministern ägnade sig mest åt sitt eget egnahem. Jag hade i anslutning till de reflexioner som då gjordes tänkt ta upp några saker som rör det framtida bostadsbyggandet och som inte minst de politiska instanserna sorgfälligt har undvikit att närmare diskutera.

Det gäller i första hand frågan om bostad och miljö. Vi kan visserligen konstatera, att under hela efterkrigstiden har efterfrågan på nya bostäder ökat, men under samma tid har också produktionen av nya bostäder ökat. Efterfrågan har dock varit starkare än produktionsökningen, och tyvärr visar

det sig i dag att antalet personer som saknar bostad eller vill ha en annan bostad — en bostad av bättre kvalitet, en större bostad eller ett eget hem — är flera än tidigare.

Det är troligt att vi även under 1960-talet måste räkna med ett betydande efterfrågeöverskott på bostäder, framför allt i tätorterna. Det är en mängd kända faktorer, som talar för det men som jag inte vill trötta kammaren med. Det är den fortsatta flyttningen från glesbygd till tätorter och från de mindre tätorterna till centralorterna, det är inte minst den ökade rivningen av äldre fastigheter och framför allt är det naturligtvis en ökad köpförmåga från bostadskonsumenternas sida. Det här är numera ganska väl klarlagt av bostadsbyggnadsutredningen, och jag tycker inte det finns någon anledning att egentligen ifrågasätta ett starkt behov av ökat byggande under 60-talet.

Det är därför troligt att bostadsdebatten och de s. k. bostadspolitiska åtgärderna även under den kommande tiden i första hand kommer att koncentreras till antalet tillkommande bostäder. Det blir en »antalsdebatt». Det blir en diskussion om vilka stödåtgärder som både stat och kommun måste vidtaga för att så många bostäder som möjligt skall kunna produceras. En anvisning om att den här utvecklingen kommer att bibehållas ger för övrigt ett intervjuuttalande härnäst dagen av den nyutnämnde generaldirektören i bostadsstyrelsen. Han koncentrerade sig utslutande på att det byggs så många bostäder. Han tog fasta på bostadsproduktionens omfattning, och med en viss tillfredsställelse, vilken jag gärna vill instämma i, konstaterade han att vi i år satt i gång ett bostadsbyggande som motsvarar en produktion av över 90 000 lägenheter. Det är ett vackert rekord, och det är också ett rekord som väl motsvarar standardhöjningen i samhället på andra områden.

Vad man hittills har saknat, och vad jag tror att det finns risk för att man kommer att sakna även under sextio-talet, är en politisk bostadsdebatt även på riksplånet och inte bara ute i kom-

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

munerna, en debatt som är direkt inriktad på kvaliteten i stället för på kvantiteten. Vi måste mer intressera oss för *hur, var och i vilken miljö* de nya bostäderna skall byggas.

Kvalitetsfrågan och miljöfrågan blir av flera skäl mera betydelsefulla i framtiden. För det första kommer de nya bostäderna i större utsträckning än hittills att uppföras i tätorterna. Det har gjorts en undersökning för en tid sedan, då man räknade med att av den tillkommande bostadsproduktionen kommer endast något över 5 000 lägenheter om året att förläggas till glesbygden. Resten — 80 000 å 85 000 lägenheter — kommer att förläggas till tätorterna — de stora städerna och andra tätorter. Detta kommer att ställa ökade krav på de personer — tekniker, arkitekter m. fl. — och även på de politiska institutioner, som skall svara för planläggning och miljöutformning av bostadsområdena.

Problemet blir därför enligt min mening mindre en fråga om att producera hus än fastmera en fråga om att i ökad utsträckning bygga städer. Att bygga hus har vi konstaterat att vi är relativt skickliga i. Genom det utvecklingsarbete som har bedrivits inom byggnadsindustrin under de senaste åren har Sverige numera blivit ett av föregångsländerna i fråga om exempelvis industriellt byggande.

Men miljöutformningen är inte bara en teknisk och ekonomisk fråga, utan den kräver även känsla och förståelse för var och hur människorna vill bo, och det är på det området det brister.

För det andra har det visat sig att den nya byggnadslagstiftning, som trädde i kraft den 1 juli innevarande år, ännu inte fått en sådan utformning att den administrativt och rättsligt på ett tillfredsställande sätt kan lösa och bevaka de miljöfrågor som det ökade bostadsbyggandet ställer. Jag tänker då bl. a. på bestämmelsen om att stadsplanerna numera endast då s. k. särskilda skäl därtill föreligger skall underställas Konungens prövning. Denna bestämmelse har lett till att statsmakernas, enkanterliga kommunikationsdepartementets

och byggnadsstyrelsens, inflytande på miljö- och stadsbyggnadsfrågorna urholkats. Kanske den också dessvärre medfört att intresset från kommunikationsdepartementets sida i realiteten blivit mindre för denna fråga.

Jag vet att erfarenheterna av dessa bestämmelser diskuterats i byggnadsstyrelsens råd för översiktlig planering, där olika ämbetsverk och sakkunniga finns representerade. Man har där kunnat konstatera att exempelvis i Stockholms län, där byggnadsverksamheten är särskilt stor och där den av naturliga skäl måste forceras, har praktiskt taget inte en enda detaljplan underställts Kungl. Maj:t för prövning. Inte långt ifrån Stockholm, uppe i Märsta, bygger man en hel drabantstad, en stad som slutligen beräknas bli lika stor som Karlstad eller Jönköping, utan att Kungl. Maj:t eller byggnadsstyrelsen får någon reell möjlighet att påverka saken. Här sker till och med planeringen med hjälp av byggnadsplan. Exemplet kan mångfaldigas.

Det är visserligen på det sättet att byggnadsstyrelsen haft och har brist på personal, och ur den synpunkten kunde det vara skönt att slippa behandla alltför många ärenden. Men byggnadsstyrelsen är det centrala ämbetsverket, som inte bör åtnöja sig med att följa principiellt viktiga ärenden genom tidningspressen eller genom allmänna kommunikéer.

Jag läste häromdagen en ledare i tidningen Plan, som är en tidskrift för planering av landsbygd och tätorter. Det är väl en tidskrift som de flesta kommunalmän känner till. Man framhöll där att få människor i detta land torde ha klart för sig hur de centrala organen, inklusive Kungl. Maj:t själv, sätts ur spel genom den praxis som konsekvent tillämpas av samtliga länsstyrelser på detta område. Närmare meningslösheten lär de centrala verken aldrig ha varit.

Det är därför med speciellt intresse som man följer den nu pågående höghusdebatten, en debatt som direkt aktualiserats genom att byggnadsstyrelsen inte velat gå med på att man i Borlänge skall bygga sju skivhus i nio våningar. Det är

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

ett initiativ från byggnadsstyrelsen som enligt min mening bör uppmuntras. Det måste uppmuntras därför att de nya bostadshusen i fortsättningen måste byggas på sådant sätt som folk i allmänhet vill ha dem. Vi vet att framför allt barnfamiljerna både vill bo och har ett direkt behov av att bo nere på marken i stället för uppe i skyn.

Vad som gör bostadsstyrelsen intressant är inte minst det kommande utfallet av regeringens beslut. Är regeringen beredd att stödja styrelsen i dess kamp mot en vild, ohämmad, familjefientlig höghusbebyggelse, då har vi som arbetar för en mänsklig bebyggelse vunnit något. Är den inte det, står så vitt jag förstår, det centrala ämbetsverket i framtiden ganska maktlöst. Situationen är nu helt egenartad. Byggnadsstyrelsen, som har det främsta ansvaret för miljö- och stadsplaneutformning här i landet, har genom byggnadslagstiftningens utformning egentligen inte några påtryckningsmedel gentemot kommunerna för att genomdriva sin vilja.

Däremot har bostadsstyrelsen, som är det bostadspolitiska överorganet, kraftiga reaktionsmedel för att driva igenom sina önskemål, både när det gäller bostädernas utformning och miljöns gestaltning. Bostadsstyrelsen, som på senare tid på ett, det vill jag gärna säga, erkännansvärt sätt intresserat sig för miljöfrågorna, kan alltid neka statliga lån, och då får byggherren krypa till korset. Men är det bostadsstyrelsen eller är det byggnadsstyrelsen som skall ha ansvaret? Är det kommunikationsdepartementet eller är det inrikesdepartementet — tidigare socialdepartementet — som skall svara för miljöutformningen?

För något år sedan tog riksdagen ställning till ett förslag om bättre samordning mellan bostadsstyrelsen och byggnadsstyrelsen i planärendena. Det skulle ske ett kontinuerligt samråd dem emellan, men det slogs också fast att byggnadsstyrelsen självfallet var den instans som hade det avgörande ansvaret för planärendena.

Hur har det gått med detta samarbete? Har man kunnat etablera någon sådan

samverkan mellan de två statliga ämbetsverken, att vi fått några positiva resultat? Ja, resultat har vi fått, men det har skett huvudsakligast i form av att byggnadshöjderna ytterligare skjuter i himlen. Att antalet stenjättar blir fler och fler, vare sig det byggs i Täby eller i Dalarna, har vi kunnat se under den senaste tiden.

Det är därför, såvitt jag förstår, nödvändigt att kommunikationsministern griper sig an denna fråga. Det är så populärt på andra områden, inte minst det ekonomiska, att samordna exempelvis regeringens och näringslivets syn på problemen, men när det gäller så viktiga frågor som miljöns utformning, städernas uppbyggnad och bostädernas utseende och form, då brister samordningen till och med inom regeringen. Jag förstår, herr talman, så väl den något ironiska gest som jag i morse såg finansministern göra, när han överlämnade ansvaret för bostadsbebyggelsen till en annan regeringsledamot.

Herr PERSSON, HELMER, (k):

Herr talman! Valrörelsen präglades i mycket hög grad av talet om den svenska välfärden, det svenska välfärdssamballet, där praktiskt taget allt är fint ordnat för alla. Men ställer man verkligheten i relation till valplåderingarna, så blottas åtskilligt av ihålligheten i välfärdsresonemanget. Ty inte kan man väl säga att de 150 000 skogsarbetarna, som tvingas arbeta till löner som med 20—25 procent understiger den genomsnittliga industriarbetarlönen, kan anse sig särdeles välsignade av någon välfärdspolitik. Det samma gäller också sågverks- och massaarbetarna, som också måste arbeta till löner som är alldeles otillräckliga. Och märk väl, att just skogsindustriens arbetare bidrar på ett avgörande sätt till att skapa betingelserna för denna s. k. välfärd. Inte heller kan det anses vara välfärdspolitik mot arbetarna, när bolagen godtyckligt och egenmäktigt bestämmer i så avgörande grad över säkerheten i anställningen. Det som för en tid sedan inträffade i Stenungsund i detta avseende var inte bara en tillfällighet.

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

Jag anser mig nödgad att återigen ställa frågan: Är det kanske inte betänkliga svagheter i välfärden, då norrlandslänen fortfarande har en permanent arbetslöshet, då strömmen av emigranter från dessa län blir allt starkare och starkare? Själv hyser jag nog den uppfattningen, att man bör tala ganska tyst om välfärds-samhället, när bekymren i norrlandslänen är så stora som de är beträffande sysselsättningen. Utvecklingen har dessutom bringat det dithän, att det som för några år sedan betraktades som enbart ett norrlandsbekymmer börjar göra sig starkt gällande också inom en del andra områden av vårt land. Koncentrationsprocessen inom den kapitalistiska ekonomin har nämligen ökat i ett rasande tempo under de senaste åren med de följder som är allmänt bekanta här i riksdagen. Därför är det icke heller förvånande, att nu också sörlänningarna börjar tala om nödvändigheten av en aktiv statlig lokaliseringspolitik. Tidigare har man väl inte så mycket velat lyssna till vad främst norrbottningarna haft att anföra i dessa frågor. Vi har nämligen sedan många årtionden konfronterats med dessa problem. Nu kanske man bättre börjar förstå vad det egentligen handlar om. Sedan är det förstås en annan sak, om de borgerliga partierna och regeringspartiet känner sig beredda att inte bara i ord utan även i handling biträda bl. a. kommunisternas realistiska förslag om en mera positiv och en aktiv statlig lokaliseringspolitik.

Vad är det nu som så starkt har aktualiserat lokaliseringdebatten? Enligt min mening är det den påfallande snedvridningen av det svenska näringslivet som tvingat fram denna diskussion och inte bara diskussion utan också krav på åtgärder för en mera harmonisk uppbyggnad av näringslivet. Men det är bara kommunisterna som klart säger ut, att det är kapitalismens produktionssystem som är orsaken till att näringslivet i vissa landsändar stagnerar, ja, tenderar att gå tillbaka. De kapitalistiska monopolerna här i landet har full frihet att bestämma näringslivets struktur, och därför blir det som det blir. När monopolerna gör upp

ritningarna för exempelvis industriens strukturförändringar, har de uteslutande ett motiv för sitt handlande, nämligen att få ut mesta möjliga profit. De sociala följderna av sitt handlande överlämnar de med glad uppsyn åt de samhälleliga instanserna att bära. Men inte bara det. De bestämmer också att de statliga organen helt skall ställa sina resurser till förfogande för en snabbare strukturförändring av näringslivet och ödeläggelsen av vissa landsdelar.

Är detta mitt senaste påstående överdrivet? Nej, så är ingalunda fallet. Handlar kanske inte arbetsmarknadsstyrelsen uteslutande för att betjäna de kapitalistiska monopolens intressen? Så är det. Denna statliga institution har därför mobiliserat alla sina mäktiga resurser för att formligen fösa folk till de orter, där monopolerna behagat förlägga sina industrier. Denna arbetsmarknadsstyrelse har också regeringens fulla välsignelse, då den opererar efter linjen att avfolka hela landsdelar, och de borgerliga partierna, som även nu pratar lokaliseringspolitik, är i själva verket anhängare av arbetsmarknadsstyrelsens huvudmetod att lösa sysselsättningsfrågan.

Ingen skall söka inbilla mig att högern, folkpartiet och centerpartiet kommer att biträda förslag avsedda att överflytta bestämmanderätten över näringslivets struktur från monopolerna till de samhälleliga instanserna. Nej, då börjar de minsann dra på för fullt med temat om näringslivets frihet. De vill till varje pris bevara nuvarande ordning, nämligen friheten för de kapitalistiska monopolerna att enväldigt besluta var industrierna skall förläggas. Den starkt markerade kursen på att Sverige skall ansluta sig till EEC har redan påskyndat den kapitalistiska koncentrationsprocessen. Detta betyder att lokaliseringsfrågorna är ännu mera brännande. Men de borgerliga partierna och delar av regeringspartiet — jag önskar understryka *delar* av regeringspartiet — applåderar vilt EEC och därvid också en inriktning som betyder att avfolkningspolitiken kommer att ännu mera göra sig gällande.

De framgångar vi i Norrbotten upp-

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

nått på lokaliseringens område har i avgörande grad åstadkommit i strid med de monopolistiska intressena, i strid med dem som i vått och torrt försvaret monopolens frihet att handla efter eget behag. Men vi har ännu inte mäktat övertyga exempelvis regeringspartiets ledning om nödvändigheten av att helt beröva de kapitalistiska monopolerna inflytande över näringslivets struktur i Norrbotten. Vi har därför för närvarande flera tusen arbetslösa, och vi får därför notera att årets nettoförlust på befolkningsomflyttningen blir två tusen personer.

Några egentliga åtgärder för att öka sysselsättningen i Norrbotten föreligger inte. De investeringar som görs inom industrien syftar främst på att minska antalet anställda. Detta gör bl. a. att Statens skogsindustrier vid årsskiftet minskar arbetsstyrkan vid massafabriken i Karlsborgsverken med 75 man. Norrbottens järnverk gör visserligen stora investeringar, men antalet anställda ökar inte. LKAB gör stora investeringar, men nyanställningarna har stoppats. Visserligen kommer 300 man att få anställning vid gruvbrytningen i Svappavaara, vilket i och för sig är mycket tacknämligt men inte alls tillräckligt för att lösa sysselsättningsfrågan. Vissa saker är på gång för en eventuell gruvbrytning i Kaunisvaara, men i betraktande av hur många det är som måste beredas sysselsättning i Norrbotten är här nämnda åtgärder av tämligen minimal betydelse. Det är därför som vi inte kommer att upphöra att kräva en allsidig utveckling av Statens skogsindustrier i Norrbotten. Vi betraktar det som en dålig politik av regeringen att den inte vidtagit åtgärder för att bygga ut Karlsborgsverken — något som skulle betyda sysselsättning åt ett par tusen man sammanlagt inom skogsbruket och den egentliga industrien. Förklaringen till regeringens underlåtenhet på detta område ligger dels i en panisk förskräckelse för de borgerliga partierna, dels i monopolens starka krav på att arbetskraften i Norrbotten skall flyttas söderut. Försöken att med hänvisning till ekonomiska och tekniska möjligheter moti-

vera bristande initiativ håller inte — de är dömda att misslyckas.

För att lösa sysselsättningsfrågan i främst övre Norrland är det angeläget att få till stånd en strukturell förändring av näringslivet — en strukturell förändring som passar folket men som inte de kapitalistiska monopolerna anser gynna deras profitintressen. Man frågar med rätta, varför övre Norrland egentligen saknar en maskinindustri. Basindustrierna där behöver maskinutrustning. Detta är inte minst fallet med det stora statliga malmbolaget LKAB. Men detta bolag låter tillverka sina truckar hos ASEA i Västerås, och norrbottningarna får resa till Västerås för att tillverka dessa truckar. Vårt land importerar bilar och traktorer för cirka 2 miljarder kronor årligen. Vore det inte skäl i att ta mera på allvar kommunisternas förslag om en statlig bil- och traktorindustri i övre Norrland? Den kunde i viss utsträckning få anknytning till det statliga NJA:s produktion. Det fordras stora investeringar för en dylik industri, men bättre det än att kasta ut ännu större belopp på beredskapsarbeten och utflyttningar. En stor statlig bil- och traktorindustri i övre Norrland kunde bereda sysselsättning åt tiotusen människor i Norrbotten och Västerbotten. Jag är fullt medveten om att en dylik åtgärd skulle rubba en del på monopolens riktningar. Men folkets väl måste gå före storfinansens.

Den stora lokaliseringsutredningen kommer väl i slutet av nästa år att redovisa sitt arbete. Jag har emellertid en känsla av att den kommer att mer eller mindre röra sig i illusionernas värld. Den kommer inte att ta upp den avgörande problemställningen, nämligen frågan om vilka krafter i samhället som måste vara bestämmande faktorer för att få fram en riktig struktur i det svenska näringslivet. Utredningsdirektiven för lokaliseringsutredningen ger ju inte heller utredningen möjligheter att befatta sig med detta problem. Följaktligen blir det riksdagen och regeringen som får ta ställning till vilka samhälleliga ingripanden som måste företagas för att få till stånd en lokaliseringspolitik i folk-

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

flertalets intresse. Skall monopolen i fortsättningen få bestämma, vet vi hur det kommer att gå. I vilken utsträckning respektive partier menar allvar med sitt resonemang om en bättre lokaliseringspolitik kommer att verkligen prövas, när de skall ta ställning till vem som skall bestämma över näringslivets strukturella utbyggnad i vårt land.

Herr EDSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag har begärt ordet för att påkalla regeringens — särskilt eklestistikministerns — uppmärksamhet beträffande en aktuell tendens inom den akademiska rekryteringen, som ur samhällets synpunkt måste te sig mindre lycklig.

Sedan några år tillbaka företar statistiska centralbyrån varje höst en undersökning av antalet nyinskrivna studenter vid de fria fakulteterna per den 10 oktober. Då flertalet studenter just inskrivits vid denna tid av året, kan man betrakta undersökningen såsom en god exponent för hur totalantalet nyinskrivna under hela läsåret kommer att bli. Resultatet av årets höstundersökning bör inte passera obemärkt, och jag anser det även vara värt regeringens och riksdagens uppmärksamhet.

Antalet nya studenter vid de naturvetenskapliga fakulteterna, som under en följd av år har ökat, har nämligen i år för första gången på åtskilliga år minskat, nämligen med 4 procent. Särskilt påfallande är nedgången vid Lunds universitet, där antalet minskat med mer än 8 procent. Varför antalet har minskat mer i Lund än på övriga platser kan man fråga sig. Det kan möjligen bero på växande krav från vederbörande lärares sida eller på olika resurser i fråga om lokaler och laboratorieutrustning. Både med tanke på det ökande antalet realstudenter och de goda arbetsmarknadsutsikterna för naturvetare ter sig det skedda egendomligt och beklagligt.

Någon enkel förklaring till den minskade tillströmningen kan man inte fin-

na. Det är därför alldeles nödvändigt att den blir föremål för en närmare analys. Annorlunda förhåller sig nämligen tillströmningstendensen till de övriga fria fakulteterna, till de teologiska, till de juridiska och framför allt till de humanistiska. I strid med statsmakternas rekommendationer har tillströmningen av humanister de senaste åren fortsatt att öka. I år förefaller det som om ökningen skulle bli våldsammare än någonsin tidigare. Statistiska centralbyråns undersökning visar en ökning i tillströmningen av humanister jämfört med föregående läsår med inte mindre än 22 procent eller med över 800 studerande. Universitetsutredningen ansåg sig på sin tid på grund av arbetsmarknadsläget inte kunna rekommendera större nyinskrivning per år vid samtliga högskolor och universitet än med cirka 2 600 studerande. Det antalet hade vi år 1958. Innevarande läsår skulle enligt den nu gjorda undersökningen nettoantalet nyinskrivna sannolikt komma att överstiga 5 000, d. v. s. ett dubbelt så högt tal. Redan nu redovisas inte mindre än 4 560 nyinskrivna.

Allvaret i detta läge måste understrykas. Det kan inte bortförklaras med att vi skulle ha fått ett ökat antal kompletteringsstudenter för andra banor eller ett ökat antal samhällsvetare. Dessa förklaringar räcker inte, då siffertalet är för stort.

Man frågar sig hur många av de nyinskrivna humanisterna som utgöres av sådana, som inte kan komma in vid andra postgymnasiala utbildningslinjer, som de hellre skulle ha velat välja och av vilka arbetsmarknaden skulle ha haft mycket större behov. Hur många studentskor har t. ex. blivit utestängda från den s. k. akademiska sekreterarbildningen? Varje år avvisas välkvalificerade studentskor från denna utbildning, som arbetsmarknaden ropar efter. Är det inte fråga om en felaktig användning av landets utbildningsresurser, olycklig både för den enskilde och för samhället? Det gäller här ett ur samhällets synpunkt synnerligen allvarligt problem.

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Jag skall inte beröra de stora politiska frågor, vare sig utrikespolitiska eller inrikespolitiska, som har tagits upp i dagens debatt. Inte heller har jag tänkt beröra någon fråga som för närvarande ligger på riksdagens bord för behandling här vid höstriksdagen. Jag vill i stället gå in på en fråga som ännu inte blivit framlagd för riksdagen. Jag skulle vilja ta upp ett par frågor som rör biltrafiken och då främst frågan om högertrafikens införande.

På hösten 1960 tillsatte regeringen en utredningsman för beräkning av kostnaderna för högertrafikens införande. Denna utredning blev klar och överlämnades till Kungl. Maj:t för ett år sedan. Utredningen om kostnaderna för högertrafiken skickades ut på remiss, och remissvaren kom in under januari månad i år. Utredningen blev därvid föremål för en mycket välvillig behandling. Av remissinstanserna hade vänstertrafikens förening, om denna organisation alltså existerar, sin självklara mening i denna fråga. Med endast detta lilla undantag utgjorde remissvaren ett enda stort tillstyrkande av förslaget. Det kan säkert ifrågasättas om det någonsin skickats ut en utredning till så många remissinstanser och det blivit ett så enhetligt tillstyrkande som i detta fall.

Icke hos någon av dessa ansvariga myndigheter fanns det någon tveksamhet, utan många av remissinstanserna, särskilt de som här varit tungt vägande, uttalade att en övergång till högertrafik bör ske så snart som möjligt, även om det bara var kostnadsfrågan det gällde den gången.

Sedan regeringen fick in remissvaren har den emellertid inte, som känt är, haft tid att ta ställning. Det har varit många ursäakter om bristande tid.

Vid vårriksdagen 1961 behandlade riksdagen frågan om högertrafiken och organiserandet av dess införande. Det är riktigt att riksdagen den gången inte tog ställning i sakfrågan, men riksdagen beslutade i maj månad 1961 att hemställa till regeringen att ta ställning så snart utredningen var färdig. Jag ställ-

de i februari månad i år en enkel fråga till kommunikationsministern om det skulle bli något förslag om högertrafik vid vårriksdagen. Det kom intet annat svar på denna fråga än att något förslag inte lämnades.

Jag vill endast ha sagt att många i detta land går och väntar på att få besked om vad man inom kommunikationsdepartementet och regeringen funderar över. Det måste vara ett berättigat önskemål att regeringen här ger besked.

Det finns anledning att erinra om vad riksdagen uttalade i maj månad 1961. Riksdagen räknade med att utredningen om kostnaderna skulle avlämnas vid den tidpunkt då utredningen också var klar. Andra lagutskottet framhöll i sitt utlåtande, som utan votering blev bifallet av båda kamrarna, att det inte var nödvändigt att alla organisatoriska frågor vid en övergång behövde utredas innan principbeslutet var fattat.

Det finns anledning att citera några rader av vad riksdagen den gången uttalade. Utskottet skrev: »Utskottet inskränker sig därför till att i detta avseende uttala, att frågan om en trafikomläggning snarast möjligt bör bringas i sådant skick att den kan föreläggas riksdagen. Oavsett vilken inställning man har till spörsmålet om en övergång till högertrafik, är det nämligen av stor betydelse att snabbt få ett avgörande beslut i saken.» Vidare uttalades: »Däremot är det enligt utskottets mening lämpligt att vad utskottet ovan anført om angelägenheten av att frågan om en eventuell trafikomläggning föres fram till ett skyndsamt avgörande, bringas till Kungl. Maj:ts kännedom.» Trots dessa riksdagens uttalanden har regeringen dröjt och dröjt onödigt länge med ett ställningstagande.

I en tidning har nyligen skymtat fram att kostnadsfrågan är besvärlig att lösa, men regeringen brukar inte vara främmande för att lösa kostnadsfrågor av stor omfattning, så nog skall det finnas en lösning även i detta fall. Kostar det en del pengar, är det ändå en engångskostnad.

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

Finansminister Sträng talade nyligen i TV om »djärvhet och fantasi». Jag tror inte att här behövs vare sig djärvhet eller fantasi för att klara av detta problem.

Jag vill än en gång framhålla att det i landet finns en stark opinion för ett enhetligt trafiksystem, framför allt hos våra ansvariga myndigheter, och för att en omläggning bör ske så snart som möjligt.

Visst är jag medveten om att här finns en del varnande röster från enskilda medborgare. Det mest drastiska som jag har sett uttalat på dessa spalter där allmänheten får säga sin mening var när någon i en stockholms tidning i mars månad i år frågade: »Varför kan vi inte i fortsättningen också få dö en naturlig död, utan varför skall vi dö alla i samband med en övergång till högertrafik?» Nog bör ändå i en sådan stor och viktig fråga som denna regering och riksdag lyssna mer till vad ansvariga myndigheter har sagt än till enskilda röster på tidningarnas insändarspalter. Visst kan en övergång fördröjas, men det betyder nya förluster i människoliv — förluster som ökar i antal — och förluster av stora materiella värden.

När det här har underhandlats och framöver skall underhandlas i stora internationella sammanhang, inte skall då de nordiska länderna och länderna ute i Europa behöva fortsätta kampen att övertyga Sverige att gå in för ett enhetligt trafiksystem. Här kan man erinra om den kraftiga opinion som de senaste dagarna har kommit från Norge. Utvecklingen har lett till att en övergång till högertrafik har blivit en internationellt förpliktande uppgift. Skall verkligen dessa olyckor, som tycks bli allt fler, behöva fortsätta, då utländska turister kommer hit till Sverige och då svenskar reser ut till olika länder, inte minst till grannländerna? Att här offras människoliv alldeles i onödan är riktigt, och det kan betecknas — som vissa tidningar har gjort — som en offerdöd.

Det har diskuterats vilket trafiksystem som är bäst, höger eller vänster. Men den saken behöver inte diskuteras. Ett

enhetligt trafiksystem måste vara bättre än två olika.

Vi har fått en ny beteckning på en del större vägar genom landet, Europavägar, ett enhetligt namn på vissa vägar genom Europa. Men när trafikanterna kommer till Sverige, har vi alltså kvar ett annat trafiksystem än de andra länderna.

Om mot alla förväntningar regeringen har den uppfattningen, att en övergång skall fördröjas och även nu skjutas på framtiden, varför tillsattes då en utredningsman, och varför har man hört alla dessa remissinstanser? Genom detta har sannerligen inte inträffat något som talar för att en övergång onödigt skall fördröjas eller uppskjutas.

Måste man framdeles tillägna sig den uppfattningen, att regeringen har varit och kommer att förbli tveksam i sitt ställningstagande till högertrafiken, så finns ändå ett glädjeämne. Det är att regeringens tidningspress liksom tidningspressen i allmänhet har haft en mycket positiv inställning. Här kan erinras om vad Aftonbladet uttalade i ett ledaravsnitt någon gång under våren. Man konstaterade där att det inte blev någon proposition vid värriksdagen, den skulle komma till höstriksdagen i stället. »Men vi har likväl svårt att förstå dröjsmålet», fortsätter tidningen. »Vad som behövs nu är ju bara ett principbeslut och det kan väl inte vara så svårt att klämma fram, så utbredd och diskuterad som hela denna fråga är. För det kan väl ändå inte var så att kommunikationsministern ännu inte vet vilken ställning han skall ta?»

Nu har i en av regeringspartiets tidningar helt nyligen utlovats, att när kommunikationsministern svarar på den interpellation som framställts nu under höstriksdagen i denna kammare, då skall besked lämnas. Jag vill bara då uttrycka den förhoppningen, att det svaret kommer att bli ett svar som utvisar, att regeringen känner sitt ansvar även i denna inte obetydliga samhällsfråga.

Det finns också i den stora trafikdebatt som pågår en del andra mycket aktuella frågor. Kommunikationsministern

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

gav i höstas, några dagar före valet, ett stort löfte om att nu skulle det ske en snabbinventering av alla trafikfallor ute på vägarna, och att dessa trafik- eller dödsfallor skulle hastigt försvinna. I dagarna har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen överlämnat denna inventering, gjord med stor brådska. Men av de uttalanden som gjorts i det sammanhanget framgår, att man inte är så tilltalad av detta uppslag. Man stryker som vanligt under att vad som felar är pengar. Om några trafik- eller dödsfallor förekommer, försvinner dessa på bästa sätt allteftersom vägarna kan byggas om. Man har t. o. m. sagt att man genom att punktvis förbättra vägarna kan göra en dålig vägsträcka ännu farligare.

Det har också från kommunikationsdepartementet talats om att arbetskraft har avdelats för att undersöka olika möjligheter att få fram en bättre trafik-säkerhet. Alla förslag av värde och betydelse hälsas säkert med stor tillfredsställelse av alla. Som jag har sagt vid något tidigare tillfälle är ingenting viktigare än att vi får en sådan trafikkontroll, att trafikanterna kommer att leva i den tron att gällande trafikbestämmelser måste efterlevas. Det hjälper inte med en stor trafikrazzia då och då, som bara bevisar att här måste det ständigt vara en mycket bättre och starkare uppsikt än vad det nu är. Utan en stark kontroll respekterar inte trafikanterna allmänt gällande trafikbestämmelser.

Till sist bara några få ord om det förslag som regeringen håller på att bearbeta och som gäller kontrollbesiktning av motorfordon. Det är, i motsats till förslaget om högertrafiken, ett förslag, där meningarna hos olika remissinstanser varit starkt delade om hur saken skall ordnas. Att kontrollbesiktningen från början skulle gälla alla bilar, även av rätt nya årgångar, är troligen inte möjligt eller rimligt.

Sedan är den stora frågan: Vem skall sköta om och ha ansvaret för denna besiktning? Även om jag hör till en politisk meningsriktning som inte jämt och ständigt ropar på statens ingripande och statens hjälp i alla situationer, så tycker

jag att denna rent kontrollerande uppgift bör handhas av ett statligt organ. Varför inte bygga ut statens bilinspektion, där denna kontrollbesiktning måste höra hemma, såsom också många remissinstanser har föreslagit?

Det mest angelägna är att de äldsta bilarna blir kontrollerade. Därför bör man här börja med de äldsta årgångarna och bygga ut bilinspektionen allteftersom detta är möjligt och behövs, för att så småningom få en fullständig kontroll. Särskilt viktigt är att allmänheten från början får fullt förtroende för denna kontrollbesiktning.

Vi får dock inte tro att all rättfärdighet är uppfylld när vi får en obligatorisk bilkontroll. En omfattande trafikkontroll ute på vägarna kommer att vara nästan lika angelägen efter den tidpunkten.

Efter härmed slutad överläggning hänvisades ifrågavarande kungl. proposition, såvitt den anginge jordbruksärenden till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Till vederbörande utskott skulle jämväl överlämnas de i anledning av propositionen inom kammaren nu avgivna yttrandena.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 200, med förslag till lag om vissa åtgärder för utnyttjande av vattenkraft vid krig m. m.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 201, angående överförande av fiskprisregleringsmedel till försäkringsfond för en erkänd arbetslöshetskassa för yrkesfiskare.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökning:

Till riksdagens första kammare

Undertecknad ledamot av riksdagens första kammare anhåller vördsamt om tjänstledighet under tiden 26 november

Ang. tågresenärernas önskemål om kupéer för rökare och icke rökare
—8 december för att som svensk delegat dertecknad motion, nr 759, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 184, med förslag till läkemedelsförordning, m. m. bevista Unescos generalförsamlings sammanträde i Paris.

Stockholm den 15 november 1962

Blenda Ljungberg

Den begärda ledigheten beviljades.

Anmälades och bordlades en av herr *Lundström* under sammanträdet till herr talmannen avlämnad av honom *m. fl.* un-

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 15.50.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Fredagen den 16 november

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Ang. tågresenärernas önskemål om kupéer för rökare och icke rökare

Jämlikt § 20 av kammarens ordningsstadga hade fröken *Nordström* till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet framställt följande fråga: »Vill herr statsrådet — för att skapa underlag för ett eventuellt beslut om en förändring i de nuvarande proportionerna mellan kupéer för rökare och icke-rökare i statens järnvägars tåg — medverka till en undersökning angående önskemålen bland tågresenärer på långfärder i likhet med den undersökning, som företagits bland resenärer i lokaltrafiken i stockholmstrakten?»

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet *SKOGLUND*, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara nämnda fråga, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Fröken *Nordström* har frågat mig om jag vill — för att skapa underlag för ett eventuellt beslut om en förändring i de nuvarande proportionerna mellan kupéer för rökare och icke-rökare i statens järnvägars tåg — med-

verka till en undersökning angående önskemålen bland tågresenärer på långfärder i likhet med den undersökning, som företagits bland resenärer i lokaltrafiken i stockholmstrakten.

Med anledning härav kan jag upplysa om att SJ i april 1955 genomförde en intervjuundersökning av detta slag bland resenärerna i vissa långväga snälltåg. Av de tillfrågade önskade något mer än hälften åka i kupé för icke rökare. Resultatet av undersökningen beaktades vid utformningen av de nya vagntyperna.

Chefen för järnvägsstyrelsen har meddelat mig, att enligt hans uppfattning någon förnyad undersökning nu inte är påkallad. För egen del har jag inte något att tillägga därtill.

Fröken *NORDSTRÖM* (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka chefen för kommunikationsdepartementet, statsrådet *Skoglund*, för att statsrådet velat besvara min enkla fråga om rökkupéerna.

Jag har dock svårt att förstå att statsrådet inte ställer sig mera förstående till den intervjuundersökning som jag har föreslagit — den undersökning som gjordes i april 1955 är ju inte alldeles pinfärsk och vanor ändrar sig som bekant

Ang. tågresenärernas önskemål om kupéer för rökare och icke rökare

ibland ganska fort. Jag har gjort den erfarenheten att det blir mer och mer vanligt att rökare sätter sig i kupéerna för icke-rökare och sedan går ut i rökkupéernas korridorer och röker där. Platserna för icke-rökare blir på det sättet mer och mer upptagna också av rökare. Jag har rest i tjänsten under 21 år — det finns nog inte många kvinnor i detta land som varit så goda kunder hos SJ som jag — och detta resande har lärt mig att det alltid är glesare i rökarkupéerna än i kupéerna för icke-rökare. Från resebyråhåll har jag erfarit att man vid toppbelastningar till helger och sommartid först säljer slut platserna för icke-rökare, och sedan får vi trafikanter nöja oss med platser i rökkupéerna, hur gärna vi än vill undvika att sitta i dem. SJ-folk på fältet både i rullande trafik och på stationer har sagt mig att de har motsvarande erfarenheter.

Jag blev ganska överraskad av att utredningen i våras om närtrafikanternas önskemål visade att just de bara till en fjärdedel ville ha tillfälle att röka. Jag trodde att om det var någon gång en rökare ville tända en cigarrett eller sin pipa så var det när han eller hon på morgonen kom jäktad till tåget eller trött och jäktad på kvällen ville slappa av. Jag tror att det i dag är ännu färre långresenärer som vill sitta i rökkupéer än korttidsresenärer.

Även om statsrådet inte nu är benägen att ta initiativ till en ny intervjuundersökning, hoppas jag ändå att statsrådet vill lägga på sitt hjärta vad jag har sagt. Jag är inte ensam i min avsky att komma fram till förrättningar och sammanträden eller att komma hem från resor inpyrd i både hår och kläder av tobaksrök.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 364, i anledning av väckta motioner om ersättning av statsmedel vid in-gripanden enligt karantänkungörelsen;

nr 365, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition rörande godkännande av en europeisk social stadga; och

nr 366, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i sjömanslagen den 30 juni 1952, m. m.

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag ber att få lämna ett meddelande angående nästa arbetsplenium, onsdagen den 21 dennes. Det torde bli erforderligt att då hålla kvällsplenium. Min avsikt är att senare föreslå kammaren att på föredragningslistan för onsdagen upptaga andra lagutskottets utlåtanden nr 40 angående tillsättning av fluor till vattenledningsvattnen och nr 41 rörande tillstånd att förändra vattnets kemiska beskaffenhet i allmän vattenledning samt jordbruksutskottets utlåtande nr 33 om godkännande av 1962 års internationella veteavtal, *först* i nu nämnd ordning bland två gånger bordlagda ärenden, men att i övrigt följa sedvanlig utskottsordning.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott motionen nr 759.

Anmäldes och bordlades Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade proposition nr 202, med förslag om godkännande av överenskommelse mellan Sverige och Finland angående gränstullsamarbete.

Anmäldes och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 165, i anledning av väckta motioner om en av Aktiebolaget Statens skogsindustrier planerad industri i Otterbäcken;

nr 166, i anledning av väckta motioner om statsbidrag för TV-mottagare för skolbruk;

nr 167, i anledning av väckta motioner angående ersättning för markintrång vid framdragande av telefonledning;

nr 168, i anledning av väckta motioner angående kustradion på ost- och sydkusten;

nr 169, i anledning av väckta motioner om deltidarbete i statlig och statsunderstödd tjänst; samt

nr 170, i anledning av väckta motioner om förbättring av möjligheterna för gift kvinna att inneha förvärvsarbete, i vad motionerna avser förening av deltidstjänst med ordinarieskap;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i uppbördsförordningen den 5 juni 1953 (nr 272); samt

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Israel för undvikande av dubbelbeskattning beträffande skatter å kvarlåtenskap;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 31 mars 1955 (nr 183) om bankrörelse, m. m.; samt

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utveckling av försörjningsmöjligheterna i Tornedalen jämte i ämnet väckta motioner;

första lagutskottets utlåtande nr 42, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till brottsbalk, dels i ämnet väckta motioner, dels ock väckta motioner om samhällets åtgärder mot personer som anträffas berusade på allmän plats;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 37, i anledning av väckta motioner om undantagande av skrivbyråernas serviceverksamhet från arbetsförmedlingslagens tillämpningsområde;

nr 40, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillsättning av fluor till vattenledningsvatten, dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 41, i anledning av väckta motioner om bestämmelser rörande tillstånd att förändra vattnets kemiska beskaffenhet i allmän vattenledning;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 28, i anledning av väckta motioner om förbättrad väderlekstjänst för jordbruket;

nr 30, i anledning av väckta motioner angående åtgärder till skydd av djurlivet i samband med skogshyggesbränning;

nr 31, i anledning av väckta motioner angående gödsling av skogsmark;

nr 32, i anledning av väckta motioner angående utnyttjande av inhemskt fiberbränsle; samt

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av 1962 års internationella veteavtal; även som

allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 50, i anledning av väckta motioner om utredning av vissa spørsmål rörande vattendragen.

Anmälades och godkändes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 360, i anledning av väckt motion om tidpunkten för utbetalande av ersättning vid expropriation av vägmark;

nr 361, i anledning av väckta motioner om trafiksäkerhetsbestämmelserna avseende husvagn;

nr 362, i anledning av väckt motion angående översyn av bestämmelser om arbetstid för förare i yrkesmässig automobiltrafik; samt

nr 363, i anledning av dels väckt motion om fångst av vildkanin med iller och nät, dels ock väckt motion om åtgärder mot skadegörelse av vildkanin.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 10.12.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Stockholm 1962. Kungl. Boktryckeriet P. A. Norstedt & Söner

621193